

T.C
ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SURİYE'DEN 2010 YILI SONRASI SÜREÇTE
TÜRKİYE'YE ZORUNLU GÖÇÜN SOSYOLOJİK ETKİLERİ

NİLAY GİZEM ÖZDEMİR

ARALIK 2015

T.C
ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

SURİYE'DEN 2010 YILI SONRASI SÜREÇTE
TÜRKİYE'YE ZORUNLU GÖÇÜN SOSYOLOJİK ETKİLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Nilay Gizem ÖZDEMİR

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Zuhâl GÜLER

BOLU 2015

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Nilay Gizem ÖZDEMİR' e ait "Suriye'den 2010 Yılı Sonrası Süreçte Türkiye'ye Zorunlu Göçün Sosyolojik Etkileri" adlı çalışma, jürimiz tarafından Sosyoloji Anabilim Dalı'nda yüksek lisans tezi olarak oy birliğiyle/oy çokluğuyla kabul edilmiştir.

25. 12. 2015

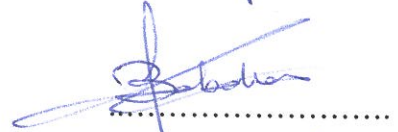
Unvan, Adı, Soyadı

İmza

Üye (Tez Danışmanı): Yrd. Doç. Dr. Zuhâl GÜLER

.....

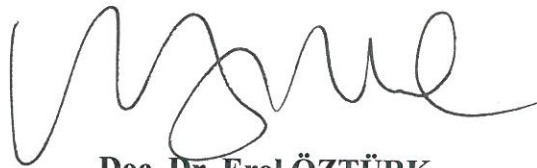

Üye : Yrd. Doç. Dr. Ali BABAHAN

.....

Üye : Yrd. Doç. Dr. Leyla KAHRAMAN

.....

Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı

Doç. Dr. Erol ÖZTÜRK

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ETİK UYGUNLUK BEYANI

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Suriye’den 2010 Yılı Sonrası Süreçte Türkiye’ye Zorunlu Göçün Sosyolojik Etkileri” başlıklı çalışmanın yazılmasında, bilimsel ve etik kurallara uyulduğunu, başvurulan kaynaklardan yapılan alıntılarının bilimsel kurallara uygun olarak metin içinde, dipnotlarda ve kaynaklarda gösterildiğini, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin tamamının ya da bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitede bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Nilay Gizem ÖZDEMİR

25. 12. 2015

ÖN SÖZ

- “- Sen hiç küçük bir kasabada iç savaşın nasıl başladığını gördün mü?
- Hayır.
- O zaman hiçbir şey görmemişsin!” (Hemingway 1940).

Bu çalışma, Orta Doğu’da kırılan fay hatlarının ve yeni dünya düzeninin Türkiye’yi nasıl etkilediği sorunsalının sosyolojik analizini amaçlamıştır.

Çalışmanın her aşamasını titizlikle takip eden, karşılaştığım güçlüklerde yanımda olan ve anlayış gösteren danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Zuhal GÜLER’ e ve Abstract kısmının hazırlanmasında emeği geçen değerli hocam Doç. Dr. Adem SAĞIR’ a teşekkür ederim. Yüksek lisans eğitimimin bana en büyük hediyesi, yaşamımın her anında yoluma ışık tutan sevgili dostum Hacer AKÜLKÜ’ ye ve varlığıyla mutlu olduğum kıymetli aileme sonsuz teşekkür ederim.

Nilay Gizem ÖZDEMİR

25. 12. 2015

ÖZET

SURİYE'DEN 2010 YILI SONRASI SÜREÇTE TÜRKİYE'YE ZORUNLU GÖÇÜN SOSYOLOJİK ETKİLERİ

Nilay Gizem ÖZDEMİR

Yüksek Lisans Tezi

Sosyoloji Anabilim Dalı

Danışman: Yrd. Doç Dr. Zuhâl GÜLER

Aralık 2015, 130 + XVI Sayfa

Jeostratejik ve jeopolitik bir konumda bulunan, köklü medeniyete sahip, farklı dinamikleri içinde barındıran Orta Doğu'da, Batı menşeli olduğu ve yaşanan süreçte pozitif anlamlar yüklemek maksadı taşıdığı düşünülen Arap Baharı; getirdiği demokratik dalgayı inşa edememiştir. Beraberinde sadece Orta Doğu toplumuna değil, birçok topluma olumsuz etkiler yayan Arap Baharı, Türkiye'yi de etkilemiştir.

Genel olarak soydaş göç üzerine yani aynı kültürel mirasa ve geçmişe sahip olduğu milletlerle ilgili göç politikası ve kuramsal yapı geliştiren Türkiye'nin bunun dışında yapılan göç hareketlerinin sonuçlarını kestiremediğini söylemek gerçekçidir. Çünkü Türkiye'nin sadece 1923'ten günümüze kadar aldığı toplam göçmen sayısı 2 milyonken, Nisan 2011 ile Ekim 2015 tarihleri arasında Türkiye'ye 2 milyon 200 bini aşkın Suriyeli göç etmiştir. Bu bağlamda Arap Baharı ile etkisini dünyada bir kez daha hissettiren uluslar arası göç hareketleri için, önce transit daha sonra hedef ülke olan

Türkiye'nin zorunlu göç olgusunu çağdaş biçimde ve daha iyi yönetmesi hayati bir önem kazanmıştır.

Yüksek lisans tezi olarak hazırlanan bu teorik çalışma Orta Doğu'nun yeniden şekil almasını hazırlayan gelişmelerin Türkiye'yi zorunlu göç noktasında nasıl ve nedenli etkilediğiyle Türkiye'nin aldığı önlemleri açıklamayı amaçlamıştır. Arap Baharı'nın yaşandığı ülkelerin tümünü sahada analiz etmek, çalışmanın çerçevesini aşan bir mahiyete sahip olduğu için ikincil kaynaklardan hareketle literatür (doküman) taraması tekniği tercih edilmiştir.

I. Bölüm'de araştırmanın konusu, amacı ve önemine ilişkin bilgiler verilirken, İkinci Bölüm'de konuyla ilgili teorik çerçeve yer almıştır. Arap Baharı'nın Türkiye üzerindeki yansımalarını anlatan olay ve olgulardan III. Bölüm'de bahsedilmiştir. IV. Bölüm'de Arap Baharı sürecinde Suriye'den gerçekleşen zorunlu göçün Türkiye'ye sosyolojik etkilerine ilişkin bir durum tespiti yapılmıştır. Son bölümü oluşturan V. Bölüm ise doküman taraması sonucu ulaşılan ikincil materyallerin yorumlamasına ayrılmıştır.

Demokrasi talebiyle başlayan toplumsal olayları beraberinde getirdiği için Sosyoloji alanında öncelikle incelenmeye değer bulunan Arap Baharı süreci, yarattığı zorunlu göç sebebiyle Türkiye'de birçok kaygıyı beraberinde getirmiştir. Bu çerçevede Suriye'den gerçekleşen zorunlu göçün Türkiye'ye etkileri üzerine Sosyoloji bilimi alanında yeterli çalışma olmaması nedeniyle bu çalışmanın literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar kelimeler: Arap Baharı, Suriye, Zorunlu Göç, Sığınmacı, Göçmen.

ABSTRACT**THE SOCIOLOGICAL EFFECT FORED MİGRATION
FROM SYRİA TO TURKEY AFTER 2010****Nilay Gizem ÖZDEMİR****Master's Thesis****Department of Sociology****Thesis Advisor: Assist. Prof. Dr. Zuhul GÜLER****December 2015, 130 + XVI Pages**

Arab Spring, which is thought to be West origin and has the aim of ascribing positive meanings to the process lived, could not build the democratic wave that it brought in The Middle East which is in a geostrategic and geopolitical location, has a rooted civilization and different dynamics in it. Arab Spring, which spreads negative effects to not only Middle East society but also several societies, has also affected Turkey.

It is factual that Turkey, which has formed migration policy and organizational structure over cognate migration namely over the nations having the same cultural heritage and history, could not forecast the results of other movements of migration except for this kind of migration. This is because while Turkey has accepted a total 2 million immigrants from 1923 to the present day, over 2 million and 2 thousand Syrians migrated to Turkey between April 2011 and October 2015. In this context, it is of vital

importance that Turkey, which was firstly a transit and then became a target country for the international movements of migration that lifted its effectiveness in the world with Arab Spring, should manage the phenomenon of forced migration contemporarily and better.

This theoretical study prepared as a M.A. thesis has aimed to explain both how the events that have prepared remodeling of The Middle East have affected Turkey in terms of forced migration and measures taken by Turkey. As analyzing all of the countries in which Arab Spring has occurred exceeds the framework of the study, review of literature technique has been preferred with reference to the secondary resources.

While the information related to the subject and importance of the study has been given in the section, the theoretical framework related to the subject has been dealt with in the second section. The events and facts that show the reflections of Arab Spring over Turkey have been mentioned in the third section. In the fourth section, an assessment related to the sociological effects of the forced migration happened in Syria during the period of Arab Spring over Turkey has been made. The fifth section, which forms the last section, has been allocated for interpretation of secondary resources obtained as a result of review of literature.

Arab Spring process, which is deemed suitably for being examined in sociology field primarily as it has brought about social events starting with the demand of democracy, has led to many concerns in Turkey because of the forced migration created by it. In this context, as there are not enough studies in sociology science about the effects of forced migration taking place from Syria over Turkey, it is thought that this study will make a contribution to the literature.

Key Words: Arab Spring, Syria, Forced Migration, Refugee, Immigrant.

*Üzerimde karşılıksız ve sayısız
emeği olan dayım ile dedeme...*

İÇİNDEKİLER

ONAY SAYFASI.....	ii
ETİK UYGUNLUK BEYANI.....	iii
ÖN SÖZ	iv
ÖZET	v
ABSTRACT.....	vii
İÇİNDEKİLER	x
TABLOLAR LİSTESİ.	xiii
HARİTA, RESİM VE GRAFİKLER LİSTESİ.....	xiv
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xvi
GİRİŞ	1

I. BÖLÜM

1. ÇALIŞMANIN TEMEL PROBLEMİ, ALT PROBLEMLERİ VE AMACI	4
1.1. Çalışmanın Önemi.....	5
1.2. Çalışmanın Sınırlılıkları	5
1.3. Çalışmanın Yöntemi	5
1.4. Çalışmanın Verilerinin Yorumlanması	5

II. BÖLÜM

2. ÇALIŞMANIN TEORİK ALTYAPISI	6
2.1. Küreselleşme ve Toplumsal Hareketler	6

2.2. Weber’de İktidar, Bürokrasi ve Otorite	8
2.3. Oryantalizm ve Orta Doğu’da Bir Proje: Büyük Orta Doğu Projesi	10
2.4. Suriye’yi Etkileyen Arap Baharı ve Nedenleri	12
2.4.1. Arap Baharı’nda Kış: Suriye	20
2.5. Göç.....	23
2.5.1. Göç Türleri.....	24
2.5.2. Teorik Yaklaşımlarla Göçün Nedenleri.....	24
2.5.3. Dünyada ve Türkiye’de Göç Hareketleri.	31
2.5.4. Kavramsal Tartışmalar.....	35
2.5.5. Göç Olgusunun Yarattığı Kültürel Süreçler.	37
2.5.6. Zorunlu Göç Kapsamında Suriye’den Gelenlere Yönelik Türkiye’nin Politikası.....	43

III. BÖLÜM

3. SURİYE’DE YAŞANAN ARAP BAHARI’NIN TÜRKİYE’YE ETKİLERİ	54
3.1. Orta Doğu ve Türkiye İlişkilerinin Tarihsel Gelişimi.....	54
3.2. Arap Baharı’nın Türkiye’ye Yansımaları.....	58
3.2.1. Su Sorunu.....	62
3.2.2. PKK İle Suriye İlişkileri Bağlamında Terör Olgusu.....	63
3.2.3. Enerji Kaynakları Unsuru	65
3.2.4. Mezhep Meselesi.....	66
3.2.5. Şanlıurfa/Akçakale’ye Düşen Top Mermisi Olayı	67
3.2.6. Reyhanlı Saldırısı.....	68
3.2.7. Silahlanma İsteğinin Artması ve Silah Kaçakçılığı	69
3.2.8. Suriye Helikopterinin Düşürülmesi Olayı.....	70
3.2.9. IŞİD Sorunu	70

3.2.10. Şah Fırat Operasyonu.....	73
3.2.11. Suruç Katliamı	74
3.2.12. Suriye'den Zorunlu Göç	74

IV. BÖLÜM

4. SURIYE'DEN YAŞANAN ZORUNLU GÖÇ DALGASINDAN

TÜRKİYE'DEKİ MÜLTECİ SORUNUNA	77
4.1. Zorunlu Göçün Sosyal Dışlanmayı Getirmesi	86
4.2. İşgücü Piyasasındaki Artış ve Ücret Piyasasındaki Düşüş	90
4.3. Kronik Bir Sorun: İşsizlik	91
4.4. Güvenlik, Suç ve Göçmen İlişkisi.....	95
4.5. Zorunlu Göçün Toplumsal Sağlığa Etkisi.....	100
4.6. Anomik Kentleşme: Gettolaşma İzlenimleri.....	102

V. BÖLÜM

5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	107
---------------------------------------	------------

KAYNAKLAR	117
------------------------	------------

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 2.1: Büyük Orta Doğu Projesi'nin Hedefleri.....	11
Tablo 2.2: İnternet ve Facebook Kullanıcı Bilgileri	15
Tablo 2.3: 1954-1966 Yılları Arası Türkiye Topraklarına Sığınan ve Yerleşen Göçmenlerin Geldikleri Ülkelere Göre Sayısı	33
Tablo 2.4: Asimilasyon Süreci.....	40
Tablo 3.1: 2014 Yılı İtibariyle Suriyelilerin Geldikleri Suriye Kentlerinin Yüzde (%) Olarak Dağılımı	75
Tablo 4.1: 2013 Yılında Türkiye'de İkamet İzni Verilen İlk 10 Ülke ve Sayısı (Bin) ...	78
Tablo 4.2: 2014 Yılı AFAD'ın Suriye Raporlarına Göre Türkiye'deki Barınma Merkezleri ve Burada Bulunan Suriyeli Sayı ve Oranları	81
Tablo 4.3: : Suriyelilere Kiralanan Evlerin Yüksek Fiyattan Kiralandığına İnanıyor Musunuz?	90
Tablo 4.4: Suriyelilerin İşsizlik Sorununu Arttırdığını Düşünüyor Musunuz?	91
Tablo 4.5: Suriyelilerin Türkiye'de Çalışmasına Bakış	93
Tablo 4.6: Çalışma Bakanlığı Verilerine Göre 2014 Yılı'nın Sonu İtibariyle Türkiye'de Çalışma İzni Verilen Ülkeler ve Sayısı (Bin)	94
Tablo 4.7: Suriyelilerin Hiçbir Önlem Alınmadan Ülkeye Kabulü Doğru Mudur?	95
Tablo 4.8: Suriyelilerin Suç Oranını Arttırdığı Doğru Mudur?	96
Tablo 4.9: Suriyelilerin Hastalık Oranlarını Arttırdığı Doğru Mudur?	101

HARİTA, RESİM, GRAFİK VE ŞEKİLLER LİSTESİ

Harita 2.1: Kuzey Afrika ve Orta Doğu	13
Resim 2.1: Tahrir Meydanı'nda Dağıtılan Bir Broşür	16
Resim 2.2: “Teşekkürler Mısırlı Facebook Gençliği” Yazılı Döviz	18
Resim 2.3: Rabia'tül Adeviyye Meydanı	25
Resim 3.1: Akçakale'ye Düşen Top Mermisi Sonrası	66
Resim 3.2: Reyhanlı Saldırısı Sonrası	68
Resim 3.3: Diyarbakır'daki Kobani Eylemleri'nden Bir Görüntü	71
Resim 3.4: Şah Fırat Operasyonu.....	72
Resim 3.5: Türkiye'deki mülteci kamplarının Birinden Bir Görüntü	74
Resim 4.1: Ağzını Diken Bir Mülteci	88
Resim 4.2: Aylan Kürdi'nin Ali Hoca Burnu Plajı'na Vuran Cansız Bedeni.....	97
Grafik 2.1: Orta Doğu ve Kuzey Afrika'da En Çok Facebook Kullanan Ülkeler	19
Grafik 2.2: 1946-1960 Yılları Arasında Türkiye'ye Sığınanların Geldikleri Ülkelere Göre Dağılımı ve Sayısı.....	34
Grafik 4.1: 2005-2013 Yılları Arasında Türkiye'ye Giriş Yapan Yabancıların Sayısı (Milyon)	76
Grafik 4.2: 1995-2007 Yılları Arasında Türkiye'ye Sığınma Başvurusunda Bulunanların Dağılımı (Ülke) ve Sayısı (Milyon).....	77
Grafik 4.3: 2013 Yılında Muhtelif Amaçlı Verilen İkamet İzinlerinde İlk 10 Ülke ve Sayısı (Bin)	79
Grafik 4.4: Barınma Merkezleri Dışında Yaşayan Suriye Vatandaşları	83
Grafik 4.5: Konut Sorununa Neden Olan Etmenler	104
Şekil 2.1: Yaşanan ve Gidilecek Yerdeki Faktörler ve Bunların Etkileşimi.....	26
Şekil 4.1: Avrupa'da ve Komşu Ülkelerde Suriyelilerin Sayısı.....	79
Şekil 4.2: Suriyeli Göçmenlerin Türkiye'yi Seçme Nedenleri.....	80

Şekil 4.3: Suriye’den Gelenler için AFAD’ın kurduğu Geçici Barınma Merkezlerinin Potansiyeli.....	82
Şekil 4.4: Suriyeli Göçmenlerin Türkiye’yi Seçme Nedenleri.....	84
Şekil 4.5: Türkiye’de Yıllara Göre Yakalanan Göçmen Kaçakçılarının Sayısı.....	99
Şekil 4.6: Suriye Vatandaşlarının Türkiye’deki Konut Koşulları	105

KISALTMALAR LİSTESİ

- AB** : Avrupa Birliği
- ABD** : Amerika Birleşik Devletleri
- AFAD** : Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
- AKP** : Adalet ve Kalkınma Partisi
- BM** : Birleşmiş Milletler
- BMGK** : Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
- BMMYK** : Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
- BOP** : Büyük Orta Doğu Projesi
- CHP** : Cumhuriyet Halk Partisi
- ÇSGB** : Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
- ECOSOC** : The United Nations Economic and Social Council (Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konseyi)
- ESP** : Ezilenlerin Sosyalist Partisi
- G-8** : Gelişmiş Sekiz Ülke (Group of Eight)
- GAP** : Güneydoğu Anadolu Projesi
- HDP** : Halkların Demokratik Partisi
- HIV** : Human Immunodeficiency Virus (İnsan Bağışıklığı Yetmezliği Virüsü)
- IMF** : Uluslararası Para Fonu (International Monetary Fund)
- IOM** : Uluslararası Göç Örgütü (International Organization for Migration)

IP	: İnternet Protokolleri
IŞİD	: Irak Şam İslam Devleti
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
NATO	: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
OPEC	: Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü
ÖSO	: Özgür Suriye Ordusu
PKK	: Kürdistan İşçi Partisi (Partiya Karkeren Kurdistan)
PYD	: Suriye Demokratik Birlik Partisi (Partiya Yekitiya Demokratik)
SGDF	: Sosyalist Gençlik Dernekleri Federasyonu
SSBC	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
STK	: Sivil Toplum Kuruluşları
TSK	: Türk Silahlı Kuvvetleri
UNESCO	: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü)
UNHRC	: United Nations High Commissioner for Refugees (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği)
YÖK	: Yüksek Öğretim Kurumu
YPG	: Halk Koruma Birlikleri
YTB	: Yurtdışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı
YURTKUR	: Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu

GİRİŞ

Tunuslu bilgisayar mühendisliği mezunu olan ve meyve sebze satarak geçimini sağlayan 26 yaşındaki seyyar satıcı Muhammed Buazizi, 17 Aralık 2010 günü bir pazar yerinde arabasına el konulup zabitanın kendisine tokat atması üzerine kendini yakmıştır. Zabitanın tavrına tepki olarak 18 Aralık günü Tunus'ta halkın sokaklara dökülmesiyle de daha sonra Arap Baharı'nın kıvılcımı çakılmıştır. Kendi serüvenini yaşayan Yasemin Devrimi negatif domino etkisi ile Orta Doğu'da imparatorlukların sonbaharı olmuştur. Olaya bahar adlandırılması yapılmasını yüzyıllardır süregelen Arap ülkelerindeki diktatoryal rejimlere halkın isyan etmesi nedeniyle olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Her ne kadar Batı tarafından bahar olarak nitelendirilse de 21. yüzyılın en büyük olayı olarak görülen Orta Doğu'daki bu halk ayaklanmaları dünyayı sarsmıştır.

Arap baharı veya uyanışı olarak adlandırılan ayaklanmalar nasıl oluştu, neler etkiliydi diye düşünülecek olunursa kamuoyu; Orta Doğu'daki kırılan fay hatlarına ve Suriye'de kışa dönüşen sözde bahara dikkat kesilmiştir. Demokratik yöntemler ve insan haklarının içselleştirilmesi ile derenin yatağını bulması beklenmiştir. Fakat Orta Doğu'da madalyonun diğer yüzü olan çarpık ekonomik düzeni yıkmak ve emperyalizm; özgürlük, insan hakları ve çağdaş reformların yerini alınca küresel çıkarlar bu bağlamda gerçek yüzünü göstermiştir. Modern ve eğitimli Doğu Avrupa'da yaşanan ayaklanmalar ile mezhep, militarizm kimliklerini bir yana bırakmayan Orta Doğu'nun ayaklanmasının benzer sonuçlar doğurması beklenmiştir. Arap dünyasında yaşanan bu büyük değişimden ve bloklaşmalardan Türkiye de gerek toplumsal gerek diplomatik anlamda payına düşeni almıştır ve almaya da devam etmektedir.

Bu çalışma, toplumsal bir hareket olan Arap Baharı'nın devrimden darbeye dönüşümünü Türkiye merkezli incelemiştir. Çalışmanın odak noktası, genelde bu kolektif duruşun Türkiye'ye etkileri ve özelde ise bugün de güncelliğini koruyan ve hem sosyolojik bir olgu hem de siyasallaşan bir konu olarak uluslararası zorunlu göçtür.

İlkçağ filozofu Aristoteles'in hareket kavramını doğrudan doğruya cismin özünü ilgilendiren bir süreç olarak açıkladığı bilinmektedir. Örneğin kuleden boşluğa bırakılan bir taşın yere düşmesinin nedeni taşın içindeki potansiyeldir. Galileo ise tam aksine hareketi cismin doğasından ayırmaktadır. Buradan hareketle göçü, ya hareketin kendisi olarak ya da hareket eden cismin kendisi olarak ele almak mümkündür. İlki Parsons'a bağlı aktörlerde kendini bulan ve sadece göçmen rolünü ifade eden bilgiye göre göç olgusu, toplumsal yapı çözümlemesi ile incelenmelidir. İkinci seçenek olarak ise Weberyen faktörlere göre; göçe kalkışan, göçmekte olan ve bir yere göçmüş aktörlerin de ön plana alınması gerektiğini belirtmektedir (Çelebi 1996: 293). Aristotelesçi mekanik anlayışa uygun olarak bireyi göç etmeye sevk eden toplumsal yapıya ilişkin süreçler bu çalışmanın odak noktası olmuş, göç olgusu etkileşim ağı olarak çözümlenmiştir.

Türkiye'nin yakın coğrafyasında gelişen olaylar neticesinde Türkiye'ye yönelik sığınma hareketleri artmıştır. Irak işgali ve sonrasında durulmayan iç çatışmalar, İran'da uzun süredir bulunan Afgan mültecilere yönelik değişen politikalar ve Suriye'deki iç savaş bu insan hareketliliğinin artmasında önemli etkenler olmuşlardır. Yapısal, konjonktürel bir gerçeklik olan ve toplumların kaderini değiştiren göç; geçiş ülkesi olan Türkiye'nin geçmişinde hep içinde bulunduğu bir olgudur. Türkiye'nin de 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne koyduğu coğrafi sınırlama ve Arap Baharı olgusu ile birlikte mültecilerin yerleştirilmesi, akabinde sonuçları önemli bir mesele olarak belirmiştir. Buna karşılık sığınmacı sayısındaki önemli ölçüde artış Türkiye'deki vatandaşları adeta bir şoka sokmuştur. Bu nedenle çalışmada Arap Baharı sürecinde zorunlu göç ile karşılaşan Türkiye'nin hazırlıksız yakalandığı süreçte yaşadıkları ele alınmıştır.

Dünyanın konuyla çok fazla ilgili olmasına rağmen, konunun güncel olarak sürekli değişime uğraması araştırmanın sınırlılıklarındandır. Ayrıca 06.04.2015 tarihi itibarıyla İçişleri Bakanlığı tarafından özel hayatı korumak gayesi taşıyarak alınan ve Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK) aracılığı ile üniversitelere iletilen karara göre Suriyeli mültecilere yönelik kişisel verileri toplamayı içeren saha araştırması yapılmasının Bakanlık onayı olmadan yasaklanması bu çalışmanın bir diğer sınırlılığıdır (Bkz. İçişleri Bakanlığı'nın 06/04/2015 tarih ve 48952707/206/000-7204 sayılı yazısı,

<http://www.agos.com.tr/tr/yazi/11641/akademik-ozgurluge-bir-darbe-de-icisleri-bakanligindan-07/12/2015>'te erişildi).

Bu sınırlılıkların olması, çalışmanın yöntem ve tekniğini de belirlemiştir. Buna göre araştırma sadece dokümanlara dayalı olacaksa, bu dokümanların belirli bir sistem içinde ve birbirleriyle karşılaştırmalı olarak özümsemesi gerektiği için (Şimşek ve Yıldırım 2013), ikincil kaynaklar doğrultusunda yapılan doküman taraması, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin yorumlanmasını kapsar. Bu çalışma ikincil kaynaklardan hareketle literatür taraması şeklinde gerçekleştirilmiştir. Bu noktada tebliğler, sempozyum raporları, akademik dergiler, kitaplar, ilgili tezler, günlük gazeteler, sosyal medya haberleri, haritalar, güncel resimler ve web siteleri gibi ikincil veri kaynakları incelenmiştir.

Birinci bölümde çalışmanın ana problemi ve alt problemleri, amacı, yöntemi, önemi, sınırlılıkları belirtilmiştir. İkinci bölümde ilgili teorik ve kuramsal çerçeve belirlenmiştir. Üçüncü bölümde Türkiye'nin Orta Doğu ile ilişkisi ve Arap Baharı'nın Suriye ayağı ele alınmıştır. Bu çerçevede ne, nasıl, nerede, niçin sorularına cevap aramak için literatür taraması yapıldıktan sonra Suriye'deki Arap Baharı'nın Türkiye'ye yansımaları incelenmiştir. Dördüncü bölümde ise Suriye'den zorunlu göç dalgası ile gelen göçmenlerin Türk halkına sosyal, ekonomik, siyasal ve psikolojik etkileri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Beşinci bölüm değerlendirme kısmı olup üçüncü ve dördüncü bölümlerin özetini, sosyolojik temelli yorumlanmasını içermektedir.

I. BÖLÜM

1. ÇALIŞMANIN TEMEL PROBLEMİ, ALT PROBLEMLERİ VE AMACI

Toplumsal, ekonomik, psikolojik, askeri ve siyasi çerçevede Orta Doğu'da yaşanan Arap Baharı sürecindeki zorunlu göçün Türkiye'yi ne yönde ve nasıl etkilediğinin incelenmesi çalışmanın temel problemidir. Bu temel problemden hareketle alt problemler olarak şunlar belirlenmiştir:

- ✓ Suriye'den Türkiye'ye gelen sığınmacılar Türkiye açısından toplumsal, ekonomik, etnik açıdan nasıl değerlendirilebilir?
- ✓ Suriye'den Türkiye'ye ve daha sonra Avrupa'ya yayılan göç dalgası nasıl değerlendirilebilir?
- ✓ Orta Doğu'dan gelen göç dalgası, suç olgusu ile nasıl bağdaştırılabilir?
- ✓ Suriye'de yaşanan kaosu Türkiye'ye etkisi neler olmuştur?
- ✓ Orta Doğu halkına karşı toplumsal dışlanma söz konusu mudur?
- ✓ Orta Doğu halkına Türkiye'den rejim ve kültür aktarımı mümkün müdür?

Bu çalışmanın temel amacı ise Arap Baharı'nın Türkiye'ye sosyolojik etkisinin göç boyutu ile incelenmesidir. Bu temel amaçtan hareketle belirlenen diğer amaçlar şunlardır;

- ✓ Sorunun çözümüne ve ilgili konuya ilişkin bilimsel bilgiye sosyolojik anlamda katkıda bulunmak,
- ✓ Türkiye'nin Orta Doğu politikasının sosyolojik yorumlanmasındaki ve zorunlu göç politikasındaki eksiklikleri belirlemek.

1.1.Çalışmanın Önemi

Yıllardır Arap Baharı adı altında devam eden ayaklanmaların neden ve sonuçlarını sosyoloji alanında objektif yorumlayabilmek, göç alanında konunun çözümü safhasında iyi birer anahtar olacaktır. Çünkü Tunus, Libya, Mısır gibi Orta Doğu ülkelerinde olanlar ve birbiriyle ilişkilerine rasyonalist bakılmazsa Türkiye'deki yaşananları görebilmek ve anlamak güçleşecektir. Bu çalışmanın konu ile ilgili literatüre, sosyoloji alanında objektif bir bakış açısı sunacağı düşünülmektedir.

1.2. Çalışmanın Sınırlılıkları

Arap Baharı'nın geliştiği coğrafya geniş bir bölgeyi kapsadığı için çalışma uygulamalı değil, ikinci kaynaklardan hareketle literatür taraması şeklinde kuramsal yapılmıştır. Güncel bir konu olmasının etkisiyle, kısa vadede farklı olgu ve olayla karşılaşıldığından dolayı kaynakların belli periyotlarda yeniden taranmasının gerekmesi ve Sosyoloji bilimi alanında Arap Baharı'nın Türkiye'ye etkileri konusunda objektif olarak yapılmış bir çalışma olmayışı da bir sınırlılıktır. Ayrıca 06.04.2015 tarihi itibariyle İçişleri Bakanlığı tarafından özel hayatı korumak gayesi taşıyarak alınan ve Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK) aracılığı ile üniversitelere iletilen karara göre Suriyeli mültecilere yönelik kişisel verileri toplamayı içeren saha araştırması yapılmasının Bakanlık onayı olmadan yasaklanması bu çalışmanın bir diğer sınırlılığıdır.

1.3. Çalışmanın Yöntemi

Çalışmanın sınırlılıkları çalışmanın yöntemini de belirlemiştir. Arap Baharı'nın Türkiye'ye etkilerinin göç olgusu özelinde araştırıldığı bu çalışma, ikincil verilerden hareketle literatür taraması şeklinde yapılmış kuramsal bir araştırmadır.

1.4. Çalışmanın Verilerinin Yorumlanması

Son bölüm olan beşinci bölümde, değerlendirme kısmında ikincil veriler sosyolojik olarak yorumlanmaya ve sonuca ulaşılmaya çalışılmıştır.

II. BÖLÜM

2. ÇALIŞMANIN TEORİK ALTYAPISI

2.1. Küreselleşme ve Toplumsal Hareketler

Sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçişle beraber doğan ve bir süreç olan *küreselleşme*, kimi zaman bağımlılığı arttırmaya kimi zaman da entegrasyonun (toplumsal bütünleşme) önündeki engelleri kaldırmaya yarayan bir süreçtir. Her ne kadar taşıdığı değerlere Amerika'nın öncülük ettiği bilinse de küreselleşmenin Aydınlanma Dönemi'ne kadar uzanan bir tarihi vardır. Olgunun temelinde kendine özgü Batılı yaşam tarzı ve ekonomik, bilimsel, teknolojik bağımlılık yatmaktadır. Marka cazibesi ile küreselleşmenin kültür ayağını oluşturan tüketici davranışları dünyayı benzer davranış kalıpları içine sokmaya yönelik tek boyutlu bir kültürel kimliğe sahip olmaya zorlamaktadır. Küreselleşmenin iyiliği kötülüğü tartışılabilir olsa da kaçınılmazlığı bir gerçektir (Paksoy ve Alancıoğlu 2013: 171-177). Raymond Aron küreselleşmeyi modern toplumun evrenselleşmesi olarak tanımlamıştır. Tek bir kültürü ve yaşam biçimini dayatmak olan küreselleşme denilen bu düzene karşı gelmek doğal değişmeyi tersine çevirmeye çalışmaktır. Doğayı, toplumları ve kültürleri çok hızlı biçimde tahrip etmeye başlayan ve tek bir kültürü dayatan küreselleşme Arap Baharı'nda da görülebilir (Sayın 1996: 479).

Toplumsal hareket kavramı; 18.yy' da İngiltere'de filizlenerek 19.yy' da Avrupa ve Kuzey Amerika'ya kök salmış, 20.yy' da iletişim araçlarının değişmesiyle sunulan farklı alternatifleri değerlendirmiş ve 21.yy' a girildiğinde dünyanın her yerinde baskıcı iktidara karşı koyacak bir ağırlık olarak tanınmaya başlanmıştır (Tilly 2008: 14-16).

Ortaya çıkış nedeni mevcut düzenden tatminsizlik olan ve yeni bir düzen kurmak amacıyla bir araya gelenlerin oluşturduğu kolektif hareketleri Blumer da toplumsal hareket olarak tanımlamaktadır. Her protestoya dayalı eylem toplumsal hareket değildir. Bir eylemin toplumsal hareket sayılması için protesto kadar informal sosyal ağlar, paylaşılan inançlar, dayanışma, tartışmalı konuların varlığı da gereklidir (Coşkun Balamir 2013: 66). Tekil girişimler olarak değil, etkileşimli kampanyalar olarak yürütülen toplumsal hareketlerin kısa sürede sembollerini ve dilini oluşturduğunu, Büyük Britanya’da uzun bir ikonik tarihe sahip olan Özgürlük Kasketi’nde (Tilly 2008: 56) ve Arap Baharı sürecinde Mısır’da Rabia Meydanı’ndaki gösterilerde kullanılarak Allah’a adanmışlığı sembolize eden Rabia işaretinde görebilmek söz konusudur. Toplumsal hareketlerin aynı zamanda kamusal alanlar (Public Sphere) olduğu ve toplumları yeni kimliklerle, idealarla zenginleştirdiği belirtilebilir. Charles Taylor kamusal alanları, topluluk üyelerinin bir araya gelip ortak çıkarlarını ilgilendiren konuları tartışması, ortak düşünceye dönüştükleri alanlar olarak açıklamaktadır. Yüz yüze olabildiği gibi günümüzde teknolojinin gelişmesine paralel olarak Twitter ve Facebook gibi sosyal paylaşım ağlarıyla da kamusal alanlar yaratılabilmektedir. Toplumsal hareketlere katılan grupların farklı amaçları olsa da protestoların sembolü olan alanların meydanlar olması ortak noktadır. Kamuya açık alanlar (Public Space) olarak nitelendirilen pazarlar, meydanlar, sokaklar, parklar hareketlerin içeriğini yansıtması açısından önemlidir. Her ülkede halkın bakanlıklar, cumhurbaşkanlığı gibi kurumlara girmesi kısıtlanmıştır. Halk resmi alanlar dışında polis, bekçi faktörleri ile kamuya açık alanlarda da özgür değildir ve devletin varlığını her an hissetmektedir. Alan ve sayı bakımından yeterli olan kamuya açık alanlar, devlet otoritesine karşı çıkmak isteyenlerin toplanma noktaları olmaktadır. Bu bağlamda Rabia Meydanı ve Taksim Meydanı’nın protesto alanları olarak seçilmesi tesadüf değildir. Kamuya açık alanlarda otoritelere yapılan bu meydan okuma halkın organize olabilme kapasitesi hakkında mesaj iletmektedir (Coşkun Balamir 2013: 67). İsim olarak ise bir olaya isyan, kavga ya da soykırım demek o eyleme katılanları lekelediği için, bunun aksine büyük bir başarı olarak o olayı etiketlemek ise o olayı organize edenlerin tümünü pekiştirmektedir (Tilly 2008: 21). Toplumsal hareketler devletin halkın taleplerini karşılama ve güvenlik kurumları konusunda yetersiz olduğunu, halkın refah içinde yaşamadığını göstermektedir (Coşkun Balamir 2013: 66). Özet ile informal sosyal

ağlar içinde gerçekleşen Arap Baharı da sembollerini ve dilini özgürlük gibi tartışmalı konular ile içererek toplumsal dayanışma etrafında gerçekleşmiştir. Bu unsurlardan hareketle Suriye’de yaşananları da toplumsal hareket olarak kabul etmek mümkün görülmektedir.

2.2. Weber’de İktidar, Bürokrasi ve Otorite

Arap Baharı’ndaki iktidar olgusu Weber’in meşru olan ve olmayan iktidar ayrımına göre yorumlanabilir. Buna göre meşru düzen, ona itaat edenlerin duygularıyla içsel olarak desteklendiği sistemdir. İçselleştirilmeyen meşru düzende ise itaat edenlerin davranışlarını, sonuç üzerindeki düşünceleri belirleyecektir (Aron 2004: 441). Yani yurttaşların çoğunluğu liderlerini benimsemiyorsa o yönetimin meşru olmadığı söylenecektir. Böyle bir meşruiyet sorununda toplumsal kurumlar üzerinde kontrolü sağlamak için baskıcı yöntemlerin devreye girmesi kaçınılmazdır. Buna seçilmiş iktidarlarını deviren diktatörler örnek gösterilebilir (Bozkurt 2006: 215).

İktidar olgusunun yanında olmazsa olmaz kavram *bürokrasi*, Weber’e göre açıklanacak olunursa bürokrasinin bir toplumu nasıl biçimlendirdiğini incelemek için Weber’in ideal tipinden faydalanılabileceği görülecektir. Analitik kurgular ve saf formlar olarak ideal tipler, bürokrasinin veya toplumun temel ve ayırt edici özelliklerinin bir listesi, toplumsal fenomenlerin anlaşılmasını kolaylaştıran metodolojik bir kavramdır (Bozkurt 2006: 167). İdeal tipler ölçüm çubuğu işlevini gören iyi veya kötü olarak çözümleyici bir kurgudur. Örneğin bir genelevin de bir kilisenin de ideal tipi olabilir. Bürokrasi de toplumsal gerçekliğin soyut öğelerini içeren bir ideal tip çeşididir (Cosser 2011: 206). Bunun yanında ideal tipin getirdiği, üzerinde durulması gereken bir başka anahtar kavram olarak *otorite* kavramı; bir emre değişik güdülerle uyulması şeklindedir (Weber 2014: 50). Kurumsallaşmış ve yönetilenler tarafından benimsenen meşru iktidardır (Bozkurt 2006: 215). Weber’in ideal (saf) tip otorite kavramı geleneksel, rasyonel, karizmatik olmak üzere üçe ayrılmaktadır. Bunlardan *karizmatik otoritede* Weber karizmatik liderin üstün özellikleri olabileceğini reddetmediği gibi, bu karizma anlayışının daha çok toplumdakilerin karizmatik lideri tanımlama biçimine dayandığını söylemektedir. Eğer bir lider karizmatik olarak tanımlanıyorsa gerçekte herhangi bir özelliğine bakılmaksızın, sıradan biri de olsa ulaşılmaz olan niteliklere sahip görüldüğü için karizmatik bir lider olması muhtemeldir.

Karizmatik lider başka otorite biçimleri için sürekli bir tehdittir ve iktidar olduğunda diğer iki otorite biçimi tarafından kendisine yöneltilen tehdidi de göz önüne alması gerekmektedir. Bu üç otorite tipinin arasındaki gerilimin yok edildiği gelecekte tamamen rasyonelleşmiş toplumun demir kafesi Weber için kaygı verici olmuştur (Ritzer 2014: 54).

Küreselleşme ile maddi olana duyulan ilgi üzerlerden atılabilecek bir palto gibi olması istenmesine rağmen zamanla bu palto, demir bir kafese dönüşerek bireyin her türlü şahsiliği ortadan kalkmıştır. Yani maddecilik, insanların hayatından çıkması gerekirken küreselleşmenin getirisiyle dünyalık olana ilgi, git gide hayatlara yerleşmiştir. Bu ise topluma, mekanikleşmeyi ve demir kafeste dünyevi malların insanların üzerinde giderek artan bir güç kazanmaya başlayacağını söylemektedir (Weber 2015: 272) Bu noktada Weber'e göre bürokrasiler de insanların hapsedildiği, temel insanlıklarının kabul edilmediği demir bir kafestir. Dünyada bir dizi akılcı kalıptan veya sistemden diğerine hareket edebilen insanlardan oluşmuş bir toplumun istenildiğini söylemek mümkündür.

Modern Batı dünyasının ayırt edici bir akılcılık türü geliştirdiği aşikardır. Tüm toplumlarda bir şekilde çeşitli akılcılık türleri var olmuştur. Fakat Weber'in biçimsel akılcılık türü üretilmemiştir. Biçimsel akılcılık bir hedefe ulaşmada en iyi aracın seçilmesi için bireylerin kendi araçlarıyla baş başa bırakılmadan ne yapmaları gerektiğine yardımcı olacak kuralların dikte edildiği toplumsal yapılarda biçimlenmesidir. Biçimsel akılsallığın paradigma örneği ve büyük oranda modern Batı toplumunun yarattığı bir kurum olarak bürokrasinin dört temel boyutu vardır: *verimlilik*, *hesaplanabilirlik*, *öngörülebilirlik*, *insansız teknoloji ile denetim*. Yahudi soykırımı, Bauman tarafından modern bürokratik aklın bir paradigması işlevini gördüğü belirtilmiştir. Çünkü insanları kitleler halinde yok etmek için etkili bir mekanizma olarak verimliydi. En kısa sürede kaç kişinin öldürülebileceğini hesapladığı için hesaplanabilirliği vurguluyordu. Ayrıca soykırımı öngörülebilir kılma çabası vardı. Trenlerin toplama kamplarına gitmesi, kurbanların sıraya girip işlem bitince çalışanların sistematik çöp toplama işlemi için cesetleri torbaya koyması tüm süreçte bir montaj bandı özelliği bulunduğunu göstermektedir. Son boyutta ise tren sistemini ve kampları yöneten insansız teknolojiyle denetlenen bürokrasi vardı (Ritzer 2014: 55). Bu

bağlamda aşağıda bahsedilecek olan Büyük Orta Doğu Projesi (BOP) ile amacı Arap Baharı süreci de kusursuz derecede tek tip akılcı bir toplum yaratmak olan modern toplum mühendisliğinin bir ürünü olarak belirtilebilir.

2.3. Oryantalizm ve Orta Doğu'da Bir Proje: Büyük Orta Doğu Projesi

Komünizmin sona erdiği Soğuk Savaş sonrası dönemde nüfus artışı, bölgesel ekonomik eşitsizlikler, Kuzey Afrika ülkelerinden Avrupa Birliği'ne (AB) üye devletlerine artan göçler, Batı karşıtı eğilimlere karşılık AB üye devletlerinde artan yabancı düşmanlığıyla İslamofobi, Amerika Birleşik Devletleri'ne (ABD) yönelik gerçekleştirilen 11 Eylül 2001, Madrid (2004) ve Londra'da (2005) meydana gelen El-Kaide terör saldırıları endişelere yol açmıştır. AB bu nedenle farklı projeler geliştirerek kendisine yönelik gelebilecek her türlü tehdidi de bertaraf etmeyi hedeflemiştir. (Ünver No1 2012: 12).

ABD Senatosu ve Temsilciler Meclisi 8 Haziran 2004 tarihinde "Büyük Orta Doğu ve Orta Asya Kalkınma Kanunu"nu kabul etmiştir. ABD, kanunun kabulünden sonra toplanan G-8 (Gelişmiş Sekiz Ülke) Zirvesi'nde diğer gelişmiş ülkelerden destek almaya çalışmıştır. G-8 Destek Planı'nda demokrasinin yerleşmesini sağlayarak çok partili rejimler geliştirmek, kadınları siyasete katmak, medyanın bağımsızlığını sağlamak ve yolsuzlukla mücadele etmek gibi reformları içermiştir. Ayrıca eğitim reformu adına pilot okullar kurmak, dijital bilgi çağını yakalamak ve ekonomik kalkınma için de Büyük Orta Doğu Kalkınma Bankası'nın kurulması da göze çarpan diğer reformlardandır. Tüm bunlar ABD'nin tek başına gerçekleştirmek istemediği reformlardı. Dönemin ABD Başkanı George Bush bütün medeniyetlerin ortak çıkarı olan özgürleşme sürecinin gerçekleşmesinde Saddam Hüseyin sonrası Irak'ın bir katalizör görevi göreceğini belirtmiştir. Türkiye'yi hedef ülke değil demokratik ortak sıfatıyla tanımlayan Bush, Geniş Orta Doğu ve Kuzey Afrika Girişimi'nin Türkiye olmadığını vurgulamıştır (Sancaktar 2014: 543).

ABD, BOP gibi kapsamlı bir projeyi desteklerken AB daha çok işbirliği, diyalog, demokratik dönüşüm gibi yumuşak güçler üzerine kurulu bir yol takip etmiştir. AB, Orta Doğu'daki iktidarsızlığın sebebi olarak İsrail- Filistin sorununu görmekle birlikte bu sorunun terörizm, din aşırılığı ve şiddete dönüşme ihtimaline daha yüksek

bakarken ABD ise terörizm ve silahlanmanın yayılmasının önüne kendi güvenliğini gözeterek adım atılması gerektiğini düşünmektedir. İnsan hakları, hukuk üstünlüğü, serbest pazar ekonomisi gibi evrensel kavramların benimsenmesini isteyen AB, Doğu Avrupa ülkelerini tam üye haline getirerek Doğu'ya genişlemiştir. Sonra Büyük Orta Doğu Ülkeleri için yeni komşuluk politikası ve Akdeniz bölgesiyle ilgili ortak strateji üretmiştir. Ayrıca Barselona Süreci'nde Akdeniz'i ortak alan olarak ele almıştır (Çomak ve Ultan 2014: 421). BOP ise ABD'nin küresel stratejisinin en önemli boyutunu temsil etmekte olup Fas'tan Afganistan'a kadar uzanan bölgede ekonomik, siyasi, askeri önlemler ile güvenlik ortamının şekillendirilmesini kapsamaktadır. Tablo 2.1.'de BOP'un gerçekleştirmek istediği amaçları yer almıştır.

Tablo 2.1: Büyük Orta Doğu Projesi'nin Hedefleri (Varlık 2014: 512)

Güvenlik	Ekonomik	Sosyal ve Siyasi	Güç Dengesi
<ul style="list-style-type: none"> ○ Uluslararası terörün, ○ İslamcı Batı karşıtlığının, ○ İnsan kaçakçılığının, ○ Göçün, ○ Uyuşturucu ticaretinin, ○ Organize suç örgülerinin önlenmesi. 	<ul style="list-style-type: none"> ○ Bölge ekonomisinin küresel ekonomi ile uyumlu hale getirilmesi. ○ Stratejik enerji kaynakları ve ulaştırma hatlarının güvenliğinin sağlanması. 	<ul style="list-style-type: none"> ○ Ulusalcı merkezi yönetimlerin yerine çok kimlikli, gevşek yapıli demokrasilerin kurulması. ○ İlimli İslam'ı benimseyen toplumlar. ○ Kadın, çocuk, azınlık başta olmak üzere insan haklarının geliştirilmesi. ○ İsrail'in bölgesel yalnızlığına son vermek. 	<ul style="list-style-type: none"> ○ Bölgesel güçlerin ortadan kaldırılması. ○ ABD'ye rakip olabilecek Çin, Japonya ve Avrupa'nın enerji bağımlılıklarını istismar etmek. ○ Rusya'nın küresel enerji kaynaklarını kontrol ederek bölgede tecrit edilmesini sağlamak.

BOP' un Fukuyama ve Hungtinton gibi siyaset bilimcilerin İslam dünyasını Batı değerlerini tehdit eden bir kutup olarak yorumlayarak medeniyetler çatışmasının merkezinde yer aldığını iddia etmesine kadar uzanan bir geçmişi vardır. 2003 Irak Savaşı sonunda sık sık “Genişletilmiş Orta Doğu, Büyük Orta Doğu” terimleri duyulmaya başlanmıştır. Orta Doğu’da yükselen tehditlerin püskürtülmesi, enerji kaynaklarının korunması ve Batı dünyası ile uyumlu küresel ekonomik sisteme eklenmiş temel hedefleri olan BOP;

- Kuzey Afrika’da Fas, Cezayir, Tunus, Libya
- Doğu Akdeniz’de Mısır, Ürdün, İsrail, Lübnan, Filistin, Suriye, Türkiye
- Basra Körfezi’nde Irak, Bahreyn, Kuveyt, Umman, Katar, Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri, Yemen, İran
- Kafkasya ve Orta Asya’da Azerbaycan, Ermenistan, Gürcistan, Pakistan, Bangladeş, Afganistan’dan

oluşan yaklaşık 650 milyon insanı ve 12 milyon km²’yi kapsamaktadır. Uygulanma aşamasında ABD karşıtı Libya, Afganistan, Suriye ve Irak’taki engel olabilecek yönetimler askeri müdahale ile bertaraf edilmiştir (Varlık 2014: 512).

2.4. Suriye’yi Etkileyen Arap Baharı ve Nedenleri

Arap Baharı hareketlerini açıklamak için kargaşa, başkaldırı, direniş ve protesto kavramları kullanılmıştır. Orta Doğu ve Kuzey Afrika ülkelerinde gerçekleşen hareketlere devrim niteliğinde verilen isim olan Arap Baharı çerçevesindeki protestolar, toplumsal hareketler kategorisinde incelenebilmektedir (Coşkun Balamir 2013: 67). Arap Uyanışı, yarım asrı geçkin otoriter yönetimlerin baskısına maruz kalan toplumların uyanışıdır. Arap dünyasında bununla birlikte değişimin önündeki engelleri kırmaya çalışan bir halk oluşmuştur. Fakat darbe yoluyla yönetime gelerek ülkeleri demir yumrukla yöneten yönetim sonrası önemli olan İbn-i Haldun’un “Geçmişler geleceğe, suyun suya benzemesinden daha çok benzer” sözünde olduğu gibi demokratikleşme sürecinde istikrarı sağlamaktır. Arap Baharı, başlangıçta Arap ülkelerindeki rejime yönelik salt bir halk isyanı olarak görülse de daha sonra bölgenin enerji ve yer altı kaynakları nedeniyle küresel güçler için çekim noktası haline gelmesiyle bu güçlerin yardımı yadsınmamalıdır (Sandıklı ve Semin 2014: 104).

Arap Baharı, 17 Aralık 2010'da 26 yaşındaki üniversite mezunu seyyar satıcı olan Muhammed Bouzzazi' nin arabasına el konulunca kendisini yakmasıyla Tunus'ta başlamıştır. Ama Tunus'taki devrimin ilk ismi Arap Baharı değildir. Burada Muhammed Bouazizi'nin zabitanın müdahalesinden sonra kendini yakmasıyla başlayan ve internette "Polise yasemin verelim" sloganıyla yayılan protestolar nedeniyle halk, 24 yıllık Tunus Cumhurbaşkanı Z. Abidin Bin Ali'yi iktidardan eden sürece "Yasemin Devrimi" adını vermiştir. Tunus ile başlayan Arap devrimi süreci görünüşte ekonomik yetersizliklerin, özgürlüklerin kısıtlanması sonucu bir domino etkisi ile coğrafyaya yayılmıştır: Mısır, Yemen, Libya, Fas, Bahreyn, Umman, Suriye. Daha sonrasında Tunus'tan bir ay sonra Cezayir'e sıçrayan ve sonrasında domino taşı etkisiyle yayılan isyanların genel adı Arap Baharı adını almıştır. Yoksulluk, bağınazlık ve cehalet ile baş edemeyen Arap ülkeleri toplumsal, ekonomik, demokratik, kültürel adımları atmakta da güçlük çekmişlerdir. Durum göstermiştir ki aşiret, tarikat ve etnik kökenlerin ön planda olduğu yerde demokrasiden söz edilmesi mümkün olmamaktadır (Doster 2013: 57).

Kaynak: http://www.lib.utexas.edu/maps/middle_east_and_asia/n_africa_mid_east_pol_95.jpg, 09 Eylül 2013'te erişildi.

Harita 2.1: Kuzey Afrika ve Orta Doğu

Arap Baharı' nı ortaya çıkartan etkenlerin ne olduğu, bir iç ihtiyaç mı, yoksa öğrenilmiş ihtiyaç mı, ya da küreselleşen dünyada zaman ve mekân sıkışmasına bağlı olarak ortaya çıkmış bir yapılanma mı olduğu zaman içerisinde çok tartışılmıştır ve tartışılmaya da devam edecek gibi gözükmektedir. Bu noktada Arap toplumlarını daha düne kadar içe kapalı, az gelişmiş yapılar olarak tanımlayan batının birden bire Arap Baharı' nı yeni bir demokratik alan olarak göstermeye çalıştığı bir resimle de karşı karşıya olunduğunu söylemek doğru olacaktır. Böyle bir süreçte Arap Baharı'nın kısmen içsel etkileri olsa bile, daha çok dış faktörler bağlamında üretilmiş bir yapı olduğu da söylenmektedir (Alptekin 2012, <http://akademikperspektif.com>, 09 Ağustos 2013'te erişildi).

Denison'ın (Aktaran: Çakı 2011: 130) “sırf demokratik seçimler yapabilsinler diye bir halk özgürleştirildiği takdirde zamanın en organize güçlerinin kurbanları kılınabilir” sözünü unutan Batı dünyası politika değiştirerek oryantalist düşüncenin aksine Arap toplumunda demokratik hareketlerin safını seçmiştir. Çakı (2011: 133); Müslüman bireyi kendini ifade edebilen, İngilizce konuşan, Twitter kullanan, demokrasi taraftarı modern bir birey olarak tanımlamıştır. Örneğin İngilizler Müslüman kadının hem tesettürlü hem de ilerlemeci olabileceğini, her sakallı Müslüman erkeğin terörist olmadığını” kabul eder hale gelmişlerdir. Bu noktada demokratik bir Orta Doğu'da petrol kaynaklarının daha güvenilir olabileceği fikrinin daha baskın çıktığı söylenebilir.

Arap Ayaklanmaları'nın zemini önceleri dernekler ve birlikler gibi Sivil Toplum Kuruluşları (STK) ve bu kuruluşların yayınları ile örgütlenen yapılardan ve sonrasında sosyal medya üzerinden örgütlenen gençler ile atılmıştır. Muhammed Bouazizi kendini yakarken bütün bu devrimlerin kıvılcımını atacağını düşünmese de ölümüyle halkların kinini harekete geçirerek devrimleri başlatmıştır (Rosa 2011, Aktaran: Sancaktar 2014: 78). Yıllardır biriktirdiklerini söylemeye başlayan Arap halkının oluşturduğu bu toplumsal hareket ile esas itibariyle Birinci Dünya Savaşı'nın çıkış nedenleri arasındaki görünen veya görünmeyen etkenler açısından benzerlikler görülebilir (Yavaşgel ve Polat 2014: 69). Yaşanan bu gelişmeler karşısında da 19 Ağustos 2014'te Katolik Haçlıların dini lideri Papa Franciscus, dünyanın Üçüncü Dünya Savaşı'nda olduğunu söylemiştir (Tan 2015, <http://www.kanalhaber.com/haber/analiz/hac-asala-pkk-savas-254363/>, 08 Eylül 2015'te erişildi).

Orta Doğu coğrafyası, Türkiye'nin de tarihi ve sosyal bağlarının güçlü olduğu ve halkıyla arasında akrabalık bağı bulunan ülkelerden oluşmaktadır. Bu nedenle Orta Doğu'da yaşanan gelişmeler Türkiye'yi de ilgilendirmektedir (Göçer ve Çınar 2014: 51). Ünlü filozof ve yazar Jean Jacques Rousseau Toplum Sözleşmesi eserinde insanların hür olarak doğduğunu fakat zincire vurulmuş olarak yaşadığını ifade etmiştir. Tarihin her döneminde olduğu gibi Arap halkı da özgürlüklerine sekte vuran zincirlerden kurtulmak için tepkiler vermiştir. Suriye'de yaşanan Arap Baharı sorunsalını anlayabilmek için de bu tepkileri yöneten sebepleri bilmek yararlı olacaktır.

Tablo 2.2: İnternet ve Facebook Kullanıcı Bilgileri

Ülkeler		İnternet Kullanım Oranları		Facebook Kullanıcıları		Facebook Yaş Dilimi		Cinsiyete Göre Dağılım	
		Kişi	Oran	Kişi	Oran	18-24	25-34	Erkek	Kadın
Tunus	10.549.100	3.586.000	34.0	2.406.500	22.73	42	28	58	42
Mısır	81.121.077	17.200.000	21.2	6.668.700	8.29	50	28	64	36
Libya	6.335.112	350.000	5.5	32.400	0.51	34	36	79	21

Kaynak: <http://www.socialbakers.com> ve <https://www.internetworldstats.com>' dan Aktaran Yavaşgel ve Polat, 2014: 78.

Tablo 2.2' de görüleceği üzere en yüksek internet kullanım oranı %34 ile Tunus'tur. Bununla birlikte Arap Baharı'nın başladığı ülke Tunus'ta, Facebook kullanan kitle Mısır ve Libya'dan %22.73 oran ile öndedir. Tunus'ta Facebook kullanan kesimin çoğunluğunu 18-24 yaş aralığındaki erkekler oluşturmaktadır. Mısırlı bir protestocunun gösteri takvimi için Facebook (sosyal paylaşım sitesi), organize olmak için Twitter (sosyal ağ ve mikroblog sitesi) ve seslerini duyurmak için Youtube (video barındırma sitesi) kullandıklarını söylemesi (Telli 2014: 132) sosyal medyanın isyan

sürecindeki etkisini ortaya koymaktadır. 1999 yılında Jan Van Dijk, Ağ Toplumu adlı kitabında yeni bir toplum modelinin ortaya çıkacağını ve bu toplum modelinde ilişkilerin yüz yüze iletişim yerine *sosyal ağlar* üzerinden gerçekleşeceğini söylemiştir. Bugün modern toplum sosyal ağlar aracılığıyla yapısal değişimle karşı karşıya kalmıştır (Yavaşgel ve Polat 2014: 71). Türkmen (2012: 49) uydu yayınlarında devlet karşıtı programlar yapan uydu kanallarının engelleyememenin Mısır ile Libya liderlerinin yaptıkları en büyük yanlış ve devrilmelerine giden yolda en büyük hata olduğunu belirtmiştir. Nüfusun % 20'sinin yoksulluk sınırının altında yaşadığı Mısır'da internet kullanıcı sayısının 20 milyonun üzerinde olması, isyanların önemli bir parçasının internet ağı olarak görülmesine yol açmıştır. Otoriter rejim sorunu yaşayan Mısırlılar, söz konusu internet bağlantısı sayesinde dünya genelindeki halkla da bu rahatsızlığı paylaşma imkanı bulabilmişlerdir (Telli 2014: 130).

Resim 2. 1 ¹: Tahrir Meydanı'nda Dağıtılan Bir Broşür (Türkmen 2012: 90)

¹ Broşürün çevirisi: “Bu broşür tüm Mısırlılar içindir. Bakan ya da halktan biri, genç ya da yaşlı, hepimiz değişimin anlamını kavramalıyız, hepimiz durumun acil olduğunu kabul etmeliyiz, Mısır devrimi kaderin devrimidir. Haberleri ve güncel bilgileri takip etmek isteyen herkes, aşağıda adı geçen tüm programları kapsayan bir kurs veriyoruz: Yahoo, Flickr, Facebook, Youtube, MSN Hotmail, Twitter, Wikileaks. Herhangi bir teknik bilgi ve ya dil bilmeyi gerektirmez.”

Tunus'ta yetkililer olayları sakinleştirmeye çalışmak yerine sosyal medyada eylemlere dair video yayınlayanların Internet Protokollerini (IP) isteme ve Youtube ve Facebook'un bu bilgileri vermemesi üzerine önce sitelere erişimi engellemiş daha sonra ülke genelinde internet erişimini kapatmıştır (Yavaşgel ve Polat 2014: 72). İlk kez 1 Şubat 2011 tarihinde uygulamaya giren "sesli tweet" teknolojisinin sunduğu internet bağlantısına gerek olmadan uluslararası bir telefon numarası kodlayıp sesli mesaj bırakarak tweet paylaşılmasını sağlayan sistemin Google ve Twitter iş birliği ile devreye girmesi, bu bağlantı yasağının aşılmasında çok etkili olmuştur (Telli 2014: 133). Aksine bu sansür tahmin edilemeyecek derecede eylemleri arttırmıştır. Mısır'da bilişim teknolojisine yatırımın fazla olması, ücretsiz internet erişimi, bilgisayar fiyatlarının düşük tutulması ve internet ağlarının genişletilmesi gibi sebeplerle sosyal medya kullanımı yaygın hale gelmiştir (Telli 2014: 134). Twitter üzerinde en popüler etiket sıralamasında #egypt (Mısır'da yaşananlarla ilgili paylaşım) ve #jan25 (Mısır'da isyanın başlangıç günü 25 Ocak) etiketleri ilk sırada yer almıştır. Sosyal medya aynı zamanda aktivistlerin tecrübelerini paylaştığı temel araç olmuştur. Tunus devrimi sırasında çekilen görüntüler izlenerek nasıl hareket edeceklerini kolaylıkla belirleyen göstericiler sosyal medya aracılığıyla Tunuslu aktivistlerden de eylemlerin gece yapılmasından tutun, göz yaşartıcı bombanın etkisinden kurtulabilmek için yüzlerini kola ile yıkamaları gerektiğine kadar birçok bilgi edinmişlerdir (Telli 2014: 133). Newsweek tarafından "Facebook Devrimi" olarak adlandırılan ayaklanmalar ve her gelişmenin dünya ile paylaşılması nedeniyle Tunus'ta 2004 seçimlerinde halkın %94 oyunu almasına rağmen Zeynel Abidin Bin Ali özür dileyerek ülkesini terk etmek zorunda kalmıştır (Yavaşgel ve Polat 2014: 73).

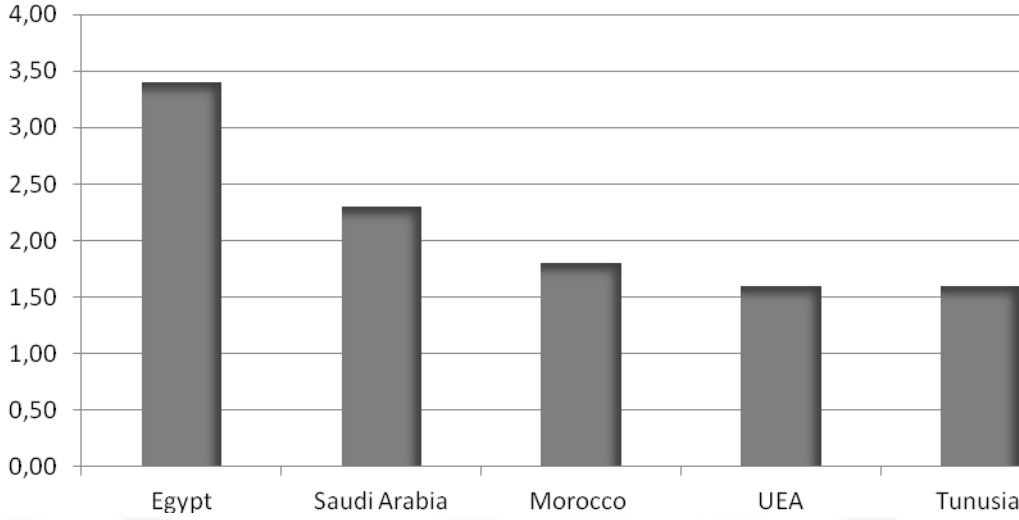
Anlaşılacağı üzere televizyon kanalları ve radyo programları yerine, iletişimi kolaylaştıran ve sınırları kaldıran internet ağlarındaki sosyal ortamların (Bloglar, Facebook, Twiter, Youtube) kullanılmış olması tesadüf değildir. En çarpıcı sosyal olaylar Orta Doğu'da yaşanırken kısa mesajların, blog sayfalarının, sosyal paylaşım sitelerinin yoğun kullanımı olmuş ve bu şekilde az sayıda eylemcinin kısa sürede organize olması sağlanarak kitleler harekete geçirilmiştir. En önemli buluşlardan interneti yığınların etkin kullanması sonucu isyana dönüşmüş, ardından devrimler gelmiştir (Yavaşgel ve Polat 2014: 71).

Kaynak: http://www.huffingtonpost.com/2011/02/04/egypt-protesters-thankyoufacebook_n_818745.html,
07 Mart 2015'te erişildi.

Resim 2. 2¹: “Teşekkürler Mısırlı Facebook Gençliği” Yazılı Döviz

¹ Not: Twitter üzerinden paylaşıldığı bilinen bu resim, sosyal medyayı takip etmeyen kitlelerin bile sosyal medyanın rolünü algıladığını ve bu algının sosyal medya dışında da hissedildiğini göstermektedir.

Grafik 2. 1: Orta Doğu ve Kuzey Afrika'da En Çok Facebook Kullanan Ülkeler (Milyon) (Serajul 2011, Aktaran: Telli 2014: 138)

Grafik 2.1’de Orta Doğu ve Kuzey Afrika’da en çok facebook kullanan ülkelerin rakamları verilmiştir. Tablo incelendiğinde Mısır’ın 3,5 milyona yakın facebook kullanıcısı olduğu görülecektir. Facebook, twitter gibi sosyal medya araçlarının toplumsal hareketlerin hazırlayıcısı olduğu söylenmiştir. Bu nedenle Mısır’da Arap Baharı’ndaki örgütlenmenin kolay olmasının tesadüf olmadığını söylemek mümkündür. 2,5 milyona yakın facebook kullanıcısı ile buna rağmen Suudi Arabistan’da herhangi bir devrim yaşanmaması aşırı baskıcı sistem olarak açıklanabilir.

Malcolm Gladweel Mısır’da devrimin her koşulda gerçekleşeceğini söyleyerek sosyal medyanın örgütlenme konusunda sınırlı olduğunu dile getirmiştir (Telli 2014: 147). Gerçekten de Orta Doğu’daki devrimlerin tek sürükleyici faktörünün sadece hızlandırıcı değil hazırlayıcı etki de yapan sosyal medya olmadığını bilmek gerekmektedir. Milli gelirin düşüşü, yıllardır iktidardaki liderlerin sevilmemesi ve yolsuzluk, enflasyonun yükselmesi, gençler arasındaki işsizliğin artışı gibi *sosyal nedenler* de etkilidir. Örneğin Petrol ihracatında Dünya’da 9. sırada olan bir ülke olan Libya için, nüfusun 1/3’ünün açlık sınırı altında yaşaması da durumun ne derece vahim olduğunu bir göstergesidir. Evgeny Morozov devrimlerin bulaşıcı olduğunu, 1848 yılında Avrupa’da sosyal medya olmadan devrimlerin yayıldığını ve toplumsal

dönüşüm hareketlerinin patlak vermesi gerektiğini ve sosyal değişimden yana adım atılması tespitinde bulunmuştur. Joachim Klewes gösterileri sıradan insanların somut ihtiyaçlarının sokağa yansması olarak tanımlamıştır (Telli 2014: 150).

Dünyada rejim olarak var olan otokratik ve neo-sultancı yönetimin artık süresinin dolması Arap Baharı'nın *siyasi nedenlerinden* biridir. Bununla birlikte değişim yaşayan Arap ülkelerindeki hükümetlerin iktidarı yıllardır elinde tutabilmelerinin sebepleri arasında halkın birbirine güven duygularının yok edilmesi ve halkın ekonomik olarak zayıflatılıp iktidara bağımlı hale getirilmesi gösterilebilir (Sandıklı ve Semin 2014: 100). Wikileaks belgelerinin Tunus kısmında yer alan bilgilerinde olayların büyümesinde de Tunus Başkanı Bin Ali ve eşinin ülkede bir mafya ağı kurarak Tunus'un tüm kaynaklarını ailece yağmaladıklarının söylenmesi göze çarpmaktadır. Bunun dışında uluslararası güçlerin bölgeye nasıl baktığı da rejimin şekillenmesinde etkili olmuştur. AB için güney komşusu olan Orta Doğu'nun birçok yönden önemi bulunmaktadır. Bölgenin gerek sahip olduğu enerji kaynakları Avrupalılar için Rusya'ya bağımlılığı azalttığı için AB'nin enerji tedarikçisi olması gerek önemli bir pazar ve yatırım bölgesi olması açısından önemi büyüktür. Olumlu özellikleri yanında AB'nin 11 Eylül 2001 saldırıları sonrası güçlenen İslamofobi ile bağlantılı olarak bölgenin terör tehdidi oluşturması ve gelişmişlik seviyesi düşük olan bu bölgelerden Avrupa'ya ciddi göç sorunu yaşanmasın da önemli olmuştur (Bal 2014: 65).

2.4.1. Arap Baharı'nda Kış: Suriye

Osmanlı Devleti'nden kopan Orta Doğu topraklarının İngiltere ve Fransa arasında paylaşıldığı tarihte bilinmektedir. İlgili anlaşmalar gereği Suriye topraklarının kuzeyi Fransızlara, güneyi ise İngilizlere bırakılmıştı. Daha sonra İngilizlerin olduğu toprakların bir kısmında Yahudi devleti olarak İsrail diğer kısmında ise Ürdün Devleti kurulmuştur. Kuzeyde ise Fransızların desteği ile Hıristiyan asıllı bir devlet olan Lübnan, kuzey kısmın geri kalanında ise Fransa mandasındaki Suriye Devleti'nin temelleri atılmıştır. Türkiye ve Irak başta olmak üzere manda yönetimi boyunca siyasal baskılara maruz kalan Kürt, Ermeni, Süryani gibi birçok göçmenin sığınağı olan Suriye'de siyasal istikrar yoktu. Zaten kırılğan bir yapıda olan ülkede Fransa'nın topraklarından ayrılması ile Suriyeli liderler arasındaki birlik bozulunca, Suriye farklı

söylemlerin çatışmasına sahne olmuştur. Farklı etnik gruplar aidiyetlerini devam ettirirken Haşimi rejimi, Batı ve Sovyet yanlılığı gibi farklı kesimler de siyasi rejimlerin oluşturulması konusunda talepte bulunmuşlardı. Suriye bağımsızlığını ilan ettiği zamandan Hafız Esed'in 1970'te iktidara gelmesine kadar çok sayıda askeri darbeye sahne oldu. Rakip siyasal oluşumları geride bıraktıktan sonra kendi içinde bölünmeler yaşayan sol kanatın partisi Baas partisi ile Hafız Esed arasındaki güç mücadelesi Esed lehine sonuçlanmıştır. Sonrasında kendisine geniş yetkiler veren bir başkanlık sistemi kuran Hafız Esed, Baas Partisi Genel Sekreteri olarak da devlet başkanlığına devam etmiştir (Ataman 2012: 9).

Sınıfsal olarak şehirde oturanlar, bedeviler, köylüler olmak üzere üç kesimden oluşan Suriye halkı içinde şehirde oturanlar Baas rejimine karşı ülke içinde tehditlerin en çok geldiği kesimdir. Mühendislik, avukatlık, doktorluk gibi yönetimde temsil edilmeyen meslek sahiplerinin oluşturduğu gruplar, önce Mısır'da sonra diğer Arap ülkelerinde faaliyette bulunan Müslüman Kardeşler¹ in başını çektiği muhalefetin dayanakları olmuşlardır. Toplumun her kesiminden insanı parti çatısı altında toplayarak Suriye'yi Baas ülkesi yapan Hafız Esed; askeriye, üniversite ve medyayı kontrol altına almıştır. Hafız Esed'in 30 yıllık iktidarından sonra başa gelen oğlu Beşşar Esed, ilk döneminde kapsamlı bir reform paketini uygulamaya geçirmiştir. Ekonomik girişimci sınıf, akademisyen ve sanatçıların başını çektiği entelektüel kesim reform ve demokrasi konularında görüş alışverişinde buldukları platformlar ve sivil toplum forumları oluşturmuşlardır. Batılılar Suriye'deki bu gelişmeleri "Şam Baharı" olarak nitelendirse de Ancak artan işsizlik, dış borçlar, yolsuzluk gibi faktörlerin etkisi ve Baas rejiminin

¹ Müslüman Kardeşler, 1928 yılında Mısır'ın İsmailiye kentinde Hasan el-Benna tarafından Cem'iyetü'l İhvan'ul Müslimin adıyla kurulmuştur. Temelde muhafazakâr bir orta sınıf hareketi olan İhvanı, önderi Hasan El-Benna dünya çapında bir manevi örgüt, Kur'an ve sünnetlere çağrı olarak tanımlamaktadır. Örgüt 1930'lu yılların ortalarından itibaren Mısır dışında Suriye, Sudan, Ürdün, Kuveyt, Yemen, Pakistan, Kuzey ve Orta Afrika ile Avrupa'nın bazı ülkelerinde şube açmış, farklı isimler altında çeşitli örgütlerin ortaya çıkmasında büyük bir rol oynamıştır. Arap dünyasında etkinliğini arttırmasına rağmen Arap olmayan topluluklar içinde gelişmemiştir. Resmi olarak terörizm sayılan eylemlerle İhvan üyeleri arasında somut bir bağlantı bulunmamasına rağmen, gerçek bir sivil toplum örgütlenmesi gösterememiş bir oluşum olarak Batı'da terör örgütü olarak lanse edilmektedir (Çakmak 2007).

kullandığı Araplık, İslamlık, Baasçılık, sosyalizm gibi kavramlar halkın aidiyetlerini gözden geçirmesine sebep olmuştur. Bölgesel, etnik, ailevi tanımlamalar yerine daha geniş kapsamlı kimlik tanımları ön plana çıkmıştır. Baas döneminde Suriyeli kimliğinden ziyade İslam'ı Araplığın parçası olarak görüp bu temelde oluşturulmaya çalışılan Suriye halkı, daha fazla reform ve rejimin değişmesi isteği ile sokaklara dökülmüştür. Suriye ekonomisinin daha iyi olmasına, İsrail karşıtlığı söylemlerine, herhangi bir muhalefete sert tepkiyle cevap veren Esed, Arap Baharı isyanlarının Suriye'ye sıçrayacağına ihtimal vermemiştir. Fakat Esed'in çıkan isyanlara orantısız güç ve şiddet ile karşılık vermesi sonucu Suriye 2011 yılından bu yana önemli bir iç savaş vermektedir (Ataman 2012: 11). Batı'nın Libya'ya uyguladığı doğrudan müdahaleyi görmeyen, Irak Şam İslam Devleti'ne (İŞİD) karşı Özgür Suriye Ordusu ile İslami Cephe ve Mücahitler Ordusu isimli gruplar arasında bir iç savaş yaşadığı Suriye; gündemi uzun süredir meşgul etmektedir (Yavaşgel ve Polat 2014: 76).

“Suriye’de olaylar Dara şehrinde duvara yazı yazan çocukların tutuklanıp işkenceyle öldürülmesi ile başlayınca Dara ayağa kalkmıştır. Arkasından Banyas, Hama, İdlib... Bu süreçte ideolojisi olmayan, genel beklentileri birbiriyle örtüşen ancak tek çatı altında örgütlenemeyen birçok grubun ortaya çıktığı gözlemlenmektedir. Diğer ülkelerdeki gibi yönetiminin tehlikede olduğunu gören Esed’in ilk tepkisi halkı yatıştırmak ve yeni bir anayasa yapılacağını söylemek olmuştur. Fakat muhalifler Esed gidene kadar anlaşmaya yanaşmayacağını söyleyince muhalifler ile yan değiştiren askerler tarafından Özgür Suriye Ordusu kuruldu. Bunun üzerine Esed en sert şekilde müdahale edileceğini açıkladı ve bugüne kadar öldürülen insan sayısı 100.000’i bulmuştur” (<http://www.zaman.com.tr>, 14 Ağustos 2013’te erişildi).

Ahmetoğlu (2012)’nin “Suriye’deki rejimin adı Baas rejimidir. Baas rejimi dendiğinde akıllara baskıcı, ırkçı, şovenist, özgürlük düşmanı ideolojik bir yapı geliyor. Eski Irak buna bir örnektir. Ancak eski Irak Sünni bir yapıdaydı. Yeni Irak ise mezhebî yakınlık münasebetiyle İran’a daha yakın duruyor ve Esed rejimini destekliyor. ABD ise bölgeden çekilerek Irak’ı adeta İran’a teslim etmiş oldu. Esed rejimi gücünü esas olarak İran’dan almakta. Rusya ise zaten bölgenin siyasi dengeleri gereği İran’ın doğal müttefiki konumundadır. Denklem nasıl oluştuğuna dikkat edilmeli. Bu krizde en güçlü ve aktif aktör İran’dır. Partiya Karkeren Kurdistan (PKK-Kürdistan İşçi

Partisi)'nin kartını Suriye üzerinden kullanan yine İran'dır. İran'ın Hizbullah ile Lübnan'da, Esed rejimi ile Suriye'de, Maliki yönetimiyle Irak'ta bir Şîi kuşağı oluşturarak, bölgede Sünnî nüfuzu etkisiz hale getirip Türkiye'nin önünü tıkamaya çalıştığı görülmelidir. Türkiye'nin Esed rejimine karşı tavrını bu açıdan okumalıdır. Suriye krizinin arka planında ciddi bir Şîi-Sünni çekişmesi vardır. Bunu görebilmek için birazcık bölge tarihini özellikle Osmanlı-Safevî ilişkilerinin geçmişini bilmek kâfi olacaktır” (<http://akademikperspektif.com/2012/10/08/turkiyenin-suriye-mucadelesi-asil-kime-karsi/>, 09 Ağustos 2013'te ulaşıldı) savına karşılık Suriye'de yaşananların etnik veya mezhepsel temelde değil, baskıcı bir rejim ve özgürlük isteyen halk kesimi arasında olduğunu söyleyen görüşler de mevcuttur (Ataman 2012: 26).

“LordActon'ın şu sözü kendi halkına karşı insanlık suçu işlemeye başlayan Beşşar Esed'in durumunu özetler niteliktedir: “Her iktidar insanı bozar fakat mutlak iktidar, mutlaka bozar” (Daver 1999). Yaşanan gelişmeler karşısında Esed' in daha fazla kan dökmeden, reformlara ağırlık vererek ve muhalifler ile masaya oturup rejimini devam ettirebileceği arzulanmıştır. Buna rağmen devam eden olaylar karşısında Arap Birliği'nin müdahale ederek Suriye'nin Arap Birliği'ni üyeliğini askıya alması ve Suriyeli muhaliflerin kurduğu Ulusal Konsey, Esed rejiminin sonu açısından önemli bir değerlendirme olarak kabul edilmektedir (Sandıklı ve Semin 2014: 111). Çünkü Arap Birliği Suriyeli muhalifleri muhatap kabul ettiği için iç ve dış siyasette Ulusal Konsey'in gücü artmıştır (Ataman 2012). Suriye masasında ki bu oyunu Esed üzerinden oynayan bu bloğun ilerleyen dönemlerde Esed' den vazgeçme kararını alması da kaçınılmaz gözükmektedir (Sayın 2012, <http://www.orsam.org.tr>, 30 Mayıs 2015'te erişildi).

2.5. Göç

Göç, sosyal bilimler tarihinde yalnızca Coğrafya biliminin ilgi alanına giren bir konu olarak bilinmekteydi. Uzun yıllar sonra, günümüzde ise göç olgusuna en geniş perspektiften Sosyoloji ile birlikte bütün bilimlerin ortak ilgi alanı haline gelmiştir (Bilgili, Aydoğan ve Güngör 1996: 327). Uluslararası Göç Örgütü (IOM, International Organization for Migration)'ne göre (2009: 22) göç, uluslararası bir sınırı geçerek veya bir devlet içinde yer değiştirmek veya süresi ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği

nüfus hareketi olarak tanımlanmaktadır. Bayraktar'a (2013: 111) göre göç; ekonomik, toplumsal ve siyasal nedenlerle bireysel ya da kitlesel yer değiştirmedir. Çakır'a (2011: 210) göre ise insanların demografik, coğrafik, ekonomik nedenlerle yer değiştirmesiyle eyleme dönüşen ve sonrasında da etkileri devam eden süreçler bütünüdür. Toplumsal ve ekonomik değişim süreçlerinin hem bir sonucu hem de bir nedeni olarak göç, her şeyden öte kendine özgü bir süreçtir. Göç olgusu insanlığı ilgilendiren ülkelerin sosyal, ekonomik, sosyal, siyasi, askeri politikalarını etkileyebilen sosyal bir olgudur (Tuzcu ve Bademli 2014: 56). Göç; sadece göç alan devletleri değil, küreselleşmenin hissedildiği tüm coğrafyaların gündemindedir. Dünya genelinde hemen her ülkenin göçten etkilendiği göz önüne alınırsa, göçmen nüfusunun son yarım yüzyılda hızlı bir artış gösterdiği söylenebilir (Göç Politika ve Projeleri Dairesi Başkanlığı 2015: 27).

2.5.1. Göç Türleri

Göç eden insanların büyük çoğunluğu savaş, iç savaş, etnik ve dini çatışmalar, siyasi baskı, yoksulluk sebebiyle daha iyi yaşam koşulları dileğiyle göç etmektedir. Bu yüzden isteğe bağlı, zoraki, devamlı, geçici, transit, illegal, zincirleme, aşamalı ve aşamasız göç gibi birçok göç türünden söz edilebilmektedir. Farklı göç sınıflandırmaları içinde en çok kullanılan gruptandırma iç ve dış göç olarak ikiye ayrılmaktadır (Tuzcu ve Bademli 2014: 57). Bu sınıflandırmaların ortak noktası göçlerin gönüllü ve ya da mekansal bir değişim süreci olduğudur (Çakır 2011: 210). Lakin Fitcher'e göre de göçü genel olarak gönüllü ve zorunlu göçler olarak ikiye ayırmak mümkündür. Gönüllü göç insanların kendi istekleri ile bir yerden başka bir bölgeye olan hareketliliği dile getirmektedir. Buna karşılık zorunlu göç ise bireylerin istekleri dışında ve çeşitli kuvvetlerin etkisiyle gerçekleşmektedir (Bilgili, Aydoğan ve Güngör 1996: 327).

2.5.2. Teorik Yaklaşımlarla Göçün Nedenleri

Karmaşık boyutları olan bir olgu olarak göç konusunda evrensel bir genelleme yapılamaması, göçün teorik yaklaşımlarla yeterli açıklanamamasına sebebiyet vermektedir (Yalçın 2004: v). Göç kararının hangi etkenler altında verildiğinin bilinmesi göçü yönlendirici politika üretebilmek adına önemlidir (Çobanoğlu 1996: 667). Farklı göç hareketlerine maruz kalmalarından dolayı ekonomik güçlerini ve etnik siyasi kimliklerini koruyabilen göçmen toplulukları olduğu gibi bu hakları geç edinen

göçmenler de olmuştur. Çünkü insanların arzularına bağlı gönüllülük çerçevesinde ekonomik göçler olduğu gibi göç edenin iradesinin dikkate alınmadığı göçler de olabilmektedir (Bayraktar 2013: 110). Farklı kültürlerden grupların aynı çevreyi paylaşarak birbirleriyle ilgili ilişkiler kurması göç olmadan mümkün olmadığı için bu yapılanmaları açıklamaya çalışan teorik yaklaşımlara göçle ilgili çalışmalarda yer verme zorunluluğu bulunmaktadır (Yalçın 2004: 95). Bu nedenle göç olgusunun dinamik olarak sürekli kendini yenileyen bir yapı olması engeline (Çağlayan 2006: 68) karşılık, yine de göçün değişik yüzlerinin, boyutlarının daha iyi anlaşılabilmesine katkıda bulunan farklı teorilerden bahsedilebilir: (Bayraktar 2013: 117-119)

✓ *Ravenstein'in Göç Kanunları*: William Farr'ın göçün hiçbir kanuna bağlı olmadığı fikrini yanlışlamaya yönelik Ravenstein, 1881 İngiliz nüfus sayımı verilerini kullanarak (Yalçın 2004: 22) göç olgusunun genel geçer kanunlarını bulmaya çalışmıştır. Dönemin İngiltere'sinin şartlarına göre anlam ifade bulan, daha sonraki göç modellerine öncülük eden ve bilinen göçle ilgili ilk çalışma niteliği taşıyan Ravenstein'in çalışmasında genel geçer olmayan yedi göç kanunu tartışmaya açılmıştır:

1. Göç ve mesafe: Göçmenlerin çoğunluğu sadece kısa mesafeli yerlere göç etmektedir. Göç edilen merkezdeki iş imkanlarını çokluğu o kentte yaşayan nüfusa oranının göçün boyutunu belirlediğini söylemektedir.

2. Göç ve basamakları: Sanayileşme ile ekonomik büyüme kenti çevreleyen yakın yerlerdeki kişileri hızla kente çeker. Kırsal bölgedeki seyrelme ise uzak bölgelerden gelen göçmenlerce doldurulur. Her bir basamakta kente yaklaştıkça tüm göç ülkeye yayılacak ve ülkede hissedilecektir.

3. Yayılma ve emme süreci: Göç kendi başına amaç değildir ve dolayısıyla bireyler göç etmek istedikleri için yer değiştirmezler. Amaç iyi yaşama arzusu, kentteki ticari faaliyetlerin getirisinden pay alma isteği yayılma sürecini destekler. Ayrıca sanayinin ihtiyaç duyduğu iş gücü ise göçle karşılanarak sanayi merkezlerince emilir.

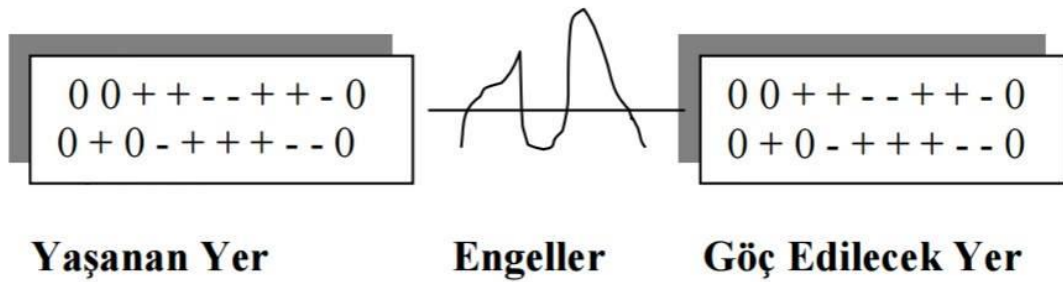
4. Göç zincirleri: Göç alan yerler zamanla göç de verir. Her bir göç dalgası adeta zincirleme halde bir diğerini yaratır.

5. Doğrudan göç: Uzun mesafeli ve basamaksız göçlerde göçmen, büyük ticaret ve endüstri merkezlerine yönelmektedir.

6. Kırsal ve kent yerleşimcileri farkı: Kente yönelen göçler kentte yaşayanları fazla yerinden oynatmazken, kırsalda yaşayanlar daha fazla göç etme eğilimindedir.

7. Kadın ve erkek farkı: Kadınlar kısa mesafeli göçlere, erkeklere oranla daha fazla katılma eğilimindedir.

✓ *İtme Çekme Teorisi*: Bu teoriye göre hem yaşanan hem de gidilecek yerlerin itici ve çekici unsurları bulunmaktadır. Bu nedendir ki refah düzeyi yüksek ülkelerin, kendi ülkelerinde sosyal güvenlikten yoksun işçilere çekici geldiği savını kabul etmektedir. A Theory Migration (Bir Göç Teorisi) adlı makalesinde Everett Lee'nin ortaya koyduğu bu kurama göre yaşanan yerle ilgili etmenler, gidilmesi düşünülen yerle ilgili etmenler, engeller, bireysel etmenler göçün nedenleridir (Bayraktar 2013: 117). Lee, Ravenstein'in çalışmasına atıfta bulunarak bu süreçte yapılan çalışmaların çoğunun sadece göçmenlerin demografik yapısına ait olduğunu söylemiştir. Bu yüzden Lee öncelikle göçlerin karakteristik özelliklerini koymayı amaçlamıştır (Çağlayan 2006: 72).

Şekil 2.1: Yaşanan ve Gidilecek Yerdeki Faktörler ve Bunların Etkileşimi

(Çağlayan 2006: 73)

Şekil 2.1'de görüldüğü gibi göç için "0"lar nötr, "+" olumlu, "-"ler de olumsuz faktörleri temsil etmektedir. Lee'ye göre nötr değerler herkes için aynı olan, göçe herhangi olumlu veya olumsuz katkısı olmayan faktörlere karşılık gelmektedir. Olumlu

faktörler göçe yönelik çekmeyi temsil ederken, olumsuz faktörler itmeye karşılık gelmektedir. Kuramın temel yapısında itme ve çekme faktörlerinin göreceli olması yani yaş, cinsiyet, eğitim, ırk vb demografik faktörlerin değerlendirilmesi vardır. Kuramın işlerliğini sağlayan yaşanılan yer ile göç edilecek yerdeki faktörlerin ayrı olarak değerlendirilmesidir. Engelleyici faktörleri makro ve mikro olmak üzere ikiye ayıran Lee, mikro faktörleri hukuksal ve sosyal belirsizlik gibi çeşitli etmenler ve makro faktörleri katı göç kanunları gibi göçmenlerin karşılaşılabileceği daha üst düzeydeki faktörler olarak örneklendirmiştir. Lee'ye göre göç, itme çekme faktörlerinin yanında göçü engelleyebilecek makro ve mikro faktörlerin de incelenmesini gerektiren bir olgudur (Çağlayan 2006: 73). Genel olarak göçün nedenleri de “itici” (savaş, açlık, siyasal ve dini baskı vb.) “çekici” (iyi iş, yüksek ücret, iyi eğitim ve çekici çevre, dinsel özgürlük vb.) faktörler belirler (Tuzcu ve Bademli 2014: 57). Türkiye ne zaman ekonomik, toplumsal veya siyasal bir sıkıntı içine girse Türkiye’de bulunan Yahudi cemaatinin göç hareketinin yükselmesi, ekonomik ve siyasal dinginglik dönemlerinde ise bu hareketin düştüğü örneği; itme faktörlerini açıklamak açısından anlamlıdır (Okçay 1996: 429).

✓ *Petersen'in Beş Göç Tipi:* William Petersen, belli bir zamanda itme faktörü olanın süreçte çekme faktörü olabileceğini belirtmiştir. Ekonominin göç için önemli olduğunu söyleyerek, göçleri anlayıp sınıflandırmak için ekonominin göçü nasıl etkilediğinin incelenmesini temele almıştır. Çünkü ekonomide yaşanan dalgalanma üst, orta, alt sınıfları farklı şekilde etkileyerek kişilerin farklı tepkiler vermelerine neden olmaktadır. Çalışmasında bireysel ve toplumsal motivasyonu kapsadığı için Göç Sosyolojisi’nde önemli olan Petersen, beş göç tipi oluşturmuştur: (Çağlayan 2006: 75)

1. İlkel (primitive) Göçler: Doğal çevrenin itme etkisiyle kuraklık, kötü hava koşulları gibi fiziksel zorluklardan kaynaklı göçlerdir. İnsanlığın doğal afetler karşısındaki çaresizliğinden kaynaklanan bu tür göçlerin ekolojik itici faktörler nedeniyle olduğu öne sürülmektedir. Buna göre önceden yaşadığı çevreye benzeyen yerleşme yeri arayan topluluk, uygun bir yer buluncaya kadar göç serüvenine devam edecektir.

2. Zoraki (forced) ve Yönlendirilen (impelled) Göç: Sosyal durumun yarattığı baskı etkisiyle göçmenlerin göç edip etmemelerinin tercih konusu yapılması yönlendirilen göç olarak adlandırılmaktadır. Eğer ki ellerindeki karar mekanizmalarını kullanamıyorlarsa ise zoraki göçe karşılık gelmektedir. Bu göç çeşidinde ön planda olan sosyal yapıdır. Kontrol tamamen göç eden topluluğun elinden alınmıştır. Nazi Almanya'sının Yahudileri trenlere doldurarak toplama kamplarına taşıması örnek verilebilir.

3. Serbest (free) Göç: Bu göç tipinde toplulukların üzerinde herhangi bir itici güç yoktur. Kararlı biçimde göçmen kendi göç kararını kendisi verir. Bu göç tipi kitlesel göçleri değil, kişisel göçleri yansıtır. Göçerlerin göç etme kararını kendilerinin verdiği bu göç de belirleyici faktör bireylerin içyapısından kaynaklanmaktadır. Örnek olarak 19.yy' da Avrupa'daki dışa göç hareketleri verilebilir.

4. Kitlesel (mass) Göç: Teknolojik gelişmeye paralel olarak ilerleyen bu göç tipinde göçün kolektif bir olgu haline gelmesi söz konusudur. Serbest göçlerin sonucu olarak, başka ülkelere göç eden bireylerin öncü rolünde ülkeleriyle bir çeşit bağ kurarak çekici etkenlerin de etkisiyle göçün kitlesel bir görünüme bürünmüş halidir. Öncü göçmenler gittikleri yerin hayat tarzını benimseyerek kurdukları göçmen ağlarıyla yakınlarına aktarmışlardır.

✓ *Kesişen Fırsatlar Kuramı*: Marx'ın yedek işçi ordusu düşüncesinden kaynaklanan (Yalçın 2004: 47) Stouffer'ın yaptığı çalışmaya göre göç edilecek mesafe, göç edilecek yerdeki imkanlar ve bu imkanların miktarı göç olgusunda önemli noktalar. Yani Stouffer, iki merkeze yönelecek olan göçte çekme faktörlerinin önemli olduğunu ve bu faktörlerin önemini belirleyen temel noktanın mesafe olduğunu açıklamıştır. Göç edecek insanların sayısı, göç edilecek yerdeki iş miktarının varlığı ile doğru orantılıdır. Ayrıca aradaki mesafenin kısalığı da göçmeni cesaretlendirerek göçü olumlu etkilemektedir. En önemli katkısı göç mesafesine bağlı olarak çıkabilecek zorlukları dikkate alması olan bu kuramın, ekonomik temelli göçlerde ve işçi göçü çalışmalarında kullanılabileceği fikrine varılmaktadır.

✓ *Merkez Çevre Kuramı:* Göç olgusunu sosyalist bakış açısıyla irdeleyerek süreci sömürgecilik ile ilişkilendiren Dünya Sistemleri Teorisi (Bayraktar 2013: 118) ya da Bağımlılık Okulu olarak adlandırılan bu kurama; Samir Amin, Immanuel Wallerstein, Andre Gunder Frank katkıda bulunmuştur. Dünyayı merkez ve çevre olmak üzere ikiye ayırarak, birbirine ekonomik temelde bağımlı olarak var olabildiklerini söylemiştir. Kapitalizm ve ulus devlet temelinde işleyen Bağımlılık Okulu'na göre; merkez olarak adlandırılan ülkelerin sosyal, ekonomik olarak gelişerek kapitalist düzeni benimsemiştir ve çevre ülkeler de bu kapitalist ağlarla kuşatılmış merkez ülkelere bağımlıdır. Bu nedenle merkez ülkelerin ucuz işgücü ihtiyacını karşılamak uğruna göçmen kabul politikalarını işlettiği gözlemlenebilir. 16.yy' da Venedik ve İspanya, 17.yy' da İsveç, 18.yy' da Prusya, 19. ve 20.yy' da Rusya ve Japonya, günümüzde ise Brezilya ve Güney Afrika ülkeleri bu kurama örnek verilebilir (Yalçın 2004: 39).

✓ *Göç Sistemleri Kuramı:* Belirli nedenlerle tarihsel bir bağı bulunan ülkeler arasında göçmen protokolleri ile bir göç sistemi oluşturulduğunu dile getiren teoridir (Bayraktar 2013: 118). Uluslararası ilişkiler ekseninde ekonomik ve politik temelli geliştirilmiş bir kuramdır. Genel manada göç veren ile göç alan ülke arasında göç ilişkisinden önce bir ilişki mevcuttur. ABD'nin Kore ve Vietnam ile olan ilişkisinde Amerikan askeri işgalinin varlığı bu göç sistemine örnek olabilir.

✓ *İlişkiler Ağı (network) Kuramı:* Pek çok göç kuramının ekonomik temelli olmasına karşılık ilişkiler ağı kuramı; günümüzde yaşanan göç hareketlerinin birçok faktörün etkisinde gerçekleştiğini belirtmektedir. Buradan hareketle her bir göç olayı tarih içinde yaşanmış farklı olay ve olgularla analiz edilmesi gereklidir. Göçmen ilişkileri ağı eski, yeni göçmenler ve göçmen olmayan kişiler arasında ortak köken, soydaşlık, dostluk bağlarından oluşan kişiler arasındaki bağlantılardır. Kafkasya'dan ülkemize zorunlu göç eden Çerkezleri örnek veren Bayraktar (2013), ilişkiler ağında hemşeriliklerin dayanışma duygusu yaratarak göçü özendiren bir olgu olarak karşımıza çıktığını söylemektedir. Orta Doğu'nun her yerinde de adetlerin sürdürülüyor olması aynı köyden veya akrabalık grubundan insanların toplu halde başka bir yere yerleşmelerine ve kendi köyleri ile bağlarının devam ettirilmesine bağlanabilir (Karpat 2003). Yani yeni göç dalgaları bu ağı harekete geçirir, sonradan göç edenler ilk

gelenlerin tecrübelerinden yararlanarak göçün kendini devam ettiren bir hal almasını sağlarlar. Önemli olan ağıın içeriğinden çok, böyle bir ağıın varlığıdır.

✓ *Parekh'in Göç Teorisi Sınıflaması* (Yalçın 2004: 40-45): Parekh burada üç farklı göç teorisinden söz etmektedir.

1. Liberal Görüş: İnsanlar eğer herhangi bir toplumun gereksinim duyduğu minimum beklentileri karşılayabilecek kapasitede iseler rahatlıkla göç edip o toplumun birer üyesi olabilir savını savunan bu görüşe göre her şey yine de devletin kontrolü altına bırakılmıştır. Yani devlet isterse göçmenleri kabul etmeyebilir veya sadece ihtiyaç duyduğu işgücü kadarıyla göçmen kabul edebilir. Bu görüşe göre göçmen işçiler mekanik unsur olarak çarkın bir parçasıdır ve ülke ekonomisinin gelişmesi için her yol mübah sayılmalıdır.

2. Toplumcu Görüş: Kendilerini tanımlarken bireysel kimlikleri yanında toplumsal kimliklerini de tanımlayan insanlar, gittikleri yerde sorunlar yaşayabilmektedir. Kültürleri, dinleri, dilleri, hayat tarzları ile farklı grupların dışarıdan gelmesi birçok olumsuzları beraberinde getirdiği için bu görüş, bir ülke işgücüne ihtiyaç duyuyorsa bunun için kimlerin seçilmesi gerektiği ile ilgilenmektedir. Fakat bunun nasıl yapılacağı konusunda somut bir şey söylenmemektedir.

3. Etnik ya da Milliyetçi Görüş: Bir ülkenin birbirine kan bağı ile bağlanmış, ortak bir tarihin mirasını devralmış insanlardan oluşması gerektiğini söyleyen bu görüşe göre, birlikteliği sağlayan kan bağı, kolektif duygular ve sadakattir. Kan bağıyla Alman olanlara dünyanın neresinde yaşıyor olursa olsun Almanya'nın vatandaşlık hakkı vermesi bu görüşün bir yansımasıdır.

✓ *Marxist Teori*: Yalçın'a göre (2004: 45-49), Marxist bir göç teorisi olmamasına rağmen Marxist teori göç olgusuna uygulandığında ortaya çıkan göç konusundaki Marxist yaklaşımdır. Kapital'de kapitalist üretim yöntemlerinin kırsal bölgeleri işgal etmesi nedeniyle küçük toprak sahiplerinin zorla tarımsal üretimin dışına itildiklerine değinilmektedir. Bu nedenle kırdan kente göç olgusuna feodal üretim

tarzından kapital üretim tarzına geçişin yol açtığını iddia etmek yanlış değildir. Sömürge ülkelerin sömürgeciler tarafından talan edilmesi, kölelerin insanlık dışı kullanılması ve sömürge ülkelerinin servetleriyle sömürgeci ülkelere getirildiğinden bahsedilmesi ise zorunlu göçlerin de eserde konu edildiğini göstermektedir. Marx'ın önemli bir tezi olan yedek işçi ordusu düşüncesine göre yabancı bir toplumun üyeleriyle bu ordunun oluşturulması mantıklı değildir. Fakat Kapital'de üzerine açık açık yazmamış olsa da göç olgusunun temelinde yatan sistemsel faktörlerin varlığını açıklaması dikkat çekicidir.

2.5.3. Dünyada ve Türkiye'de Göç Hareketleri

Semai dinlerde Adem ve Havva'nın cennetten kovularak dünyaya gönderilmesi de bir çeşit göç kabul edersek göçün insanlık tarihi ile başladığı söylenebilir. Avcılık ve toplayıcılık devrinde göçebe yaşam tarzı ilk sosyal örgütlenme şekli olarak görülebilir. (Yalçın 2004: 3). Tarihsel süreç içerisinde göç olgusuna bakıldığında ise güvensizlik ve belirsizlik gibi itici faktörler, küresel üretim rejimleri çerçevesinde, gelişmiş ülkelerde nitelikli iş gücüne talebin artmasıyla seçici politikalar, uluslararası göç akımlarını zorunlu kıldığı söylenebilir. 17.yy' dan günümüze kadar olan göçler beş dalga şeklinde incelenebilir: (Yalçın 2004: 99-104).

1. Birinci Dalga: 17.yy' da Avrupa devletlerinin emperyalist güçler olarak ortaya çıkmasından başlayarak I. Dünya Savaşı sonuna kadar devam eden dönemi kapsamaktadır. Bu dönem İngiltere, Fransa, Portekiz gibi ülkeler nüfus fazlalarını kullanarak koloniler oluşturmuş Batı'nın ötekine el koyma tarihi olarak kayıtlara geçmiştir.

2. İkinci Dalga: Bu dönem 7. ve 18.yy' da Avrupalı tüccarların Batı Afrika'dan Amerika'nın güneyine köle taşıması ve kölelik bitince de İngilizlerin Güney Asya'dan Doğu Afrika'ya işçi götürmesi ile oluşmuştur. Bu şekilde birçok yerli halk azınlık durumuna düşmüş Kanada, ABD, Avustralya'da kurulacak yeni devletlerin temelleri atılmıştır.

3. Üçüncü Dalga: I. Dünya Savaşı sonrası imparatorlukların dağılması ile oluşmuştur. Osmanlı Devleti'nin dağılması ile homojen nüfusa sahip olmayan yeni

devletler oluşmuştur. Nüfus homojenleştirilme çalışmaları zorunlu göç ile sonuçlanmıştır. Rus Bolşevik Devrimi sonucu oluşan göçler bu dönemde örnek verilebilir.

4. Dördüncü Dalga: II. Dünya Savaşı'ndan sonra sömürge ülkelerin, sömürgeci ülkeler çekilmeye başlayınca bağımsızlıklarını kazanarak göç etmesi ile başlamıştır.

5. Beşinci Dalga: II. Dünya Savaşı'ndan günümüze kadar süren dönemdir. Uluslararası işçi göçlerini kapsamaktadır.

Gelişmiş ülkeler göçmen ve mülteci gruplarına sınırlayıcı politikalarla sınırlarını kapatsa da göç sonrasında sosyal hak ve yardımlar konusunda az gelişmiş ülkelere göre daha cömerttirler. Mülteci gruplarına sınırlarını daha kolay açan az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkeler vatandaşlık hakkı gibi konularda çok gönüllü değillerdir ve genelde politikalarını mültecileri geri gönderme üzerine kurmuşlardır (Kümbetoğlu 1996: 276). AB ülkeleri açısından II. Dünya Savaşı'ndan sonra sanayileşmiş batılı ülkelerin işgücüne olan ihtiyacı kendilerine yönelen göçü arttırmıştır. 1973 yılında yaşanan Petrol Krizi dünya ekonomisinin daralmasıyla iş gücü talebini azaltmıştır. Dünyadaki yerel çatışmaların artması ise iltica taleplerinin sayısını artırıp özellikle 11 Eylül saldırısı sonrası göçmenlerin güvenlik sorunları oluşturduğu fikrini güçlendirdiği için göçün önlenmesine yönelik sıkı tedbirlerin alınmasına yol açmıştır. Bu nedenle Avrupa ülkelerinin uluslararası göçü güvenlikleştirme politikaları yönettiği söylenebilir (Kolukırcık 2014: 42).

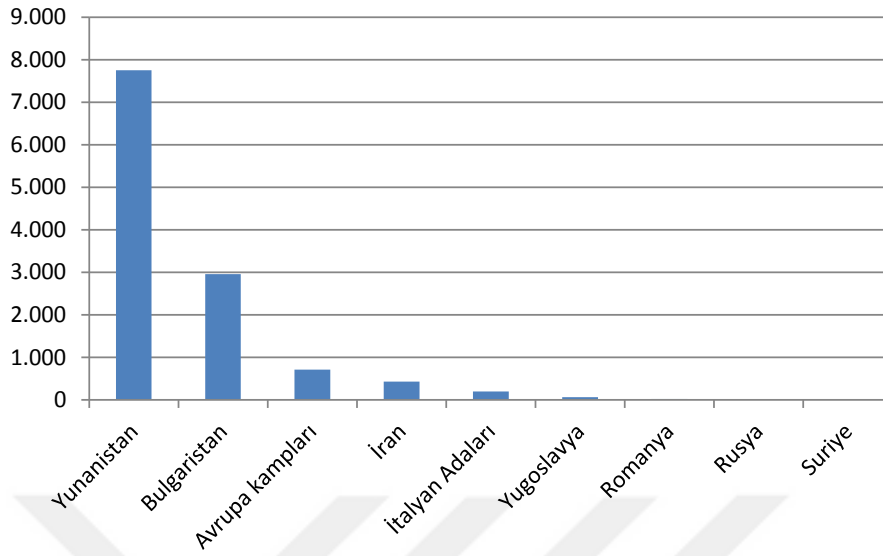
Türkler için göç olgusunun alışılmış bir durum olduğu ve tarihin hiçbir döneminde göç sürecinden uzakta olmadıkları söylenebilir. Orta Asya'da başlayan bu göçler Anadolu'da noktalanmamış, Osmanlı İmparatorluğu'nun genişlemesi ile devam etmiştir (Yalçın 2004: 6). 1492 yılında Yahudilerin İspanya gemilerinden kurtarılarak Osmanlı İmparatorluğu'na getirilmesi, 1709 yılında İsveç Kralı Şarl'ın 2 bin kişi ve 1849'da Macar Prensi'nin 3 bin Macar ile Osmanlı topraklarına sığınması, 1917 Bolşevik İhtilali sonucu 135 bin kişinin Osmanlı Devleti'nden koruma talep etmesi gibi somut örnekler coğrafi konumu itibariyle göçmenlere kapılarını açan ve kamuoyu tarafından saygı duyularak bin yıllık göç tarihine sahip olan Türkiye'de göç profilini

göstermektedir. 1923 Lozan Antlaşması uyarınca Türkiyeli Rumlarla Yunanistanlı Türkler arasındaki mübadele sonucu sadece 1923-1927 yılları arası Cumhuriyetin ilk yıllarında 504.964 göçmeni ağırlayan ve bu yıldan itibaren gelen göçmenlerin çoğunluğu nedeniyle Türkiye, göçmen kabul eden memleket durumunda olmuştur (Geray 1962: 26). Türkiye Cumhuriyet Dönemi'nde ise 1922-1945 yılları arası Yunanistan, Balkanlar ve Almanya'dan 1 milyon 185 bin ve 1988-2000 yılları arası Irak, Bulgaristan, Bosna ve Kosova'dan 900 bin göçmene ev sahipliği yapmıştır (Göç Politika ve Projeleri Dairesi Başkanlığı 2015: 27). 1950'li yıllarda tespit edilen nüfus etnik kimlik ayırımına göre yapılamamıştır. Örneğin pek çok Arnavut'un Türkiye'ye göçebilmek için kendilerini Türk olarak tanıttıkları bilinmektedir (Kirişçi 1999: 113).

II. Dünya Savaşı boyunca ve sonrasında da Yunanistan ve Romanya, hükümetin Türklerin etnik kimliğine yönelik politikaları nedeniyle Bulgaristan gibi çeşitli ülkelerden göç alan Türkiye; Tablo 2.3'te de görüleceği üzere Rusya'nın özerk cumhuriyetleri olan Kuzey Kafkasya'dan en yoğun göçü almıştır. Dağıstan, Çeçenistan, Kuzey Osetya, Kabardey/Balkarya, Karaçay/Çerkes gibi cumhuriyetlerden göç ile gelen 1 milyon 616 bin kişi Kurtuluş Savaşı'ndaki önemli insan gücünü teşkil etmiştir.

Tablo 2.3: 1954-1966 Yılları Arası Türkiye Topraklarına Sığınan ve Yerleşen Göçmenlerin Geldikleri Ülkelere Göre Sayısı (Kaflı 1966: 30)

Kuzey Kafkasya	1.616.000
Bulgaristan	1.270.000
Yunanistan	1.260.000
Yugoslavya	795.000
Kırım	691.000
Romanya	270.000
İdil-Ural	210.200
Kıbrıs	70.000
Azerbaycan	49.000
Diğer Ülkeler	35.000
Türkistan	14.500
Doğu Türkistan	3.900

Grafik 2.2: 1946-1960 Yılları Arasında Türkiye'ye Sığınanların Geldikleri Ülkelere Göre Dağılımı ve Sayısı (Geray 1962: 13)

Göç konusunda transit ve kaynak konumunda bulunan Türkiye, güçlenen ekonomisi ile artan ölçüde göçe hedef ülke konuma gelmiştir. Tablo 4.1 incelendiğinde 1946-1960 yılları arasında en çok göç alınan ülkenin Yunanistan olduğu görülecektir. Bunun sebebi olarak Yunanistan ile yapılan nüfus mübadelesini göstermek doğrudur.

1948 yılından itibaren Türkiye'den İsrail'e giden 31.954 Yahudili vatandaş ile Türkiye dış göçü de yaşamıştır. Yunan mübadelesi kapsamında hiçbir dış yardım görmeyen fakat 1951-1960 yılları arasında Bulgaristan'dan gelen göçmenlerin yerleştirilmesi için Marshall yardımı kapsamında 30 milyon Türk liralık yardım alan Türkiye'de (Geray 1962: 72-73), 1950'li yıllardan bu yana sanayileşme ve tarımda makineleşme gelişmeleri vuku bulmuştur. Kapitalistleşme sürecine girilmesiyle makineleşme sonucu kırsal kesimdeki nüfus ile toprak arasındaki denge bozularak artan işgücü nüfusu geçim kaynağı bulabilmek için kentlere göç etmiştir. Hızla gelen iç göç nedeniyle kentlerde nüfus oranı artarak çarpık kentleşmeye yol açmıştır. 1960 yılının ortalarından itibaren dış göçler görülmüştür. 1980-1990'lı yıllarda Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da meydana gelen siyasal ve akabindeki toplumsal olaylardan dolayı zorunlu göçler olmuştur (Tuzcu ve Bademli 2014: 58). Bunun yanı sıra Türkiye sadece dış göç

veren değil; son 15 yıldır komşularından, Asya ve Afrika ülkelerinden göç alan bir ülkedir. Bu kitle dört grupta incelenebilir: (Davud Akpolat 1996: 210)

1. İran devrimi ve İran-İrak Savaşı nedeniyle Türkiye'ye gelen İranlılar
2. Körfez Krizi esnasında Türkiye'ye kaçan Irak'ta çalışan Pakistan, Bangladeş, Filipinliler
3. SSCB'nin dağılması ve liberal ekonomiye geçiş nedeniyle Romanya gibi Doğu Bloku vatandaşlarının göçleri
4. Kademeli göç ile daha Batı'ya gitmeye çalışan Sudan, Somali, Tanzanya, Kenya, Nijerya vatandaşlarının göçleri.

Geldikleri yerlerin iklim ve yaşama koşullarına uygun yerlere yerleştirilen göçmenler, kentlerin sosyo-kültürel yapısında önemli değişiklikler meydana getirerek sağlık, eğitim, kentleşme vb. sorunları gündeme taşımıştır (Geray 1962: 48). Netice itibarıyla Balkan Savaşları sonunda hızlanan göç hareketleri I. Dünya Savaşı sonrası ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında da yoğunluk kazanarak zaman zaman Türkiye'nin halledemeyeceği sorunlar yaratmıştır (Geray 1962: 1-2).

2.5.4. Kavramsal Tartışmalar

Bu kısımda göç ile ilgili kavramların neliğine yer verilmiştir. Amerikalı siyasi bilimci Samuel Huntington tarafından medeniyetler çatışması olarak, uluslar arası göçün Batı'da bir güvenlik tehdidi görülmesinin göç literatürüne katkı sağladığı belirtilmektedir (Faist 2007: 22). Kişilerin kullanabilecekleri fırsatların sayısını çoğaltarak kişiye meslek ve sosyal hareketlilik sağlama bakımından olumlu işleve sahip olan *göç*, göçmenlerin yer seçimini bilinçli ve gönüllü yapmadığı takdirde toplumsal sorunları patolojik düzeye ulaştıran bir olgudur (Bal 1996: 431). Genel olarak göç; ekonomik, siyasi, ekolojik veya bireysel nedenlerle bir yerden başka bir yere yapılan kısa ve orta vadeli geriye dönüş veya sürekli yerleşim hedefi güden coğrafik, toplumsal bir yer değiştirme hareketi iken (Yalçın 2004: 13) *göçmenlik* ise çok sayıda toplumsal ve bireysel sorunu içinde barındıran bir olgudur (Lordoğlu 2010: 89). Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'na göre *yabancı*, bulunduğu ülkenin vatandaşı olmayan kişilere ve vatansızlara denilmektedir. Türkiye'de vize süresinden veya 90 günden daha fazla kalacak yabancıların ikamet izni alması zorunlu tutulmuştur. Bu izinler kalış

amaçlarına uygun ve her yabancı için ayrı düzenlenmektedir (Göç Politika ve Projeleri Dairesi Başkanlığı 2015: 33). *Göçmen kaçakçılığı*; doğrudan veya dolaylı olarak maddi menfaat için yasal olmayan yollardan bir yabancıyı ülkeye sokan, ülkeden çıkartmaya çalışan, ülkede kalmasına olanak sağlayan kişilerdir. *İnsan kaçakçılığı/tacirliği* ise; 21.yüzyılda köleliğin yeniden ortaya çıkış biçimi olarak insanların temel hak ve özgürlüklerini ortadan kaldıran, silah ve uyuşturucu kaçakçılığından sonra en yüksek kazançla sahip üçüncü illegal faaliyet alanı haline gelmiş bir suç türüdür. Türkiye’de insan kaçakçılığı suçu Türk Ceza Kanunu’nun 80. maddesinde düzenlenmiştir. Bu maddeye göre insan tacirliği; zorla çalıştırmak, vücut organlarının verilmesi için şiddet uygulamak, çaresizlikten faydalanarak kişileri başka bir yere götürmek veya kaçırmak olarak tanımlanmaktadır. İnsan ticareti suçunda mağdurların zorlanması veya istismarı söz konusu iken, göçmen kaçakçılığında göçmenin rızası vardır (Göç Politika ve Projeleri Dairesi Başkanlığı 2015: 83).

Sığınma hakkı, bir kişinin uyruğunda bulunduğu devleti çeşitli nedenler ile terk ederek yabancı bir devletin topraklarına, savaş gemilerine, konsolosluk binalarına, uçak gemilerine ulaşarak bu devletin korumasını talep etmesidir. *Sığınmacı* kavramı kendi ülkesini terk ederek üçüncü bir ülkeye giderek sığınma talebinde bulunan kişidir. *Mülteci* ise Arapça sığınan anlamına gelip devlet otoritelerinin uluslar arası ve iç hukuk kurulları ile sığınma başvurusunu değerlendirerek sığınma hakkı verilen kimselere denilmektedir (Ermumcu 2013: 65). *İltica* koşup birine sığınan, *muhacir* yerleşmek için başka bir yere göç eden göçmen anlamlarına gelmektedir (Sevindi 2013: 95). Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) sığınma hakkı arayan kişilere “yer değiştirmiş kişiler”, çeşitli baskılar sonucu bir ülkenin içerisinde yer değiştirenlere ise “ülke içerisinde yer değiştirmiş kişiler” diye ayırım yapmaktadır. Sığınma hakkı ve sığınmacı hukuki bir statü kazanılmasından çok, kısa süreli bir barınma durumunu ifade eder. Her sığınmacı mülteci kabul edilmezken, her mülteci başlangıçta bir sığınmacıdır. Uluslar arası hukukta mülteci ve sığınmacıların statüsünü düzenleyen belge ise 1951 tarihinde Cenevre’de yapılan Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Sözleşme’dir (Ermumcu 2013: 65).

1951 Cenevre Sözleşmesi’ne göre mülteci; ırkı, dini, milleti, siyasal düşünceleri yüzünden zulme uğrayacağından haklı olarak korktu için vatandaşı olduğu ülkenin

korumasından yararlanamayan ve bu tür nedenlerden dolayı ülkesine dönmek istemeyen yabancısıdır (Göç Politika ve Projeleri Dairesi Başkanlığı 2015: 69). Bu sözleşmeye tarih ve coğrafi çekince koyma konusundaki tercih hakkını Kongo, Madagaskar, Monako (Ekşi 2013: 54) gibi Türkiye’de kullanmıştır. Buna göre Türkiye, Avrupa’dan gelenlere mülteci olma hakkı tanırken Avrupa dışından gelenlere bu hakkı tanımayıp üçüncü ülkelere gidebilecekleri süre boyunca Türkiye’de kalmaları için sığınma hakkı vermektedir. Avrupa kaynaklı iltica hareketleri sonucu Türkiye’ye sığınanlar mülteci, Avrupa dışındaki ülkelere gelenler sığınmacı olarak nitelendirilmektedir (Ermumcu 2013: 66). Başka bir deyişle mültecilik, Birleşmiş Milletler tarafından verilen bir statüdür. Göçlerin en trajik olanı zorunlu göçler tarafından değerlendirilen mülteci göçleridir. Her yıl milyonlarca insan çeşitli sebeplerle başka bir ülkeye göç etmek zorunda kalmaktadır (Deniz 2009: 189).

Türkiye son yüzyıl içinde geniş ölçüde göç hareketlerine sahne olan bir ülkedir (Geray 1962: 1). Çünkü Asya, Avrupa ve Afrika arasında gerçekleşen mülteci göçlerinin kavşağında Türkiye bulunmaktadır (Deniz 2009: 187). Göç kavramı, hem Osmanlı Devleti’nin hem de Türkiye Cumhuriyeti’nin yabancı olmadığı bir olgudur. Göç hareketini gerçekleştiren, kendi yurdunu terk ederek başka ülkeye giden göçmenler gittikleri yerlerde demografik yapının değişmesinde önemli rol oynamaktadır. Göçmenler göç etme nedenlerine göre sürgünler, antlaşmalara tabi göçmenler, milletlerarası göçmenler, tahliye olunanlar, milli göçmenler, mülteciler, siyasi mülteciler, geri gelenler, yurtsuzlar, devletsizler gibi terimlerle tanımlanabilmektedir. Türkiye her ne kadar Türk kültürüne sahip olmayanların göç talebini kabul etmese de zorunlu durumlarda Türk olmayan mültecilerin de iskan faaliyetlerinin gerçekleştiği görülmektedir. Modern bir devlet olarak 1923 yılında kurulan Türkiye göçmen sorunlarını geçmişinden kalan bir miras olarak almıştır (Kurtulgan 2012: 132).

2.5.5. Göç Olgusunun Yarattığı Kültürel Süreçler

Küreselleşme ülkeler arasındaki ekonomik, siyasal, sosyo-kültürel ilişkilerin yaygınlaşması, farklı toplumsal kültürlerin tanınması olgularını içeren ve buna bağlı olarak dünyanın benzer yaşam tarzı sergilemelerine yol açan bir kavramdır. Küreselleşme süreci sosyolojik ve psikolojik bağlamda ele alındığında ortaya *küresel*

kültür kavramını ortaya çıkar. *Kültür* Tylor'a göre bilgi, inanç, sanat, hukuk, adet, ahlak, gelenek ve toplumun bir üyesi olarak kişinin yaşayarak kazandığı huy ve kabiliyetler bütünüdür (Haviland 2002: 64). *Küresel kültür* ise kültür, kimlik ve toplumun örgütlenme biçiminin çözülmesiyle Batı kültürüne uyumlu yeni bir kimlik inşasıdır (Paksoy ve Alancioğlu 2013: 176). Göç de en temelde kişinin büyük bir gruba ait olma duygusunun kaybına ve buna eşlik eden sosyal rollerdeki değişime, kültürel norm ve değerlerdeki belirsizliğe, kültürel şoka işaret eden değişkenlere işaret eder (Tuzcu ve Bademli 2014: 61). Bir başka deyişle aynı çevreyi paylaşan gruplar arasındaki güç mücadeleleri, birbirini yok etme ve asimile savaşlarını ön plana çıkarmıştır. (Yalçın 2004: 58).

Kimlik, Erikson'a göre özdeşimlerin bittiği yerde başlamaktadır. Yani büyürken gelime çağında çeşitli özdeşimler kuran çocuk önce anne-babayı model alır, sonra çevre ile kendini özdeşleştirir (Hakan 1995: 147). Kimlik bir grubu paylaşan üyelere biz duygusu bilincini verirken, başkalarını da bu grubun dışında tutmaya yarar. Bazı kimlikler yapışkandır ve istenildiği takdirde bile üyeler o kimlikten kurtulamamaktadır. Örneğin siyah ırka sahip birisi hiç istemese bile bu kimliği ömrünün sonuna dek taşımak ve "zenci" olarak tanımlanmak zorunda kalmaktadır (Yalçın 2004: 69).

Ucuz ücretlerle ağır şartlarda çalışan niteliksiz işçi statüsündeki insanların Türkiye'ye geliş nedenlerini ve beklentilerini inceleyen bir araştırmada Sudanlı öğrenciler ve çalışan grup ile Azeri, Romen kaçak işçi grupları üzerinde derinlemesine yapılan mülakat yapılmıştır. Buna göre son birkaç yılda "Afrikalı" ve "uyuşturucu" olgularının aynı anlamda kullanılması ile kaba milliyetçilik birleşince ırkçılığa vuran tepkilerden Sudanlıların rahatsız oldukları bilgisi edinilmiştir (Davud Akpolat 1996: 212). Somut bir gerçeklik olan *kimlik* kavramı koşullara bağlı olarak oluşur ve o koşullar değiştikçe de değişir, yeniden üretilir. Cooley'e göre sosyal referans, benliğimizin bir diğer zihin tarafından değerlendirilme tarzına ilişkin imajiner bir fikir biçimindedir. Böylece sosyal ben; yansıma ben ya da ayna ben olarak farklı şekilde isimlendirilebilir (Açıkalin 1996: 619).

Göç, ilişkiler ve koşulların değişikliği olduğu için kimliklerin değişimine de sebebiyet verir (Erhan 1996: 242). ABD'nin göçmenlerin kurup şekillendirdiği bir ülke

olması nedeniyle sorunun çözümüne yönelik ilk bilimsel açıklamaların bu ülkede çıkması normal görünmelidir. Bu noktada kültürel çevrede kültürleşme sürecini grup veya bireysel olarak yaşayanların bu süreçte karşılaştıkları ilk seçenek *asimilasyondur* (Kümbetoğlu 1996: 271). Asimilasyon ile ilgili iki klasik teorinin varlığı dikkat çekmiştir: İngilizliliğe uygunluk, eritme potası ve ırk ilişkileri döngüsü. İngilizliliğe uygunluk teorisine göre; bir ülkeye gelen yabancılar kendi ülkelerinin mirasını bir kenara koyup geldikleri ülkenin kültürel değerlerine uymalıdır. Kuram, Amerika'ya gelen yabancı grupların İngiliz dili ve değerleri konusunda eğitilmelerini içermektedir. Bir başka deyişle Amerika'da İngiliz kültürünü yaymaktır. Eritme potasında ise; daha farklı olarak göçmenlerin kültürel farklılıklarının eritilerek yok edilmesi vardır. Bu teoriyle beklenen İtalyanların, Yahudilerin, Çekoslovakyalıların ve Polonyalıların Amerikanlaştırılmasıdır. Her ne kadar tek bir Amerikan potası yerine Protestan, Yahudi, Katolik potaları oluşmuş olsa da farklı dillere mensup grupların tek dilinin İngilizce olması başarılı olduğunu göstermiştir (Yalçın 2004: 56).

Tablo 2.4: Asimilasyon Süreci (Yalçın 2004: 61)

Süreç ya da Şart	Asimilasyon Tipi veya Aşaması	Özel Kavram
Yerli toplumun kültürel öğelerine karşı değişim	Kültürel ve davranışsal asimilasyon	Kültürleşme (Acculturation)
Birinci grup bazında geniş çaplı yerli toplumun kliklerine, kulüplerine ve kurumlarına giriş	Yapısal asimilasyon	---
Geniş çaplı karışık evlenmeler	Evlilikle asimilasyon	Karışım (Amalgamation)
Yerli topluma dayalı birliktelik anlayışının geliştirilmesi	Tanımlamaya dayalı asimilasyon	---
Ön yargıların kaybolması	Kabullenilmiş hal asimilasyonu	---
Ayrımcılığın yok olması	Kabullenilmiş davranış asimilasyonu	---
Güç ve değer çatışmalarının yok olması	Yurttaşlık asimilasyonu	---

Yaşanılan toplum her ne kadar bağına basarsa bassın, tam asimilasyonun imkansız olduğu bir gerçektir. (Yalçın 2004: 63). Asimilasyonun işe yaramadığını

düşünen bilim adamları kültürel çoğulculukla ilgili açıklamalar yaptığı için çokkültürcülük teorilerine geçiş sağlanmıştır. Aynı ortamı paylaşan birden fazla kültürün varlığından kaynaklanan ve 1960'lı yılların ortasında asimilasyon yaklaşımlarına karşı bir tavır olarak ortaya çıkan *çokkültürlülük*, ulus devletin homojenleşmesinin bir ürünüdür. Bir başka deyişle etnik, ırksal, dinsel ve cinsiyet farklılıklarına dayalı grupların tanınması ve eşit haklara sahip olmasıdır. Çevre ülkelerden merkez ülkelere göçlerin etnik ve ırksal çeşitlilik yaratarak çokkültürlülük taleplerine yol açtığı belirtilmektedir. Bir ülkede yaşayan farklı kültürlerden grupların farklılıklarını eşit şartlar altında koruması başarılı olmamış, aksine farklılıkları daha da derinleştirerek sosyal uyumu bozmuştur. Siyasi açıdan bakıldığında ise iktidar olabilmek adına azınlıklarla yapılacak koalisyonlar sonucu, bu azınlıkların iktidarı ele geçirerek çoğunluk olma düşüncesi çokkültürcülüğün en büyük korkusudur. Göçmenlerin oluşturduğu bir azınlık ile olmasa da 1973 Türkiye genel seçimlerinde yeterli çoğunluğu sağlayamayan laik sol kanatın, muhafazakar parti ile koalisyon kurmak zorunda kalması bu duruma örnek verilebilir (Yalçın 2004: 72-74).

Kültürel çoğulculuğun ana fikri farklılıkların ülkeyi kaosa götürmediği, uyum içinde ve çatışma olmadan yaşanabilecek bir ülke yaratmaktır (Yalçın 2004: 75). Grup düzeyinde kültürleşme sürecinde yaşanan değişimler bireyleri yeni bir çevreye uyuma zorlamaktadır. Göçmen ve yerleşme isteğindeki mültecinin yeni toplumuna uyması beklenmektedir (Kümbetoğlu 1996: 272). Bu konudaki bir başka yaklaşım da yabancı grupların asimilasyonu yerine onların entegrasyonu için oluşan *kültürel entegrasyon modelidir*. Bu model kültürel şok, örgütlenme ve kimlik bilincinin gelişmesi, elitlerin asimilasyonu, militanlık, kendinden nefret ve anti militanlık, uyumun başlaması olmak üzere altı aşamalı bir süreçtir. Tamamı fakir olan, kendi kültürlerinin çok büyük tehlikede olduğunu hisseden göçmen grup için tek sorun yaşamlarını yabancı ülkede sürdürebilmektir. Hem göçmen gruplar hem de göç alan ülkeler için yaşanan bu durum *kültürel şok* kavramıyla açıklanmaktadır. Yabancılaşma olgusu karşısında kültür şoku yaşayan göçmenler, zamanla buldukları ülkenin dilini öğrenerek merkezleşme eğilimine giderek kimlik bilinci ve etnik gururu ortaya çıkarabilirler (Yalçın 2004: 67). Bu noktada biz ve ötekiler ilişkisinde bizi ifade eden ve sosyalizasyon işlevini üstlenen hemşehri birlikleri ötekilerle kurulan ilişkilerde bireysel ve grupsal düzeyde güçlü

olmaya yardımcı olur (Bal 1996: 431). Göçmenlerin durumunda bu sosyal ağlar, hayatta kalmak, göçü devam ettirebilmek, resmi kurumların sağlamadığı hizmetlere ulaşmak ve sosyo-ekonomik eklemlenme için önemli bir araç olarak kullanılmaktadır (Danış 2010: 218). Kimlik, şehre uyum ve güvence olarak görülen hemşehrilik (Önen 1996: 451), göçmenleri koruyup kollayan bir ilişki ağı olarak kendini göstermiştir. Sonraki aşamada yaşadıkları topluma katılmayı tercih eden grup üyeleri orta sınıf haline gelirler. Daha üst sınıfa geçmeyi başaranlar ise yaşadıkları çevre hoşlansın veya hoşlanmasın yaşadıkları yerin kendilerine ait olduğunu söylemesi üzerine etnik çatışma oluşma olasılığını arttırmıştır. Bir sonraki aşamada ise daha önceki yaptıklarından utanan üyeler modernleşmek gerektiğine inanmaya başlamışlardır. Son aşamada ise etnik kimlik bilincinin kaybolmamasına rağmen içinde yaşadıkları toplumla bütünleşme ve uyumun sağlanması söylenebilir (Yalçın 2004: 68). Kültürel farklılık veya benzerlik ile önceki temaslar *yeniden sosyalleşme (kültürleşme)* sürecinde belirleyici unsurlardır. Kültürel farklılığın daha az olduğu yeni çevrede, orijin kültürün yeniden yaratılıp korunması daha kolay olabilmektedir (Kümbetoğlu 1996: 274). Yapılması gereken göçmenlerin kendi kişiliğini ve ulusal özelliklerini koruması için bütünleştirme değil, toplumsal uyumdur (Tezcan 1996: 596).

Etnisite ise biyolojik araştırmaların insanları belli ırklara ayırma çabası sonuçsuz kalınca ırk kavramı yerine kullanılmak üzere oluşturulmuştur. Bilimsel temellerden yoksun olan ırk kavramına karşılık olarak sosyolojide analitik olarak daha kullanışlı olan etnik kavramına ait bir grubu tanımlamak için kalıcı bir isim, paylaşılan tarihsel anlar, ortak bir kültür, yardımlaşma duygusu, anayurda güçlü bir bağ, ortak atalara sahip bir mit olmak üzere bazı öğeler bulunmak zorundadır. Etnik kimliğin nasıl kazanıldığına dair açıklamalara bakıldığında etnisite teorileri, etnik kimliği doğumdan itibaren kan bağıyla geldiği için değişmeyeceğini söyleyenler ve rasyonel bir varlık olarak insanların çıkarlarının başka kimliği kabul etmeyi gerektirmesi durumunda etnik kimliğin baskın olarak ortaya çıkması şeklinde ikiye ayırdığı görülecektir (Yalçın 2004: 76-95).

Etnik kimlik, sanıldığından daha zor ve karmaşık bir kavramdır. Bir kişinin birden çok kimliği olabileceği gibi etnik kimliğin tanımı oldukça esnektir. Batı ülkelerinde Sosyoloji'nin temel konularından biri olan etnik yapılar özellikle ABD'de Sosyoloji'nin ana alanı haline gelmiştir. Etnik kimlik araştırmalarının az olduğu

Türkiye’de 1980 sonrası özellikle Kürt milliyetçiliğinin yükselişi ile beraber etnik farklılaşma yeniden keşfedilmiştir. Aleviliğin Alevi kimliği ile ortaya çıkmasında Kürtler gibi diğer etnik grupların kimlik vurgusuyla belirmesinde rolü olmuştur. Bununla birlikte Kürtlerin kendi kimliklerinin özgünlüğünü savunarak karşıt bir Türk kimliği çizmeleri Çerkez, Laz, Gürcü gibi diğer alt kimlikleri rahatsız etmiştir (Ayata Güneş 1996: 227).

Kimlik ve etnik yapı kemikleşmiş değil, değişkendir. Bu nedenle grupların birbiri ile ilişkisini değiştirmede, farklılık ve benzerlikleri algılamada en önemli faktör göç olmuştur. Etnik kimlik ve grupların oluşmasında önemli iki hareketlilik olan göçmen kabulü ve hızlı şehirleşmeyle birlikte kır-kent göçü Türkiye’de mevcuttur (Ayata Güneş 1996: 225). Bir mobilite olarak göç, toplumsal yapıyı, gelişmeyi, çatışmayı, kalkınmayı etkileyen bir kavramdır (Ören ve Yüksel 2013: 16). Kültürel farklılaşmanın ortaya çıkmasında en önemli rolün göç olgusuna ait olduğu unutulmamalıdır (Yalçın 2004: 4). Sosyal bir değişim süreci olan göçün getirdiği faktörlerden biri göç eden bireyin yaşamını sürdürmeye başladığı yeni toplumun kültürü ve bu kültüre uyum sağlama sürecidir. Göç ile dil, din, gelenek gibi açılardan tamamen farklı geçmişlere sahip bireyler aynı ortamda yaşamını sürdürmek zorunda kalmaktadır Niteliksel yürütülen bir araştırmada Marshall Adaları’ndan Amerika’ya göçen göçmenlerin sunulan hizmetlere ulaşmada sorunlar yaşadığı ve bunun etnik, kültürel ve ekonomik olduğu saptanmıştır.

2.5.6. Zorunlu Göç Kapsamında Suriye’den Gelenlere Yönelik Türkiye’nin Göç Politikası

Küreselleşme sürecinde kilit bir öneme sahip olan göç olgusunun küresel ve politik düzenin dönüşümüne katkıda bulunduğu söylenerek, mülteciler için kendi ülkesine geri dönmesini sağlama, üçüncü ülkeler ile işbirliği içinde yeni bir hayat kurmasına destek ve yardımcı olma, ev sahibi ülkede kalabilme gibi olası çözüm yolları belirtilmektedir (Batchelor 2013: 21) söylemek gerekmektedir. Öyle ki her ülke kendi çıkarları bağlamında göç hareketlerini kontrol etmek isteyen belirleyici politikalar geliştirmek istemektedir (Kolukırcık 2014: 41). Örneğin Lübnan da Suriyeli göç dalgasından en fazla etkilenen ülke olarak, insani perspektiften konuya eğilmeyi tercih

etmiştir. Gerginlikler olan ülkede dikkat çeken nokta, mezhepsel aralarında akrabalık bağı olmasına rağmen Lübnanlı toplumun mültecilere tepki gösterdiği gerçeğidir. 1948 Arap-İsrail Savaşı sonrası gelen Filistinli mültecilerin halen Lübnan'daki kamplarda yaşaması nedeniyle Suriyeli mültecilere kamp yaptığı reddeden Lübnan hükümeti, Şam'da oluşabilecek bir tehlike karşısında göçlerin kalıcı olmasından endişe duymaktadır (Orhan 2014: 38).

Türkiye'nin 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne koyduğu çekinceye bağlı kalarak söylenebilir ki Avrupa dışından gelmeleri ve ırklarından, dinlerinden, belli bir toplumsal gruba mensubiyetlerinden veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrama korkusundan değil, hükümet rejimini değiştirmek için başlatılan silahlı saldırıdan kaçtıkları için Suriyeliler mülteci tanımına girmemektedir (Ekşi 2013: 55). Türkiye'de sığınmacılar için kültürel bir tabir olarak "misafir" tanımlaması yapmanın hem ulusal hem uluslar arası hukukta terminolojik karşılığı ve alt yapısı bulunmadığı (Kılıç 2013: 90), kültürel tanımlamaların yasal bir tanımlama olmadığını söylemenin mümkün olduğu tartışılırken Çingene, Bulgar ve Romenler; Fransa'da güvenlik endişesi ile ülke dışı edilmiştir. Bununla birlikte Almanların da Çingeneleri mülteci olarak kabul etmeyip yoksulluk göçmeni olarak tanımlaması sebebiyle "yoksulluk göçü" kavramı gündemi meşgul etmekte iken (Sevindi 2013: 99) Avrupa Birliği'ne uyum sürecinde sorumluluklarını uluslararası metinlerden alan Türkiye ise yabancılara yönelik politikalarını uluslararası gelişmelere göre düzenlemiştir. Böylece uluslar arası insan hakları normlarına uygun göç sistemi hayata geçirilmiştir (Kolukırık 2014: 45).

Suriyeli sığınmacılar karşısında da Türkiye, başından beri açık kapı politikası uygulamıştır. Kapılarını liberal sınır politikası uygulayarak hem kendi yurttaşlarına hem de kısa süreli kalacak yabancılara açan Türkiye (Ekder 2010), can güvenliği endişesi ile sınırlarından giriş yapmaya başlayan Suriye vatandaşlarının başta barınma olmak üzere insani ihtiyaçlarını karşılaması için Başbakanlık tarafından Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) görevlendirmiştir (Erkoç 2013: 39).

Türkiye'de Suriye'den zorunlu göç edenlerin sosyal güvenlik hakları konusunda 5510 sayılı kanunda mülteci tanımına yer verilmesine rağmen sığınmacı tanımına yer verilmemesi göz önüne alındığında, daha belirgin şekilde düzenlenmiş bütüncül bir

mevzuata ihtiyaç duyulduğu bir gerçektir. Uluslararası ve iç hukukta kullanılan kavramların birbiri ile çelişmesi gerçeğine karşılık, 2014 yılında yürürlüğe giren 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Türkiye'nin hukuki alt yapısını güçlendirmek için devreye girmiştir. Geçici hukuki koruma statüsü bile verilmeden sosyal güvenlik haklarından faydalanmayı sağlamak adına, anayasa ve kanuni düzenlemelere aykırılık teşkil etmesi, Türk vatandaşlarının prim esasına dayalı olarak sosyal güvenlik hizmetlerinden yararlanabilmesine karşılık sığınmacılara geniş hakların verilmiş olmasının eşitlik ilkesine aykırı olduğu söylenebilir. Fakat bu faktörler kenara konulduğunda kanunun 1951 tarihli Mültecilerin Hukuku Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi'ndeki coğrafi sınırlamaya bağlı kalarak bu eksikliği gidermek için atılan yasal bir adım olduğu belirtilmektedir (Ermumcu 2013: 66). İlgili Kanunu'nun 3.Maddesi'nde Türkiye Cumhuriyeti Devleti ile vatandaşlık bağı bulunmayan kişi yabancı olarak tanımlanmıştır. Bu bağlamda yabancılar;

- Bir başka devletin vatandaşlığında bulunanlar,
- Türk soylu yabancılar,
- Vatansızlar,
- Mülteci ve sığınmacılar

olmak üzere kategorileştirilebilir. Kendi ülkesinde sigortalı olmayan, geçici çalışma veya oturma izni bulunmayan yabancılar genel sağlık sigortası kapsamında sayılmazken; Türkiye'de çalışma izni bulunanlar ve sadece oturma izni olan yabancılardan kendi ülkesinde sigortalı olmamakla birlikte tabi oldukları ülke de Türk vatandaşlarına aynı hakkı tanıyanlar ise genel sağlık sigortalısı kabul edilmektedir. Türkiye'ye sadece tedavi amaçlı gelen yabancılar ise Dışişleri ve Sağlık Bakanlığı'nın uygun görmesi üzerine, Türk vatandaşırken bu hakkı kaybederek yabancı kabul edilen kişiler de önceden kazandıkları sigortalı sıfatını korurlar. Vatansızlar da 5510 sayılı kanun ile sağlık yardımlarından Türk vatandaşları ile eşit düzeyde faydalanırlar (Ermumcu 2013: 60). 5510 sayılı kanunun 60.maddesine göre genel sağlık sigortalısı kabul edilebilecek uluslararası koruma kapsamında olan kişiler, 6458 sayılı kanunun 61. maddesinde “mülteciler, şartlı mülteciler, ikincil koruma statüsü sahibi kişiler” olarak sayılmaktadır. 11 Nisan 2013 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlanan 6458 sayılı

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'na göre ise Türkiye'ye gelen yabancılara dört çeşit uluslararası koruma statüsü bulunmaktadır:

1. Mülteci
2. Sığınmacı ve şartlı mülteci
3. İkincil koruma
4. Geçici koruma

Mülteci veya şartlı mülteci olarak tanımlanamayan yabancı veya vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında ikincil koruma statüsü verilir fakat bu kitlesel durumlarda uygulanamaz. Geri dönemeyen, acil ve kitlesel olarak gelen yabancılara sağlanan ve Eski Yugoslavya iç savaşı sırasında AB gündemine gelen geçici koruma statüsü, Türkiye'deki Suriyelilere verilmiştir (Ekşi 2013: 59-61).

2014 yılında Resmi Gazete' de yayınlanan Geçici Koruma Yönetmeliği'nde yabancılara eğitim, sağlık, sosyal yardım, tercümanlık hizmetleri sağlanacağı belirtilmiştir. Geçici koruma statüsü sağlanan kişilere temel ve acil sağlık hizmetleri verilebileceği, bu haller dışında özel sağlık kuruluşlarına doğrudan başvuramayacakları düzenlenmiştir. Bu kişilere bulaşıcı hastalıklara ilişkin tarama ve aşular, madde bağımlılığı, psikolojik destek için sağlık kuruluşlarına nakil gibi sağlık hizmetleri hiçbir katılım bedeli ödemededen verilebilmektedir. Genel sağlık sigortalısı için karşılanmayan aşular ise geçici koruma statüsü sahibi sığınmacılar için karşılanabilecektir. 2015 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlanan kararnameye göre 01.05.2014 tarihinden sonra Irak'tan Türkiye'ye gelen sığınmacılara geçici koruma statüsü verilmeden bu statü altındakilere sağlanan sağlık hizmetlerinin ücretsiz olarak sunulması mümkün olmuştur. Irak uyruklu yabancılar dışından gelen ülke vatandaşlarınının sağlık hizmetleri ise Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne fatura edilerek kampların dışındaki illerde konaklayan veya herhangi bir kampta bulunmayanlarınin tedavi masrafları karşılanmamaktadır (Ermumcu 2013: 72).

Eğitim konusunda ise 3 Ekim 2012'de dönemin Milli Eğitim Bakanı Ömer DİNÇER'in yaptığı açıklamada Suriyeli çocuklara yönelik eğitimin kamplarda Türkiye'deki ders müfredatı fakat derslerin Arapça olarak okutulması kararı alındığı,

Türkiye’de kalmalarını pekiştirecek davranışlardan uzak tutulduğu söylendiği için Suriyeli öğrencilerin ilk etapta misafir öğrenci gibi görüldüğü belirtilebilir (Seydi 2014: 276). Ayrıca Suriye’de olayların başladığı Mart 2011’den itibaren büyük oranda okulların kapanmaya başlamış olması nedeniyle, Türkiye’ye gelmeden önce de Suriyeli çocuklar için eğitimsiz geçen bir zaman söz konusudur. 2013 yılında AFAD’ın BMMYK ile ortaklaşa yaptığı araştırma sonuçlarına göre kamplara kabul edilen Suriyeli çocukların % 83’ü, kampların dışında kalan çocukların % 14’ünün okula devam edebildiği belirtilmiştir. Bu sonuçlar göz önüne alınırsa “göz ardı edilenler” ya da “yok sayılanlar” olarak ifade edilen kamplar dışında en az 70 bin Suriyeli öğrencinin eğitim hakkından mahrum durumda olduğu söylenebilir (Seydi 2014: 268).

Türkiye’nin 1995 yılında taraf olduğu Çocuk Hakları Sözleşmesi’ne ve Anayasa’ya göre ülkesindeki Suriyeli çocuklara eğitim verme sorumluluğu bulunmaktadır. 32 tane sivil örgütün Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin 2. Maddesi’ne atıfta bulunarak yaptığı ortak açıklamada ise Türkiye’ye gelen Suriyeli ailelerin çocuklarının eğitim hakkına erişemediği belirtilmiştir (<http://bianet.org/bianet/egitim/167959-suriyeli-multeci-cocuklarin-egitime-erisimi-icin-oneriler>, 20 Aralık 2015’te erişildi). İlgili sözleşmenin 2. maddesi şu şekildedir:

“Taraf Devletler, bu Sözleşme’de yazılı olan hakları kendi yetkileri altında bulunan her çocuğa, kendilerinin, ana–babalarının veya yasal vasilerinin sahip oldukları, ırk, renk, cinsiyet, dil, siyasal ya da başka düşünceler, ulusal, etnik ve sosyal köken, mülkiyet, sakatlık, doğuş ve diğer statüler nedeniyle hiçbir ayırım gözetmeksizin tanır ve taahhüt ederler. Taraf Devletler, çocuğun ana–babasının, yasal vasilerinin veya ailesinin öteki üyelerinin durumları, faaliyetleri, açıklanan düşünceleri veya inançları nedeniyle her türlü ayırımı veya cezaya tâbi tutulmasına karşı etkili biçimde korunması için gerekli tüm uygun önlemi alırlar” (http://www.unicef.org/turkey/crc/_cr23c.html, 20 Aralık 2015’te erişildi).

Bu konuda “Ülkemizde Kamp Dışında Misafir Edilen Suriye Vatandaşlarına Yönelik Tedbirler” konulu dönemin bakanı adına Müsteşar Yardımcısı Merdan Tufan imzasıyla 26 Nisan 2013 tarihinde valiliklere gönderilen genelge, Milli Eğitim Bakanlığı (MEB)’ in Suriyelilerin eğitimiyle ilgili yayımladığı ulaşılabilen ilk genelge

olmakla birlikte teftiş, tespit ve talep içermekte olup içinde çözümü barındırmamaktadır (Seydi 2014: 276). Suriye'deki ortamın değişkenlik göstermemesi ve göçlerin giderek artması nedeniyle 2013 yılının sonundan itibaren kendi anayasası gereğince bağlı olduğu uluslararası hukuk normları, insani yaklaşımı, tarihi, kültürel, coğrafi bağları ve sığınma sürecinin sağlıklı olarak sürdürülebilirliği açısından Türkiye, önemli kararlar almıştır (Seydi 2014: 269).

16 Ağustos 2010'da yayımlanan 2011/48 sayılı "Yabancı Uyruklu Öğrenciler" konulu genelge kapsamında, kampların dışında kalan Suriyelilerden oturum izni olanların eğitim ile ilgili kayıtlarının yapılacağı belirtilmiştir (Seydi 2014: 277-278). MEB'in 26 Eylül 2013 tarihli "Ülkemizde Geçici Koruma Altında Bulunan Suriye Vatandaşlarına Yönelik Eğitim Öğretim Hizmetleri" konulu genelgesi ise üniversite öğrenimi, mesleki eğitim kursları, yetişkin eğitimi, Türkçe kursu gibi kamp içi ve dışı konuları da kapsadığı için Suriyelilerin eğitimiyle ilgili bu zamana kadar yayımlanan en kapsamlı belge olarak gösterilebilir. Eylül 2014'te yayımlanan Yabancıların Eğitime Erişimine İlişkin Milli Eğitim Bakanlığı Genelgesi (No: 2014/21), geçici koruma altındaki yabancıların her ildeki İl Milli Eğitim Müdürlüğü tarafından denetlenen okullar ve geçici eğitim merkezleri tarafından sağlanan eğitim hizmetlerine erişimi olduğunu belirtmiştir. Türk okullarına kabul edilmek isteyen yabancı öğrenciler yaşadıkları ildeki İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne başvurmalıdır. Buna göre Suriyeli mülteciler de Türkiye'deki devlet okullarına ve geçici eğitim merkezlerine kaydolabilmektedirler (http://www.unhcr.org.tr/uploads/root/sık_sorulan_sorular.pdf, 20 Aralık 2015'te erişildi).

Geçici eğitim merkezleri, Suriyeli mülteciler için kurulan okullardır. Bu merkezler kamplarda ve bazı kentsel alanlarda mevcut olup, DİNÇER' in açıklamalarındaki belirtilen durumda değişikliğe gidildiği görülecektir. Çünkü bu kurumlar değiştirilmiş Suriye müfredatı kullanarak Arapça eğitim vermektedir. Kamplarda ikamet eden aileler çocuklarını kaydettirmek için doğrudan kamp okullarına başvurduğunda okul döneminin sonunda öğrencilere okulu başarılı bir şekilde tamamladıklarını notları ile gösteren bir belge verilir (http://www.unhcr.org.tr/uploads/root/sık_sorulan_sorular.pdf, 20 Aralık 2015'te erişildi).

04 Eylül 2013 tarihindeki Bakanlar Kurulu Kararı'nın 4'üncü Maddesi konulu, 57802651/1008 sayılı genelgede Suriyeli öğrencilerin 2014-2015 Akademik Yılı'nda devlet üniversitelerindeki birinci öğretim ve açık öğretim öğrenim harçları ile kayıt ücretinden muaf tutulması istenmekle birlikte (http://www.unhcr.org.tr/uploads/root/sık_sorulan_sorular.pdf, 20 Aralık 2015'te erişildi), 09 Ekim 2013 tarihli Yükseköğretim Yürütme Kurulu toplantısı kararında Suriye'de herhangi bir üniversitede okuduğunu belgelendiren öğrencilerin ise Türkiye'deki üniversitelere yatay geçişi yapması imkanı verilmiştir (Seydi 2014: 285). Bunun yanında Suriyeli öğrencilere Yurtdışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı'nca (YTB) hazırlanan burs kapsamında; belirlenen üniversitelerde eğitim, barınma ve aylık burs ödemesi imkanı da tanınmıştır. Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK) ve Yüksek Öğrenim ve Kredi Yurtlar Kurumu (YURTKUR) ile işbirliği içinde gerçekleşen bursun şartları şunlardır (<http://www.sabah.com.tr/egitim/2013/10/24/suriyeli-siginmaci-genclere-universiteye-sinavsiz-girme-hakki>, 20 Aralık 2015'te erişildi):

- ✓ Suriye vatandaşı olmak (Türkiye vatandaşlığı olan çifte vatandaşlar kabul edilemez),
- ✓ Türkiye'de bulunmasına herhangi bir kanuni engelin olmaması,
- ✓ En az %60 başarı ile bir lise diploması,
- ✓ Türkçe konuşabilme becerilerinin belli bir seviyede olması,
- ✓ Türkiye'de başkanlık tarafından verilen başka bir burstan faydalanmamış olma.

Yatay geçiş için durumunu belgelendiremeyen Suriyeli öğrencilerin ise 09 Ekim 2013 tarihi itibarıyla Dışişleri ve MEB'in isteği doğrultusunda YÖK Genel Sekreteri Süleyman Necati AKÇEŞME imzasıyla Suriye sınırındaki illerde bulunan;

- ✓ Çukurova Üniversitesi,
- ✓ Gaziantep Üniversitesi,
- ✓ Harran Üniversitesi,

- ✓ Kilis 7 Aralık Üniversitesi,
- ✓ Mustafa Kemal Üniversitesi,
- ✓ Mersin Üniversitesi,
- ✓ Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi

olmak üzere yedi üniversitenin rektörlüğüne gönderilen resmi yazı doğrultusunda, “özel öğrenci” statüsünde kayıtlarının alınarak beyan ile üniversiteden ders alabilme hakkı tanındığının ifade edilmesi (Seydi 2014: 285) Türkiye’de tepki ile karşılanmıştır. Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) Gaziantep Milletvekili Mehmet ŞEKER; Türkiye’de parasız eğitim isteyen öğrencilerin haklarının engellenerek, YÖK yönetmeliğinde belirtildiği gibi lisansüstü eğitimde uygulanması gereken bir yöntemin lisansta Suriyeli öğrenciler için uygulanmasının adil olmadığını söylemiştir. ŞEKER, koşulsuz olarak sadece beyan vererek terör örgütleri ile bağlantısı bulunup bulunmadığı tespit edilmeden gerçekleşen bu uygulamanın (<http://www.drmehmetseker.com/haberdetay.asp?haber=85>, 20 Aralık 2015’te erişildi) durdurulmasını istemiştir. Fakat YÖK’ün 09 Ekim 2013 tarihli kararıyla, sadece 2012-2013 Akademik Yılı’na mahsus olmak üzere diye sınır konulan 03 Eylül 2012 tarihli karardaki özel öğrencilik statüsünün sınırlaması kaldırılmış olup, belgesi olan tüm Suriyeli öğrencilerin yatay geçiş yapması hakkı tanınmıştır (Seydi 2014: 288). 04 Ekim 2013 tarihinde Öğrenci Temini Çalıştayı’nda uluslararası öğretim üyesi istihdamı konusuna değinen YÖK Başkanı Prof. Dr. Gökhan ÇETİNSAYA, devlet üniversitelerinin %2 kadar devlet kaynaklarıyla uluslararası akademisyen istihdam edebileceğini belirtmiştir. Haziran 2013 itibariyle Türkiye’de yaklaşık 500 Suriyeli akademisyenin boşta olduğunu söyleyerek kotanın yarısının bu şekilde doldurulabileceğini söylemiştir (Seydi 2014: 289).

Anadolu Ajansı (AA) muhabirinin 06 Aralık 2013’te AFAD’a dayanarak verdiği bilgide Türkiye’deki kamplarda yaşayan Suriyelilere bilgisayar, doküman, dikiş, kuaförlük gibi 100’den fazla branşta verilen mesleki kurslardan 27.221 kişinin eğitim aldığı yer almıştır (Seydi 2014: 292).

MEB Müsteşar Yardımcı Yusuf Büyük’ün 20 Aralık 2013 tarihinde TRTTÜRK televizyonuna yaptığı açıklamada, Türkiye’de kamp dışında bulunan en az 700 bin

Suriye vatandaşının çocuklarının eğitimleri konusunda STK'lar, belediyeler, hayır kurumları ve hayır sahibi vatandaşların yardımcı olduğu söylenmiştir (Seydi 2014: 284). Örneğin Esenyurt Belediyesi'nin Suriye'den gelen mülteci ailelerin çocukları için Suriyeli Mülteci Öğrenciler Okulu'nu açtığı, Suriye müfredatına uygun olarak Saadetdere Kültür Merkezi'nde eğitim verecek olan okulun 13 derslikten oluşarak 42 eğitimcinin görev alacağı belirtilmiştir. Bu okuldan toplam 620 öğrencinin yararlanacağı medyada yer alan haberler arasındadır (Seydi 2014: 293).

Milli Eğitim Bakanı Nabi Avcı ise 08 Kasım 2013'te Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO-United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization)'nun 37. Genel Konferansı'nda yaptığı konuşmada; Türkiye'de kamplarda bulunan 45.696 Suriyeli öğrenciye 1.923 öğretmenin 693 sınıfta ilk ve ortaöğretim derecelerinde eğitim verildiğini söylemiştir. Ayrıca Suriyeli öğrencilere yükseköğretim imkânı da sağlandığını, 135 üniversite öğrencisine uzun dönemli burs, 261 öğrenciye acil burs ve uluslararası düzeyde oluşturulan platform sayesinde de ilave olarak 1.105 öğrenciye burs verildiği bilgisini iletmıştır (Seydi 2014: 284). Belki de kamp dışında yaşamaya pekiştirme imkanı doğurmamak için bir süre sessiz kalan Türkiye, politikasını kamp dışında yaşayan Suriyelilere yönelik geliştirmeye çalışmaya başlamıştır ve hala kamp dışındakilere “kamplara gelin” çağrısı yapmaktadır (Seydi 2014: 283).

Hacettepe Üniversitesi, Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi tarafından hazırlanan raporda yaklaşık 7,5 milyar dolarlık harcama yapılan Suriyeli göçmenlerin çoğunluğu çocuk olan 400 bini inşaat ve imalat sanayi başta olmak üzere pek çok sektörde kayıt dışı olarak çalıştığı, kayıt dışı çalışan 150 bin kişinin ise Gaziantep'te olduğu belirtilmiştir (<http://www.sozcu.com.tr/2015/ekonomi/3-milyon-issizimiz-varken-suriyeliye-calisma-izni-1019128/>, 20 Aralık 2015'te erişildi). Bir başka açıdan bakıldığında ise Türkiye'de yatırım yapmak isteyen Suriyeli yatırımcıların yasal çalışma hakkının büyük sorun olduğu söylenmektedir (<http://www.hurriyet.com.tr/bes-yilda-6-bin-suriyeliye-calisma-izni-verildi-30165957>, 20 Aralık 2015'te erişildi) Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın Suriyelilerin hangi sektörlerde hangi şartlarda çalışabileceklerine dair hazırladığı taslak pakette, bir işletme çalışan sayısının en fazla %10'una kadar Suriyeli çalıştırabilecekken, Antalya ve çevresinde ise Suriyelilerin turizm sektöründe çalışmaları yasaklanmıştır. Mühendislik, sağlık ve eğitim alanında

çalışabilmeleri ise ilgili Bakanlığın iznine tabi tutulmuştur (Duran 2015, <http://www.dw.com/tr/suriyelilere-çalışma-izni-geliyor/a-18250816>, 20 Aralık 2015'te erişildi).

22 Ekim 2014 tarihinde 29513 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan Geçici Koruma Yönetmeliği'nin Geçici 1. Maddesi uyarınca geçici koruma statüsünde bulunan Suriye vatandaşlarının çalışma izni, aynı yönetmeliğin 22. Maddesi gereğince geçici koruma belgesi ikametgah izni yerine geçmeyip bu belge ile çalışma izni başvurusu yapılamamaktaydı (Altıntaş ve Akpınar 2015, <http://www.altintas.av.tr/suriyeli-vatandaslarin-calisma-izni>, 20 Aralık 2015'te erişildi) Sadece Türkiye'ye vizesi ile giriş yapan Suriyelilerin ise ikametgah izni bulunduğu için çalışma izni alma hakkı bulunmaktadır (<http://www.hurriyet.com.tr/bes-yilda-6-bin-suriyeliye-calisma-izni-verildi-30165957>, 20 Aralık 2015'te erişildi). Bununla birlikte kolaylık sağlanarak geçici koruma altındaki yabancıların Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na (ÇSGB) başvurması halinde Bakanlar Kurulu'nun belirleyeceği sektör, iş kolu, il, ilçe ve köylerde çalışma izni verileceği; bu iznin geçici koruma süresinin bitişiyile birlikte sona ereceği belirtilmiştir (Kurt 2014, <http://haber.star.com.tr/yazar/suriyeli--siginmacilara-is-imbani-saglanacak/yazi-956570>, 20 Aralık 2015'te erişildi). Bu sayede tüm Suriyeli göçmenlerin işgücü piyasasına yönlendirilmesi sağlanmıştır.

III. BÖLÜM

3. SURİYE'DE YAŞANAN ARAP BAHARI'NIN TÜRKİYE'YE ETKİLERİ

3.1. Orta Doğu ve Türkiye İlişkilerinin Tarihsel Gelişimi

Orta Doğu ile ilk ilişkiler, Atatürk döneminde sınırları ihlal etmemek, birbirinin işlerine karışmamak, saldırmazlık, iyi komşuluk ilişkileri üzerine Türkiye, İran, Irak ve Afganistan arasında Sadabat Paktı'nın imzalanması ile kurulmuştur. Orta Doğu ülkelerinin de Batı'nın hegemonyasından kurtularak kendi barış koşullarını oluşturacağına inanan Atatürk, emperyalist devletlere karşı birleşerek bölge devletlerin önderliğini yapma düşüncesindeydi. Bu nedenle anlaşma ekonomik veya askeri yardımlaşma değil, dostluk anlaşmasıdır (Bayraktar 2012: 95). Türkiye Orta Doğu bölgesine gerek kültürel bağlarıyla gerek ekonomik olarak her zaman ilgi duymuştur. Ayrıca Fırat ve Dicle nehirlerinin sınır aşarak Orta Doğu'ya ulaşması da su sorunu olmaması için iyi ilişkiler kurmayı da gerektirmektedir. Türkiye Kürt meselesini henüz çözememiş olması nedeniyle Kürt nüfusun fazla olduğu Irak, Suriye ve İran komşu ülkeleriyle ilişkilerini geliştirmek zorunda kalmıştır. Türkiye, Atatürk ve Atatürk dönemi sonrasında Lozan'dan kalan sorunları halletmeye çalışmıştır. II. Dünya Savaşı'nda kendisine ihanet ettiğini düşündüğü Araplardan sıyrılarak yönünü Batı'ya çeviren Türkiye'nin Orta Doğu etkileşimi: 1960 Kıbrıs, 1970 Petrol ve Enerji Krizi, 1991 Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSBC)'nin dağılması, Körfez Krizi, 1998 Lüksemburg Zirvesi, 2003 Irak-ABD savaşı ile yaşanmıştır. Irak ile yaşanan Musul

sorunu, İran’da Kürt aşiretleri ile oluşan sınır uyuşmazlığı, Suriye ile yaşanan Hatay meselesi ve bu sorunların halledilmesi Türkiye’nin gözünü sınıra çevirmesine neden olmuştur. Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü’ne (NATO) üye olunduktan sonra Türkiye Orta Doğu’dan kopmuş yönünü Batı’ya çevirmiştir. Bunun en önemli nedeni Avrupa Birliği’ne üye olma hedefidir. AB’nin Hıristiyanlardan ibaret olmadığını göstermesi açısından Türkiye’nin üyeliğinin avantajları bulunmaktadır (Arık 2010: 1). Adalet ve Kalkınma Partisi’nin (AKP) küresel ekonomik bütünleşme, problem sahalarında işbirliği, İsrail’in yalnızlığına son verme, yükselen siyasi İslam hareketine önderlik etme gibi sözleri de ABD’nin yeni müttefiki olma kapısını aralamıştır (Varlık 2014: 517).

Arap Baharı öncesinde Orta Doğu’nun Türk Dış Politikası’ nın en önemli uygulama alanlarından biri olduğu söylenebilir. Dönemin Dış İşleri Bakanı Ahmet Davutoğlu tarafından temel hedefi komşularla sıfır sorun, güvenlik ve demokrasinin sağlanması olarak arabulucu olarak yumuşak güç kullanımını teşvik eden dış politika anlayışı belirlenmiştir. Bu politikada ABD’nin Irak işgali sonucu derinleşen olumsuz imajı dış faktör olarak Türkiye’nin manevrasını arttırarak ilgili politikanın uygulanmasını kolaylaştırmıştır. Belli ölçülerde başarıya ulaşan bu politikaya Suriye, Irak ve kısmen İran ilişkilerinde iyileşme, dönemin önemli örneği olarak verilebilir. Bölgesel güç yerine küresel güç gibi davranmasına rağmen bölge ülkelerine güvenlik garantisi veremediği için Türkiye eleştirilere maruz kalmış, kimi zaman arabuluculuk rolü bazı bölge ülkeler tarafından olumlu da karşılanmamıştır. Türkiye Arap ayaklanmalarını reform çabalarını ve dönüşümü olumlu karşılamış, desteklemekten kaçınmıştır. Bu yüzden başlangıç aşamasında karşı çıktığı NATO’nun Libya’ya müdahalesine daha sonra gönülsüz olarak katılarak pasif bir duruş sergilemek zorunda kalmıştır. 2011 genel seçiminde kendine güveni artarak devam eden AKP, Türkiye’nin Arap dünyasında popülaritesini arttırma çabası içinde olmuştur (Hatipoğlu 2014: 56). Türkiye’nin Kıbrıs sorununda Batı’dan istediği desteği bulamaması ve Arap ülkelerin destek sağlaması, Sovyetler Birliği’nin bir tehdit olarak ortadan kalkması, Avrupa Birliği ile eski ivmesini kaybeden hatta donma noktasına gelen Türkiye-AB ilişkileri ABD ve AB eksenli Batı yanlısı politikaları gözden geçirmeye ve sonrasında da

ilişkilerini sadece Batı ile değil tüm ülkelerle geliştirme politikasına neden olmuştur (Ünver No1 2012: 11).

Türkiye, Tunus ve Mısır'da değişim için istekli, hızlı bir tepki verirken bunu Libya'da, Yemen'de ve Bahreyn'de gösterememiştir. Başlangıçta temkinli davranan Türkiye, sonraları Libya muhalefetine destek verdiğini söyleyerek İstanbul'da çeşitli konferanslar sonucu Temas Grubu kurmuştur. Kaddafi düşürüldükten sonra, muhaliflere yardımlarına rağmen Trablus'ta "Teşekkürler Fransa" pankartlarının açılması zaten maddi açıdan zarara uğrayan Türkiye'nin Fransa ile zorlu bir güç mücadelesine girdiğini göstermektedir (Sandıklı ve Semin 2014: 108). Türkiye kadar Avrupa Birliği de bu gelişmelere hazırlıksız yakalanmıştır (Ünver No1 2012: 34). Batılı güçler Orta Doğu bölgesinde demokrasinin tesisini arzu ederken Orta Doğu toplumlarında İslamcıların iktidara gelmesini de hevesle karşılamamışlardır (Çakı 2011: 130).

Arap Baharı'nın Türkiye'ye nasıl zarar verildiği düşünülürse öncelikle Libya örneğinden başlamak gerekmektedir. Kaddafi ile başlayan ticari ilişkiler; anlaşmalar ve üst düzey resmi ziyaretlerle perçinlenmiştir. Libya halk hareketlerinde son ana kadar büyükelçiliğini kapatmayan Türkiye'nin sessiz kalması bu bağlamda düşünülebilir. Hatta Türkiye, NATO müdahalesi öncesinde de Kaddafi'ye uyarı iletmiştir. Geride 16 milyon dolarlık üstlenilmiş işin varlığı bile Türkiye'nin buradaki zararını göstermeye kâfidir (Türkmen 2011, <http://www.tuicakademi.org/index.php/turk-dis-politikasi-ve-turkiye-siyaseti/2108-arap-bahari-ve-turk-dis-politikasi>, 30 Mayıs 2015'te ulaşıldı). Bölgede ve uluslararası sistemde günden güne güçlenen ve özellikle Arap dünyasında hatırı sayılır bir aktör haline gelen Türkiye, Türk kamuoyunun da baskıları doğrultusunda Filistin tarafını desteklemeye, İsrail ile süregelen stratejik ortaklığını da sona erdirme yoluna da girmiştir. Türkiye'nin Filistin'e hem diplomatik hem de finansal olarak destek olması Türkiye'nin sadece Filistin'de değil Arap dünyasında da etkinliğini ve popülaritesini artırmaktadır. Filistin Yakındoğu Danışmanlık Şirketi tarafından yapılan kamuoyu araştırmasına göre araştırmaya katılan Filistinlilerin %48'inin Türkiye'yi dost bir ülke olarak tanımladığı ama % 49'unun Türkiye'nin kendi çıkarları için Filistin'e destek olduğunu belirttiği ortaya çıkmıştır. Dönemin başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'ın kamuoyunda "one minute" çıkışı olarak adlandırılan ve 2009 yılında Davos Zirvesi'nde İsrail Cumhurbaşkanı Shimon Perez ile birlikte katıldığı paneli terk

etmesiyle gerilmeye başlayan Türkiye-İsrail ilişkileri Mavi Marmara olayı ile kopma noktasına gelmiştir (Coşkun 2012: 30). Türkiye, Suriye konusunda da yaşananlara karşılık açık sınır ilan ederek gelen her insanı kabul edeceğini duyurmuştur. Yaşanan gerilim bir Türk uçağının düşürülmesi, Türk topraklarına düşen havan mermisiyle hayatını kaybeden beş Türk vatandaşı nedeniyle ayyuka çıkınca Türkiye misillemede bulunmuştur. Muhalefeti tek çatı altında toplayamayan Türkiye, “Suriye’nin Dostları” isimli konferansta Esed’e çağrılarda bulunmuştur. Birleşmiş Milletler Milli Güvenlik Konseyi’nden (BMGK) Libya’ya benzer bir müdahale kararı çıkmasını istemiş fakat Çin ve Rusya bunu iki kez veto etmiştir. Suriye’ye karşı Araplar Birliği tarafından ve Türkiye’nin de oluşturduğu yaptırımlar paketi onaylanmıştır. Dönemin Dış İşleri Bakanı Davutoğlu da Türkiye’nin Birliğin aldığı kararlarda yaşanacak sürece destek verdiğine, Suriye halkının hedef alınmaması gerektiğine değinmiştir. Bu yaptırımlar paketine Cezayir, Irak, Yemen ve Lübnan onay vermeyince Çin ve Rusya’nın vetosuna en sert tepkilerden birini de BM Güvenlik Konseyi Daimi Temsilcisi Susan Rice göstermiştir. Rice, Suriye’deki soruna barışçıl yollarla çözüm bulmak için Arap Birliği’nin geliştirdiği çabanın vetolarla yerle bir olduğundan ve Suriye’de yaşanacak katliamlardan akacak kanlardan Rusya ve Çin’in sorumlu olacağını belirtmiştir (Arslan 2012, <http://akademikperspektif.com/2012/02/15/suriye-denklemi/>, 09 Ağustos 2013’te erişildi).

Türkiye açısından Arap Baharı Suriye’ye ulaşmaya kadar siyasi bir sıkıntı yaşanmamıştır. Türkiye, İslam fikri ile demokrasiyi bir arada yürütebilmesiyle ve ekonomisiyle rol model olarak görüldüğü için dış politikada ilişkilerini güçlendiriyordu. Ancak Arap Baharı Suriye’de etkisini göstermeye başladığında Türkiye’nin baştaki ılımlı ve yapıcı tavrı zaman içerisinde sertleşerek Türkiye-İran, Türkiye-Suriye ilişkilerini olumsuz yönde etkilemiştir. Bu da “Komşularla Sıfır Sorun Politikası”nı tartışmalı hale getirmiştir. Hem Batı hem İslam dünyası arasında bir kavşak durumuna gelinmesi Türkiye için bir fırsat olunca, Türkiye bu fırsatı kültürel ve jeopolitik dinamikleri ile kullanma yoluna gitmiştir fakat sıfır sorun politikasının Suriye’de tıkandığı söylenebilir (Ünver No1 2012: 14).

Orta Doğu ve Arap dünyası hassas bir dönemden geçmekte olup bölgesel bir gücün tek başına tüm sorunları ortadan kaldırması mümkün görünmemektedir.

Türkiye'nin bu bağlamda Esed devrilirse stratejik dengelerin büyük ölçüde değişeceğini bilerek Arap ülkeleriyle birlikte hareket edip bölgesel dengeyi kurmaya çalışması yerinde olacaktır (Sandıklı ve Semin 2014: 111). Dönüşümcü Liderlik, toplumun istekleri için siyasi, ekonomik, teknolojik, sosyal, eğitim, askeri sistemlerin topyekûn radikal olarak değişimini sağlayan paradigma oluşumudur. Bu dönüşümü gerçekleştiren liderlere de “Vizyoner Lider” denir (Şen 2014: 7) 20. yy'ın dönüşümcü liderlerine Gandhi, Martin Luther King, Mustafa Kemal Atatürk, Fidel Castro örnekleri verilebilir. Gelişmemiş veya gelişmekte olan ülkeler hala laik ve demokratik bir hukuk devleti mi yoksa din devleti mi olma konusunda karar verebilmiş değillerdir. Gerçek bir demokratikleşme stratejisi için demokrasi, özgürlük gibi kavramların halk tarafından iyice özümsemiş olması gerekmektedir. Eğitim düzeyi yüksek olan toplumlarda demokratikleşme daha hızlı iken bunun dışındaki toplumlarda yavaş ve hatta problemli olmaktadır. Ayrıca uygulamaların toplumun tamamını karşılamaması çoğu zaman diğer grupların isyanına neden olabilir. Seçimle iş başına gelen lider Mursi'nin tek taraflı değişimler diğer tarafın isteklerini karşılamadığı için bu bağlamda kısır döngü örneği yaratmıştır. Ekonomik kalkınmanın yurt içi ve yurt dışı güçlerin kontrolüne bırakılmamış olması da silahlı kuvvetlerin etkinliklerinin bağımsızlığı için zorunludur. Atatürk Türkiye'nin yeniden yapılanması sürecinde bu sorunu ne kapitalizme ne sosyalizme dayanan devletçilik ilkesini devreye sokarak diğer ülkelerden borç almak yerine yerli kaynakların kullanımı ile çözmüştür. Türkiye ile benzer bir strateji gösteren Japonya gibi ülkeler de petrolü sadece tekelinde değil, toplumu için kullanırsa bağımsız ekonomik kalkınmayı kolaylıkla sağlayabilirler. Ekonomi yanında sosyal birlik ve eşitliği ulusal kimlik ve bütünlük içinde birleştirerek fırsat eşitliği sağlamak çağdaşlaşma yolunda bir ivme sağlayabilir (Şen 2014: 12).

3.2. Arap Baharı'nın Türkiye'ye Yansımaları: Suriye

Suriye'de Baas gibi tek partinin egemen olduğu, Baas'ın belirlediğinin dışında hiçbir parti ve kişinin milletvekilliğine yahut Cumhurbaşkanlığı'na aday olamadığı rejim totaliter rejimdi. Esed yönetimin yanında olması istenen Türkiye ile totaliter Suriye ilişkileri Suriye'den reform isteğinde bulunulması ile sarsılırken Suriyeli muhalifler Türkiye'de ağırlanınca kopma noktasına gelmiştir. Batılı basınsa Türkiye'yi Suriye'ye karşı iki taraflı strateji uygulamakla suçlayarak sadece Suriye'deki rejimle

değil, Suriye ile bağlantı üzerinde durduğunu söylemiştir. Askeri harekattan kaçınarak Arap dünyasında giderek ılımlı bir güç haline gelen Türkiye'nin Suriye'yi caydırabilmek için yöntemleri olduğu düşünülüyordu. Bunlardan biri Türk iş adamlarının Halep'te kurduğu fabrikalar ve Suriye pazarlarına ulaşan Türk gıda sektörüne bağlı ekonomik yaptırımlar; diğeri ise Türkiye'nin Batı'nın adamı imajından kaçınmak için askeri hareket ve ABD, NATO yerine tercih ettiği askeri caydırıcılıktı. (Yavuz ve Erdurmaz 2012: 234). Böylelikle Hamas şehrindeki petrol boru hattına sabotaj girişiminde bulunulduğu, bunun üzerine ateş açılması sonucu sivillerin öldüğü Suriye'deki sivil toplum kuruluşu tarafından belirtilmesi üzerine 31 Temmuz 2011 tarihinde Ramazan ayının ilk günü yaşanan bu gelişme dönemin dışişleri bakanının reformlar gelişsin diye beklerken büyük can kayıplarının yaşanması doğru değil diye denilerek durum Türkiye'nin tepkisini çekmiştir. Esed ile Baas rejimi Türkiye ile yaptığı Şam görüşmelerine rağmen sivil halka ateş açmayı sürdürünce Türkiye sınırındaki asker sayısını arttırdı, vatandaşlarının can ve mal güvenliği için önlemler aldı. Dönemin başbakanı Erdoğan, Suriyeli muhaliflerin Türkiye'de açacakları ofis ve örgütlenmeye Türkiye'nin demokratik bir ülke olduğunu belirterek engel olamayacağını söyledi. Suriye ise misilleme yapmak için kendi zararına olduğunu düşünmeden Türkiye'den gelen ithalatı durduğunu açıkladı. Suriye'de bu sebeple turizm gelirleri düşerken gıda fiyatları yükseldi (Yavuz ve Erdurmaz 2012: 245).

Arap Birliği'ndeki Suriye üyeliğinin askıya alınması ve Suriye yönetimine yaptırım uygulanması kararını dönemin Dışişleri Bakanı DAVUTOĞLU doğru bir adım olarak karşılayınca Suriye'de Türkiye elçiliklerine ve konsolosluklarına saldırılar düzenlendi. Türk bayrağı yakılması üzerine Suriye Dışişleri Bakanı Türkiye'den özür diledi. Yaşanan gelişmeler karşısında Suriye ile planlanan ortak banka, Türk bankalarının Suriye'de şube açması, Suriye'den doğalgaz alımı gibi projeler askıya alınırken Suriye'ye verilen elektriğin kesilmesi ve Fırat Nehri sularının gereğinden fazla kesilmesi konuları gündemde olmamıştır. 2011 yılında Özgür Suriye Ordusu (ÖSO) adlı grup Hatay'da Suriye Ordusu'ndan kaçan subayların komutası altında, Müslüman Kardeşler örgütüyle ilgisi bulunmadığını söyleyen Albay Riyad el Esed'in liderliğinde konuşlanmıştır. Suriye'nin ÖSO' nun Türkiye'deki varlığından rahatsızlık duyduğu

bilindiğinden bu kamplar Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK) tarafından titizlikle korunuyordu (Yavuz ve Erdurmaz 2012: 250).

Dönemin muhalefet partisi CHP'nin heyeti Beşşar Esed ile görüşmesini açıkladı. 7 Ekim 2011'de aktarılanlara göre Esed; Türkiye'deki hükümetin Suriye'de yaşananları mezhep çatışması olarak sunmasından rahatsızlık duyduğunu, silahlı eylemcilerin elinde Türkiye menşeli olan silah bulduklarını, Türkiye'nin 30 yıldır değiştiremediği anayasasına karşılık kendisinden 3 ay içerisinde demokrasiyi yerleştirerek reform istenmesinin samimi gelmediğini, tek izin vermeyeceğinin din eksenli şariat partileri olduğunu, Türkiye için PKK neyse Suriye için Müslüman Kardeşler'in o olduğunu ve Türkiye'nin Müslüman Kardeşler' in savunuculuğunu yapmasını üzüntüyle karşıladığını, reform sürecinde Türkiye'yi örnek almak istediğini, güvenlik güçlerinin tecrübesiz olduğu için birçok kayıp verildiğini söylemiştir (Yavuz ve Erdurmaz 2012: 249).

Jeopolitik konumu gereği de uluslararası arenada her zaman önemli rol oynayan Türkiye; Arap ülkelerinin demokrasiye ihtiyacı olduğu, dikta rejimlerin yıkılmasının gelişmişliğe katkı getirisinin yüksek olacağı dış politikada vurgulanmıştır. Orta Doğu'nun dönüşüm süreci içinde olması ve mevcut güç boşlukları bölge ülkeleri için farklı ülke modellerinin gündemde yer almasına neden olmuştur. Bu esnada yeni rejimlerin önünde üç model bulunmaktadır: ABD ve İsrail ile ilişkileri temelden koparmış Şii mezhepçiliği yapan politikalar kullanan İran modeli; kutsal topraklara sahip Sünni politikaları olan otoriter, kutuplaştırıcı, reform karşıtı Suudi Arabistan; son olarak uzlaşmacı, çoğulcu, ekonomik başarısı bulunan ve dış politikada popüler olan Türkiye (Hatipoğlu 2014: 58-59).

Türk Modeli, 2002 yılı öncesi hem radikal laik geçmiş hem de 2002 yılı sonrası AKP hükümeti ile çağdaş ılımlı İslam yönetimini kapsamaktadır. Türk Modeli keskin bir ifade olup, çoğu kesimce rehber, yol gösterici gibi ifadeler Orta Doğu ülkelerinin iç işlerine karışmamak adına daha çok kullanılmaktadır. AKP; demokrasi, ekonomik liberalizm, laiklik ile İslami hassasiyeti bir araya getirerek modern toplum ve toplumsal değerleri birleştirmeyi amaçlamıştır. Türkiye'nin vizyonunu değiştirmiş bu da Orta Doğu'da Türk sempatanlığını arttırmıştır. Ayrıca NATO'daki Türkiye varlığı önemli

bir rol oynamıştır (Sandıklı ve Semin 2014: 106). Türk Modeli'nin bölgedeki yükselişinin temel nedeni ise halkın gösterdiği ilgidir. Kirişçi, Türk Modeli'nin nasıl ortaya çıktığına açıklık getiren Huntington'dan alıntı yapmış olduğu “gösteriş etkisi” (demonstrativeeffect) kavramının altını çizmektedir (Göksel 2012, <http://www.orsam.org.tr/tr/yazigoster.aspx?ID=3889>, 09 Ağustos 2013'te erişildi). Huntington ülkelerdeki demokratikleşme dalgasının nasıl gösteriş etkisi yaptığını Üçüncü Dalga başlıklı ünlü eserinde açıklamıştır. Huntington'a göre, dünyada demokrasinin hakim olması birkaç demokratikleşme dalgası neticesinde olmuştur. Bunun yanında ABD'nin İkinci Dünya Savaşı sonrasında Japonya ve Batı Almanya'da demokratik rejimi yerleştirme yönünde yürütülen siyaset, demokrasinin yabancı aktörler tarafından empoze edilmesi konusunda verilen bir örnektir (Usul 2014: 9). Öyle ki Tunus'ta 23 Ekim 2011'de yapılan ilk seçimleri Ennah Partisi kazanmış ve yönetime geçince partinin kurucusu Gannuşi seçimlerden önce yaptığı açıklamada Müslümanların totaliter rejimlere karşı mücadele etmesi gerektiğini, Türkiye'nin ve AKP'nin tecrübesinin kendileri için önemli olduğunu, Arap ülkeleri için bir model olabileceğini ifade etmiştir (Göksu 2012, <http://akademikperspektif.com/2012/06/07/demokrasi-ve-ortadogu/>, 09 Ağustos 2013'te erişildi). Washington Post'un Beyaz Saray üst yetkililerine yakınlığı ile tanınan yazarı David Ignatius da “Mısır'daki Müslüman demokrasi çok övülen ‘Türk Modeli’nin denenmesi olacak. Mısır'da insanlar buna kızıyor ancak Türkiye’yi bölgede süper güç yapan faktörlerden biri de Batılı laik devleti korumaya hazır bir ordu olmasıydı” değerlendirmesini yapmıştır (Tandoğan 2013: 78). Son 10 yıldır izlemiş olduğu politikalarıyla bölgede yükselen bir güç, bir demokrasi havzası ve amiral gemisi olarak yol alan Türkiye'nin ‘kazan kazan’ mantığına dayalı Orta Doğu bölge politikaları; bölgeyle kucaklaşmaya yönelik herkesi olduğu gibi kabul eden, değiştirmeyen, dönüştürmeyen sadece birlikte zenginleşme ve büyüme öngören bir politikaydı. Bununda en ciddi sosyolojik emarelerini, bölge ülkelerinin Türk dizilerine, filmlerine, Türkiye’ye karşı bağlılığı ve hayranlıklarında görülmektedir (Alptekin 2012, <http://akademikperspektif.com/2012/11/11/arap-bahari-ile-turkiyenin-onu-kesilmeye-calisiliyor>, 09 Ağustos 2013'te erişildi). Arap Baharı denilen süreçte gözlenen bir gerçek bir ülkeden rejim ithal etmek veya o ülkeye rejim ihraç etmek mümkün olmayabilmektedir. Çünkü her ülkenin kendine özgü tarihi, politikası ve toplumsal öncelikleri vardır ki illa Türkiye rol model olarak alınacaksa öncelikle söz

konusu ülkelerin laiklik ilkesine ulaşması gerekmektedir (Doster 2013). En başta iyi bir şekilde gelişen Türkiye-Suriye ilişkilerinden Suriye- Lübnan- Ürdün- Türkiye ile Orta Doğu dörtlüsünün oluşabilme ihtimaline karşılık Arap Baharı'nın özellikle Suriye'yi sallamasından sonra bu ihtimalin başka bahara kaldığı belirtilebilmektedir (Yavuz ve Erdurmaz 2012: 241).

Arap kamuoyu açısından bakıldığında ise Türkiye, Orta Doğu'nun en büyük tehdit kaynağı ülke olarak tanımlanmıştır. Çünkü İsrail'i karşısına alan ve bir yandan Arap dünyasındaki halk hareketlerine sempati ile yaklaşan diğer yandan Filistin'i uluslararası arenada sonuna kadar destekleyen Türkiye, bölgede barışın sağlanmasında olumlu katkısı olan ülke olarak görülmekteydi. Ayrıca Recep Tayyip Erdoğan'ın her fırsatta İsrail'in yerleşim planlarını ve İsrail'in Gazze ablukasını eleştirmiş olması, hem siyasi kadroların hem de sivil toplumun Filistin davasına verdiği destek ile Arap dünyasının yumuşak karnı olan Filistin sorununda Türkiye'nin bölge barışı için en fazla çaba gösteren ülke olarak algılanmasını sağlamıştır (Coşkun 2012: 32).

3.2.1. Su Sorunu

1960'lardan bu yana Fırat ve Dicle sularının paylaşımı konusu 1980'lerde siyasi bir sorun olarak ortaya çıkmıştır. 1970 Petrol Krizi'nde doğal kaynakların dış politikada araç olarak değerlendirilebileceğini göstermiştir. Türkiye PKK ve Suriye bağlantısına karşılık terör ve suyu bağdaştırarak kullanmıştır. Türkiye, Fırat ve Dicle Türkiye tarafından sınır aşan sular olarak görerek bu akarsuların kendi topraklarındaki bölümünün egemenliğinin kendisine ait olduğu iddia etmiştir. Fakat Suriye bunun aksine Fırat ve Dicle sularının paylaşılması gerektiğini söylerken Asi nehrini kendi ulusal suyu olarak görerek kullanmaktadır.

Keban Barajı'nın yapılması, Atatürk Barajı'nın doldurulması ve Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) 'ın başlamasıyla Fırat su hacmine bir katkısı olmayan Irak ve ülkesinden Dicle'ye bir katkısı olmamakla birlikte Fırat'ın % 10'luk kısmı doğan Suriye su sorununu hep gündemde tutmaya çalışmıştır. Sorunu AB'ye taşıyarak Türkiye'yi de zor durumda bırakmışlardır. Fırat'ın sularının Suriye ve Irak 2/3, Türkiye 1/3 olmak üzere aritmetik olarak paylaşılmasını istemişlerdir. Ayrıca Fırat'ın su akışının düzenlenmesi amacıyla inşa edilen Birecik Barajı yapımının Suriye ve Irak'a giden

suların niteliği ve niceliğini etkilediği yönünde iddialarda bulunarak Türkiye'ye nota vermişlerdir. 1998 Adana Mutabakatı sonrası normalleşen ilişkilerde su sorunu gündemden düşmüştür (Arık 2010: 98).

Suriye hem Hatay sorunu hem de Fırat ve Dicle suları konusunda PKK'yı Türkiye'ye karşı koz olarak kullanmıştır. Bu nehirler Suriye için sadece tarım değil, tam bağımsızlığın ve Arap milliyetçiliğinin sembolüydü. Suriye GAP kapsamında söz konusu nehirler üzerinde kurulan barajların su miktarını azalttığını ve suyu kirlettiğini iddia ederek uluslararası platformlara taşımış, Türkiye'nin alacağı kredileri baraj yapımında kullanmasını engellemek istemiştir (Dalgıç 2014: 378). Suriye'nin Beşşar Esed'den önceki lideri ve PKK örgütüne hiçbir devletin vermediği desteği vermesi ve Türkiye karşıtlığı ile bilinen Beşşar Esed'in babası Hafız Esed, Fırat'ın suyu için sorun çıkararak Hatay'ı kendi toprağı varsaymıştır. Fakat Türkiye Suriye'de yaşananlara karşın Fırat'ın suyunu kesmeyi gündeme taşımamıştır (Yavuz ve Erdurmaz 2012: 241).

3.2.2. PKK ile Suriye İlişkileri Bağlamında Terör Olgusu

1970'lerde tohumları atıldıktan sonra Abdullah Öcalan tarafından kurulan PKK, 36 binden fazla sivil insanın ve güvenlik görevlisinin yaşamını yitirmesine neden olduğu için birçok ülke tarafından terörist örgüt olarak kabul edilmiştir. Başlangıçta etnik temelli değil, sınıf temelli bir mücadele sergileyen PKK ve 12 Eylül Darbesi'nin yarattığı ortam örgütlenmelerine olanak vermediği için sonraki süreçte yurtdışındaki faaliyetlerine hız vermiştir. Bu noktada ilk durak Suriye olmuştur (Dalgıç 2014: 370). Suriye'nin yararına bazı Suriyeli Kürtleri muhalefetin dışında bırakması, PKK'nın Suriye'deki uzantısı olarak bilinen Suriye Demokratik Birlik Partisi (PYD, Partiya Yekitiya Demokratik)'nin PKK'ya desteği ve böylece artan PKK terörü gerginleşen Türkiye-Suriye ilişkilerini daha da kötüleştirmiştir. Özellikle Kuzey Irak Bölgesel Hükümeti'nden bu konuda Türkiye'nin yanında saf tutmaları istenmiştir (Ünver Noi 2012: 14). Hatay'ı kaybeden Suriye Türkiye'ye karşı PKK sorununu hep desteklemiştir. Öyle ki 1970'lerin sonlarından 2000'lere kadar PKK'yı ülkesinden barındıran Hafız Esed, 1976 yılında Celal Talabani'nin Molla Mustafa Barzani'den ayrılarak Kürdistan Birliği'ni Şam'da kurmasına izin vermiştir. Suriye vatandaşı olmayan Kürtleri temel insan haklarından mahrum bırakan, Baas döneminde evlerinden çıkartarak ülkenin iç

tarafına sürüp yerine Arap vatandaşları yerleştiren Suriye yönetimi, Kürtleri sorunlu olduğu bölgelerde dış politika aracı olarak kullanmıştır (Ataman 2012: 33). Öcalan ve ailesi de Suriye’de belli bir dönem tutulmuş, PKK’lılara alenen yardımda bulunulmuştur. 1990’lı yıllarda Suriye ilişkileri gerilmiş, askeri müdahale fikri gündeme gelmiştir (Arık 2010: 81).

Suriye’nin PKK’ya verdiği desteğin altında dış politikada Hatay sorunu, Fırat ve Dicle suları başta olmak üzere birçok neden yattığı söylenebilir. Suriye’nin diğer önemli neden ise kendi nüfusunun yaklaşık % 8 ila % 10’unu oluşturan Kürt nüfusunu kontrol altına alarak Suriye’ye karşı olası bir muhalefeti engellemek isteğiydi. (Dalgıç 2014: 371). Türkiye, Arap komşuları ile ilişkilerini bozabileceği, başarısız olunabileceği ve aksi bir durumda Suriye’nin Hatay üzerinde misilleme yapabileceği endişesi ile askeri müdahaleye sıcak bakmayıp diplomatik yolları tercih etmiştir. İmzalanan protokollere rağmen PKK’dan tam olarak desteğini kesmeyen Suriye, 1992 yılına kadar PKK’ya verdiği desteği PKK’nın yerleştiği Bekaa Vadisi’nin sınırları dışında olduğunu bahane ederek hep reddetmiştir. Türkiye’nin Suriye ile imzaladığı anlaşmalar gereği Suriye sınırını kullanamayan PKK, İran ve Irak üzerinden Türkiye’ye girmeye başlamıştır. Protokollerden doğan yükümlülüğünü yerine getirmediği gerekçesi ile Türkiye’den Suriye’ye giden suyun kesileceği bildirilmiştir. Suriye’nin PKK’yı ilk kez terör örgütü olarak kabul ettiği en önemli protokol olan 1992 protokolü de Suriye’nin desteğini kesmeye yetmedi. Şam yönetimi elindeki terör kartını Türkiye’nin su kartına karşı kullanmak suretiyle kolay bırakmamıştır. Suriye’nin konjonktüre bağlı olarak Ermenistan, İran ve Yunanistan ile yakınlaşması Türkiye’yi İsrail ile anlaşma masasına oturmaya yöneltmiştir (Dalgıç 2014: 375).

1997 yılı ise Suriye ile savaşın eşiğine gelindiği dönemdir. Mısır ve İran gibi arabulucu ülkelerin araya girmesi sonucu Öcalan Suriye’den çıkarılmış ve Adana Mutabakatı imzalanmıştır. Suriye; PKK’yı örgüt olarak kabul ettiğini bildirmekle birlikte finansal, askeri, lojistik destek vermeyeceğini ve örgüt mensuplarının diğer ülkelere geçiş için Suriye’yi kullanmayacağını garantisini vermiştir (Dalgıç 2014: 377). Suriye ilişkileri 2000’li yıllarda görülmemiş şekilde yakınlaşmıştır (Arık 2010: 82). Fakat Arap ülkelerindeki halk isyanlarıyla yaşanan kaos ve şiddet, terör örgütlerinin örgüt yapma potansiyelini kolaylaştırarak uygun zeminini hazırlamıştır.

Irak Şam İslam Devleti Örgütü'nün (İŞİD) Irak ve Suriye'de faaliyetlerini arttırarak bölgeleri kontrol altına alması Türkiye'de yaşanacakları da etkilemiştir (Sandıklı ve Semin 2014: 111). 2011 ortalarında Suriye'de başlayan iç karışıklıklar nedeniyle Türkiye- Suriye ilişkileri tekrar gerilmiştir (Dalgıç 2014: 378). Irak'tan gelen ve Türkiye, Suriye, İran olmak üzere üç ülkenin aleyhine büyüyecek Kürt devleti İsrail ve ABD'nin yararına gelişecektir. İsrail'i iki büyük düşman İran ve Suriye'den kurtarmakla birlikte bölgesel yalnızlığına son verecek, ABD kendine yeni bir üs bulmuş olacaktır. Ayrıca Türkiye'nin ve Sünni Arapların etkisi bölgede azalacaktır (Doster 2013: 59). Suriye'de olası bir rejim değişikliği sonucu Şii bir rejimin ortaya çıkması hem Türkiye hem de İsrail için bölgede sıkıntılı bir ihtimal olmakla birlikte, Türkiye ve İsrail'in Suriye ile ilgili siyasetlerinde bir işbirliği mümkün olmadığı için İsrail ve Türkiye birbirinden bağımsız Suriye politikalarını yürütmektedir (Coşkun 2012: 33).

“Barzani de son dönemde sık sık Kürt özerk bölgesinin Irak'tan ayrılabilceğini dile getirmektedir. Gelecekte Kürtler, Suriye topraklarında Batı Kürdistan özerk bölgesini oluşturabilirlerse Irak ve Suriye'deki Kürtler, birleşmeye gidebilir. Barzani de Kürtleri birleştiren milli bir lider hâline gelebilir” (Glazova 2013, <http://www.orsam.org.tr/tr/yazigoster.aspx?ID=4443>, 09 Ağustos 2013'te erişildi).

Suriye Kürtleri ne kadar dağınık olsa da kurulacak bir Kürt devleti onlar için çekici olacaktır. Bu durumda Irak'tan kopan Kürt devleti ve diğer Kürtlerle birleşmek istemeleri muhtemeldir. Irak Bölgesel Kürt Yönetimi lideri Mesut Barzani, 2003 yılında kurulan ve PKK'nın Suriye kolu olarak bilinen (Ataman 2012: 33). PYD' ye iş birliği çağrısı yapmış, güçlü bir ittifaka çağırmıştır. Öyle ki İsrail basını Suriye'yi Türkiye için Libya'dan daha büyük baş ağrısı olarak nitelendirmiştir. Çünkü Esed rejimi baskıyı arttırırsa Suriye sınırını aşarak gelebilecek mülteci tehlikesi Kürt meselesini de büyütebilirdi (Yavuz ve Erdurmaz 2012: 225).

3.2.3. Enerji Kaynakları Unsuru

Kıtaların birleşme noktasında yer alması, önemli geçitlerin bu bölgede yer alması Orta Doğu'nun önemini daha da arttırmış ve yakın tarihte küresel aktörlerin adaletsiz gelir dağılımı olan bu bölgedeki güç mücadelelerine sahne olmuştur. Özellikle 20. yüzyılın başında petrolün insan hayatına girmesi bu süreci daha da hızlandırmıştır.

Petrolün sadece aydınlanma aracı olarak görülmesinden çıkarak ısınma ve otomobil sanayinde kullanılması ile petrolün artan önemi, Orta Doğu'daki petrol kaynaklarının bol oluşu dönemin küresel aktörlerini petrol kaynaklarına yönlendirerek tüm dünyanın gözünü bu bölgeye çevirmesine ve petrol üzerine stratejiler belirlenmesine neden olmuştur. Ülkeler petrole kolay ve sorunsuz ulaşmak amacıyla sürekli yeni stratejiler ortaya koymuşlardır. Türkiye'nin de bu noktada Arap komşuları ile yeniden bağlarını güçlendirmesi önemlidir. Gelişen konjonktür çerçevesinde yapılan değerlendirmeler sonucunda İran'dan ham petrol alımlarının % 20 oranında azaltılmasına karar verilerek Libya'dan ham petrol alınacağı açıklanmıştır. 2011 yılı Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü (OPEC) listesinde 2. sırada bulunan İran, ambargolar sonucu 2013 yılında 4. sıraya düşmüştür (<http://www.hurriyet.com.tr>, 29 Mayıs 2015'te erişildi).

Küçük olmasına rağmen uluslararası platformda ABD'nin de desteğiyle pek çok Arap ülkesinden daha güçlü varlık gösteren İsrail ile ipleri koparmanın yansıması, Akdeniz'de keşfedilen doğal gaz kaynaklarının çıkartılıp işletilmesi konusunda Kıbrıs Rum kesimi ile temas halinde bulunan İsrail, Türkiye için rahatsız edici bir noktada durmaktadır. Enerji stratejilerinde ilk sırada yer alan Türkiye'yi doğu-batı yönünde boru hatlarının geçtiği bir enerji merkezi haline getirme projesinin İsrail'in bu yaklaşması nedeniyle darbe alacağını söylemek gerçekçidir (Coşkun 2012: 33). Bölgede meydana gelen olayların sonucunda enerji boru hatlarına gerçekleştirilen saldırıların artması enerji arz güvenliğini tehdit eder hale gelmiştir. Bu durum Arap ülkelerinde istikrarsızlıkla birlikte enerji fiyatlarında ciddi bir artışa sebebiyet vermiştir. Arap Baharı'nın bölgedeki petrol ve doğal gaz yatırımlarına olumsuz etkileri nedeniyle önümüzdeki beş yıllık dönemde petrol fiyatlarının artabilme ihtimali göze çarpmaktadır. Halk hareketlerinin ekonomik ve ticari hayatı zayıflatarak enerji kaynaklarında görülen fiyat artışıyla birlikte ekonomik krizlere yol açması ihtimali güçlenmiştir (Milliyet 2014, <http://www.milliyet.com.tr/sinirda-savas-ucagidustu/gundem/detay/1855930/default.htm>, 29 Mayıs 2015'te erişildi).

3.2.4. Mezhep Meselesi

Türkiye ticari ilişkilerini güçlendirmek yoluna giderken Orta Doğu'da mezhepsel bir politika gütmekten yana olmamıştır. Şii'lere de Sünnilere de eşit mesafede durmuştur. Bu yüzden Sünnilerin yoğun olduğu Körfez ülkeleri, İran'daki Şii nüfuzunu dengeleyecek artan bir etkide olduğunu düşünmüşlerdir. Türkiye açısından ise İran ile ilişkilerin yıpranması demek doğalgaz ve petrolden olumsuz etkilenmek anlamına gelmektedir. Bunun dışında bağımsız bir Kürt devleti ve milliyetçiliğine karşı da İran ile hep işbirliği içinde olmuştur. Arap Baharı'nın Suriye'ye sızması ve NATO'nun açıkça müdahale etmeyeceğini açıklaması, Batı'nın Annan Planı gibi planları beklemesi Türkiye'yi zora sokmuştur. Baştaki etnik ve mezhepsel gruplara eşit durma mesafesi düşüncesi, yerini Sünnileri destekleme olarak almıştır. Türkiye, İran ve Irak'ın Şii yönetimleriyle desteklenen Esed rejimine karşı mücadele vermektedir (Oktav 2013: 76).

3.2.5. Şanlıurfa/Akçakale'ye Düşen Top Mermisi Olayı

03 Ekim 2012 tarihinde yaşanan ve Suriye'den atılan top mermilerinin Şanlıurfa'nın Akçakale ilçesinde sınır mahallerini isabet alması üzerine Türkiye'nin ve uluslararası toplumun perspektifi tamamen bu bölgeye dönmüştür. Türkiye, Suriye tezkeresini meclisten geçirmiş ve verilen ilk verilere göre atılan top mermileri Suriye tankların hedef almış ve 10 Suriye askeri öldürülmüştür (Altun 2012, http://www.zaman.com.tr/_suriyeden-agir-tahrik_1353946.html, 13 Ağustos 2013'te erişildi).

Kaynak: <http://www.ntv.com.tr/arsiv/id/25505904/>, 29 Mayıs 2015'te erişildi.

Resim 3.1: Akçakale'ye Düşen Top Mermisi Sonrası

İran Cumhurbaşkanı Mahmud Ahmedinejad, Suriye tarafından atılan havan topu sonucu Urfa'nın Akçakale ilçesinde 5 kişinin ölümüyle sonuçlanan olayda Türkiye'nin gösterdiği tepkide haklı olduğunu söylerken; Beyaz Saray Sözcüsü Josh Earnest Suriye'den atılan top mermisinin Akçakale'ye düşmesi ve Türkiye'nin karşılık vermesiyle ilgili olarak "Türklerin egemenliklerinin Suriye'nin saldırıları yüzünden artık ihlal edilmemesini sağlamak amacıyla bazı adımlar attığımızı anlıyoruz ve Türkler bu adımları atarken onlarla omuz omuza duruyoruz. Bu adımlar kesinlikle uygundur" demiştir. Dönemin İslam İşbirliği Teşkilatı Genel Sekreteri Ekmeleddin İhsanoğlu, Akçakale'yi hedef alan saldırıyı 'egemen bir ülkenin toprağına tecavüz' olarak nitelendirirken; Suriye Enformasyon Bakanı Umran El Zobi, "Bir anne ile çocuklarının şehit olmasına neden olan top ateşinin kaynağını ilgili birimler araştırarak" demiştir. Bunun dışında Fransa Dışişleri Bakanı Laurent Fabius, Akçakale saldırısının barışa ve uluslararası güvenliğe ciddi bir tehdit olduğunu belirterek, "Bu tür eylemler vakit geçirmeden sonlandırılmalı." derken BM Güvenlik Konseyi'ne çağrı yapan Fabius, saldırıyı kınayıp Suriye'ye hızlı ve güçlü bir cevap verilmesini istemiştir. ABD Dışişleri Bakanı Hillary Clinton ise Suriye'den atılan top mermisinin Akçakale'ye düşmesiyle ilgili olarak "Suriyelilerin sınır ötesinden ateş açmalarından ABD olarak öfke duyduklarını ve sınırın Türk tarafında meydana gelen can kayıplarından çok üzüntülü olduğunu" söylemiştir (Kök 2012: 130-136).

3.2.6. Reyhanlı Saldırısı

Türkiye 11 Mayıs 2013'te Orta Doğu ile yeniden Reyhanlı saldırısı ile karşılaşmıştır. Bu bağlamda demokratikleşmenin karşısında güvenlik ihtiyacının belirlediğini söylemek mümkün olmaktadır. Bombalı araçlarla postane ve belediye binasına gerçekleştirilen saldırılarda ekonomik olarak zarara uğrayan Türkiye; Türk, Sünni Arap, Arap Alevi, Kürt, Hıristiyan ve Ermeni topluluklarının bir arada olması itibarıyla yüzyıllardır barış içinde bir arada yaşamayı başaran bir il olarak örnek gösterilen Hatay'da farklı toplumlar arasındaki barış ortamının silikleşmesini yaşamıştır. Bununla birlikte Gaziantep, Hatay, Adana gibi sınır bölgesindeki bazı illerde taşımıcılık ve turizm ağır yara almıştır (Orhan 2013: 15).

Kaynak: http://www.radikal.com.tr/turkiye/reghanlidan_bakinca_hicbir_sey_ayn_i_gorunmuyor-1135467, 29 Mayıs 2015'te erişildi.

Resim 3.2: Reyhanlı Saldırısı Sonrası

Saldırının zamanlaması dönemin Başbakanı Erdoğan'ın kritik ABD ziyareti öncesi gerçekleşmesi açısından değerlendirilebilir. Erdoğan'ın Suriye'de uçuşa yasak bölge ilan edilmesi durumunda Türkiye'nin buna destek verebileceği açıklamasıyla Başkan Obama' yı Suriye konusunda daha sert bir pozisyon almaya ikna edeceği beklentisi Suriye'de dengeyi değiştirebilecek gelişmelerdir. Ancak Esed rejiminin kritik görüşme öncesi Reyhanlı saldırısını planlayarak Türk tarafının ABD'de elini zayıflatmaya çalışması ihtimal dahilindedir. Bu saldırı zihinlerde, Suriye rejiminin hassas bir konumda olan Hatay'daki gelişmeleri yönlendirme gücü olduğunu ve toplumsal barışı sarsacak yeni terör gerçekleştirilebileceği düşüncesini meydana getirmiştir. Reyhanlı saldırısı bölge sorunlarına taraf olmanın sonuçlarından birinin söz konusu yöntemin hedeflerinden biri haline gelme riskini açıkça göstermiştir (Orhan 2013: 16).

3.2.7. Silahlanma İsteğinin Artması ve Silah Kaçakçılığı

Soğuk Savaş döneminde ABD ve SSCB'den oluşan iki kutup arasındaki silahlanma mücadelesinden Orta Doğu da payını almıştır. Orta Doğu Devletleri'nde üst düzeyde gerçekleşen savunma harcamalarına bir de ABD, Fransa, İngiltere, Almanya gibi Batılı devletler silah bağışlaması yaparak militarist yapıyı güçlendirmiştir. Bölge devletleri de petrol paylaşımına yönelik elde ettikleri ayrıcalıkları korumak ve İsrail'in

bölgedeki varlığı gibi nedenlerle temel parolaları silah olmuştur. Zaten var olan yapının içerisine Arap Baharı olgusu da eklenince silahlanma yarışı hız kazanmış, yasa dışı olarak silah üretimi ve satışı gerçekleşmiştir. Bölgede kendi topraklarına hakim olamayan, istikrarsız devletlerin bulunmasından dolayı kontrol edilemeyen bölgelere terör örgütleri nüfuz etmekte ve yerleşmektedir. Günümüz dünyasında dış siyaset aracı olarak da kullanılan terör, bu topraklarda rahatça barınabilmektedir. Orta Doğu'daki istikrarsızlık bölgenin terör örgütleri, illegal suç örgütleri, uyuşturucu tacirleri, silah kaçakçıları tarafından güvenli bir sığınak olarak kullanılmaya devam etmesi anlamına gelecektir (Deniz 2013: 202).

3.2.8. Suriye Helikopterin Düşürülmesi Olayı

Akçakale'ye düşen top mermisinden sonra Hatay sınırında hava sınırı ihlali yapan, uyarılara rağmen Türkiye hava sınırına giren Suriye savaş uçağı, angajman kuralları gereğince F-16'lar tarafından 23 Mart 2014 tarihinde düşürülmüştür (Milliyet 2014, <http://www.milliyet.com.tr>, 29 Mayıs 2015'te erişildi). Dünya ülkelerince saldırganlık tanımıyla geniş yankı bulan olayda İran Dışişleri Bakan Yardımcısı Hüseyin Emir Abdullahiyan, iki ülke arasında yaşanan askeri gerilimden kaygı duyduklarını belirterek tarafları soğukkanlı olmaya çağırırken; Rusya'nın Sesi Gazetesi, Şam yönetiminin Başbakan Erdoğan'dan bu saldırganlığa bir son vermelerini talep ettiği belirtildi (<http://www.ntv.com.tr>, 29 Mayıs 2015'te erişildi). Suriye ise düşürülen hava aracının uzaktan kumandalı bir keşif uçağı olduğu açıklaması yaparken Milli Savunma Bakanı İsmet Yılmaz ise helikopter olduğunu söylemiştir (BBC 2015, <http://www.bbc.co.uk>, 29 Mayıs 2015'te erişildi).

3.2.9. IŞİD Sorunu

Irak'ın işgal edilmesinden sonra ülkedeki iç dengeler bozulmuştur. Saddam sonrası dönemde Bağdat'ta Şiiler, Kuzey Irak'ta Kürtler öne çıkarılarak ülkenin en önemli sosyal unsurlarından biri olan Sünni kesim ihmal edilmiş ve karar alma süreçlerinden dışlanmıştır. Arap Baharı rüzgarının Suriye'ye sıçramasından sonra ortam daha da kötüleşmiştir. Esed rejiminin Rusya ve İran tarafından desteklenmesiyle rejimin düşeceği beklentileri gerçekleşmeyerek bir iç savaş, otorite boşluğu ve kaos ortamı doğmuştur. Saddam'ın ordusunda görev yapmış eski subaylar ve içerden onuru kırılmış

Sünni toplumla dışarıdan Şii nüfuzunun yayılmasından endişe duyan Suudi Arabistan gibi ülkelerin desteğiyle ortaya illegal bir tehdit hareketi çıkmıştır. Müslüman kardeşini tekbir getirerek boğazlamasıyla zihinlere kazınan IŞİD, “Hz. Peygamber zamanında yoktu” diyerek camilerde minareye karşı çıkan, Araplara özgü kıyafeti asıl İslami kıyafet sayan, mezarları ve türbeleri yerle bir eden Suud Vahhabiliği’nin; binlerce yıllık tarihi eserleri yok etmeyi İslam’a hizmet sayan Afgan Taliban Hareketi’nin; Afrika’nın ortasında kız çocuklarının okuldan kaçırılması eylemiyle adını duyuran Nijerya Boko Haram Örgütü’nün ve 11 Eylül saldırılarıyla adını duyuran ve öteki şiddet eylemlerinden tanıdığımız El-Kaide’nin farklı bir coğrafyada ortaya çıkmış bir türevidir (Acar 2014, <http://akademikperspektif.com/2014/10/09/isid-belasi-nereden-cikti/>, 30 Mayıs 2015’te erişildi). ABD’nin de öncelikli tehdit olarak gördüğü, Irak’ta Bağdat hükümetinin geniş çaplı operasyonlarına maruz kalan IŞİD Suriye’de de çatışmaların odağındadır. IŞİD’ in diğer gruplar üzerinde baskı kurmaya çalışması ve ABD’nin IŞİD’e bakış açısı nedeniyle cihatçı grupların da söz konusu örgütle savaşmaya başladığı gözlemlenmiştir (Yavaşgel ve Polat 2014: 77). Eylül 2014 başlarında sosyal medyada bir IŞİD militanı tarafından Rusya’nın ve doğrudan Cumhurbaşkanı Vladimir Putin’in tehdit edilmesi, terör örgütünün Rusya ile ilgili planlarını kısmen ortaya koyarak örgütün hedeflerinden biri olduğunu göstermiştir. Moskova’ya verilen mesajda özellikle Rusya’nın Beşşar Esed rejimine askeri yardımı eleştirilmekteydi. Rusya’nın Dışişleri Bakanı Lavrov’a göre, IŞİD’in ortaya çıkmasındaki en önemli sebeplerden biri ABD’nin Orta Doğu’ya yönelik uzun vadeli başarısız politikalarıdır. IŞİD, ABD’nin elinde bir araç olarak kullanılmaktadır. Rusya’nın son yıllarda Irak ve Suriye gibi Orta Doğu ülkeleri ile ilişkilerini geliştirmesi ve bölgedeki terör tehlikesine karşı bu devletlere politik ve askeri destek verdiğini beyan etmesi kayda değer niteliktedir (İsmayılov 2015: 3).

% 90’ını Kürtlerin oluşturduğu, PYD 'nin kontrolünde bulunan ve Suriye’de Halep ilinin merkezi olan Kobani (Ayn el- Arap)’nin IŞİD tarafından işgal edilmesi Türkiye’nin özellikle Kürt kesimi tarafından büyük yankı buldu. Türkiye’de dükkanlar yakıldı ve yağmalandı. 19 kişi hayatını kaybetti. Sokağa çıkma yasakları uygulandı (Akşam 2014, <http://www.aksam.com.tr/guncel/10-soruda-turkiyeyi-karistiran-kobani-eylemleri/haber-344194>, 30 Mayıs 2015’te erişildi). IŞİD’in saldırılarından kaçan

198.000 Kobanili kitlesel göç ile Türkiye'ye gelmiştir (Öner İhlamur 2014: 30). Halk Koruma Birlikleri (YPG)' ne ÖSO ve Peşmerge karadan; ABD, Arap ülkeleri ve Fransa havadan destek vermiştir (Wikipedia 2014, http://tr.wikipedia.org/wiki/Koban%C3%AA_Ku%C5%9Fatmas%C4%B1, 30 Mayıs 2015'te erişildi).

Kaynak: <http://www.sozcu.com.tr/2014/dunya/ft-turkiye-isid-konusunda-kacak-oynamaya-son-vermeli-617334/>, 30 Mayıs 2015'te erişildi.

Resim 3.3: Diyarbakır'daki Kobani Eylemleri'nden Bir Görüntü

Ciddi bir geçiş bölgesi olarak Kobani'nin, temel amaçlarından birinin enerji kaynağı elde etmek olan IŞİD ve hem kısa vadede yapacağı petrol ticareti hem de uzun vadeli devlet kurma hedefi için hayati bir bağlantısı olması caziptir (Semin 2014). Küresel ekonominin petrol ve gaz gibi enerji kaynaklarına bağımlılığı sebebiyle ABD ve Rusya gibi global aktörlerin Arap Baharı'nı izlediği ve süreci yönlendirmeye çalıştıkları göz önüne alınırsa Kobani'nin Kuzey Irak petrolünün satılması için alternatif ve bağımsız hat olabileceği de söylenebilir (Paksoy ve Alancıoğlu 2013: 179).

3.2.10. Şah Fırat Operasyonu

Kaynak: <http://www.aljazeera.com.tr>, 30 Mayıs 2015'te erişildi.

Resim 3.4: Şah Fırat Operasyonu

22 Şubat 2015'te Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından Süleyman Şah Türbesi'nde bulunan 38 personelin Türkiye'ye getirilmesi ve türbe içerisinde bulunan Süleyman Şah ve iki muhafızının naaşı ile diğer eşyaların Suriye'nin Eşme köyüne taşınması gerçekleştirilmiştir. Türkiye-Suriye sınırına yakın bir bölgede aynı büyüklükte bir toprak parçası Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından kontrol altına alınmış ve etrafı dikenli tellerle çevrilerek Türk bayrağı dikilmiştir. Suriye Eşme Köyü yakınındaki bölge Süleyman Şah Türbesi'nin kalıcı yerine taşınana kadar yeni yeri olacaktır. Operasyonunun nedeni Halep kentine bağlı Karakozak Köyü'nde bulunan Türbe'ye yönelik tehditlerin artmasıdır. Ayrıca gerek ABD ve Türkiye arasında Suriyeli muhaliflere yönelik "Eğit-Donat" programı mutakabati imzalanarak eğitilip donatılacak güçlerin hem rejim hem de IŞİD'e karşı mücadele yürüteceği açıklanması gerek ise Kobani'de IŞİD'in Türkiye yardımıyla yenilgiye uğratılmış olması saldırı ihtimalini arttırmıştır. Eşme, IŞİD'in kontrol ettiği Cerablus ile YPG'nin kontrolü altındaki Ayn-el Arap (Kobane) arasında kalan bir yerdir. Cerablus'tan Eşme'ye karayolu ile ulaşım mümkün değildir. Dolayısıyla IŞİD'in bölgeyi tehdit etme imkanı sınırlıdır (Orhan 2015, <http://www.orsam.org.tr/tr/yazigoster.aspx?ID=5320>, 30 Mayıs 2015'te erişildi).

3.2.11. Suruç Katliamı

20 Temmuz 2015'te Saldırı Ezilenlerin Sosyalist Partisi (ESP)'nin gençlik kolu, Sosyalist Gençlik Dernekleri Federasyonu (SGDF) üyesi 300 kişinin Şanlıurfa'nın Suruç ilçesinde Amara Kültür Merkezi bahçesinde, IŞİD'in Kobani Kuşatması sonrası Kobani'nin yeniden inşa edilmesi amacıyla yapılan basın açıklaması sırasında bombalı intihar saldırısı ile meydana gelmiştir. Canlı bombanın IŞİD militanı olduğu belirlendi. Patlamada okul ve hastanelerin enkazlarını kaldırarak yardımcı olmayı hedefleyen 32 genç hayatını kaybetmiştir. Suruç saldırısından sonra Şanlıurfa Ceylanpınar ilçesinde IŞİD'le ilişkili oldukları iddiasıyla 2 polis memurunu evlerinde öldürülmüş, TSK önce Suriye'deki bazı IŞİD mevzilerini sonra PKK kamplarını bombalamıştır. IŞİD'e göz yumduğu için Suruç Katliamı sorumlusu olarak hükümeti gören Halkların Demokratik Partisi (HDP) ile barış sürecinin askıya alınmıştır (Wikipedia 2015, https://tr.wikipedia.org/wiki/2015_Suru%C3%A7_sald%C4%B1r%C4%B1s%C4%B1, 12 Ağustos 2015'te erişildi).

3.2.12. Suriye'den Zorunlu Göç

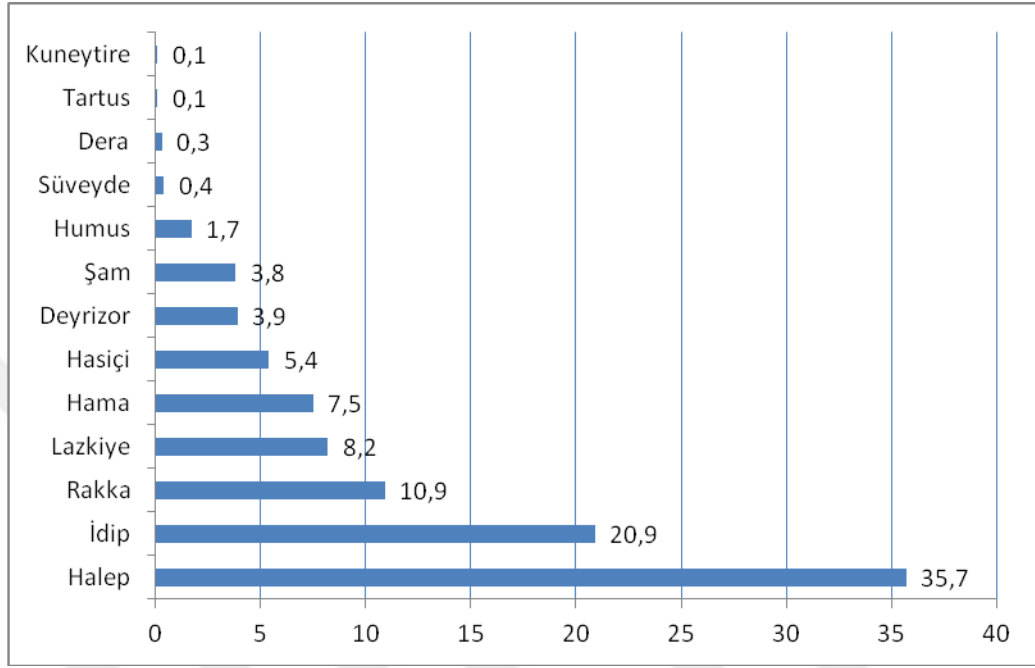
Arap Baharı çerçevesinde gerçekleşen sığınmacı akınları karşısında, stratejik öneme sahip Türkiye'nin Suriye'de 36. paralelin kuzeyinde güvenli bölgeler oluşturma girişimini PYD eş başkanı Salih Müslim BM kararı olmadan işgal sayacaklarını, Esed yönetimi ise kendi egemenlik hakkının ihlali olarak gördüğünü beyan etmiştir. Suriye'deki direniş büyük yankı uyandırırken önce Ürdün'e, sonra Türkiye'ye sığınan Suriyelilerin artışı karşısında BM İyi Niyet Elçisi Angelina Jolie'nin Altınözü'ndeki çadır kenti ziyareti Suriye'nin dünya kamuoyunun dikkatini çektiğini gösterse de (Yavuz ve Erdurmaz 2012:230) NATO veya uluslararası güçler tarafından destek bulamayan Türkiye, Suriye sığınmacı krizi ile baş başa bırakılmıştır (Öner İhlamur 2014: 31).

Resim 3.5: Türkiye’deki Mülteci Kamplarının Birinden Bir Görüntü
(<http://www.aa.com.tr>, 04 Nisan 2015’te erişildi)

Suriye Halep’te gelişen kanlı olaylardan ve olası bir katliam sonucu yaşanacak bir korkuyla hareket edecek olan kitlenin içinde mülteci akınıyla birlikte El Kaide, İŞİD, PKK gibi terör örgütlerinin militanlarının da Türkiye’ye gireceği endişesi doğmuştur (Öner İhlamur 2014: 30). Suriye’de yaşanan olayların sonucunda Suriyelilerin Türkiye, Lübnan, Irak, Ürdün ve Mısır sınırına akın etmesi göç dalgası yaratmıştır (Sandıklı ve Semin 2014: 110). Dönemin Dışişleri Bakanı Davutoğlu, her gün 400 civarında Suriye vatandaşının Türkiye sınır kapısından giriş yaptığını ve Türkiye’nin kapasitesini aştığını belirtmiştir (Oktav 2013: 75). 20 Haziran 2011 tarihi itibarıyla sayıları 11 bini bulan Suriyeli sığınmacılar için sırasıyla üç kamp açılmıştır: Yayladağı’ndaki ilk kamp, Altınözü’ndeki çadır kent, Reyhanlı’daki Cilvegözü kampı. Kamplara alınmayan Batılı gazetecilerin sığınmacı kamplarında insanlık dışın muamele yapıldığını yazmalarına karşılık Türkiye; kamplarda fizyolojik ihtiyaçlarını giderebileceği yemekhaneler ve sosyal ihtiyaçların karşılanabileceği sosyal aktivite alanları, cami, anaokulu olduğunu belirtmiştir (Yavuz ve Erdurmaz 2012: 264).

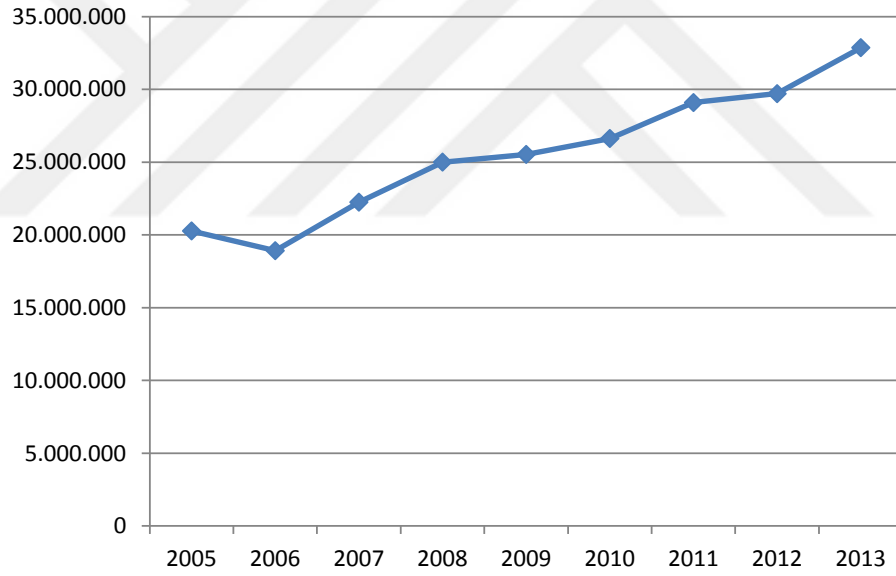
Tablo 3.1: 2014 Yılı İtibariyle Suriyelilerin Geldikleri Suriye Kentlerinin Yüzde (%) Olarak Dağılımı (Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı 2014: 17)

Tablo 3.1’de Türkiye’ye zorunlu göç ile gelen Suriyelilerin, Suriye’nin hangi kentinden geldiği bilgisi verilmiştir. Tabloya bakıldığında gelenlerin % 35,7’sinin Halep’den geldiği bilgisi edinilebilir. Bu durum Ravenstein’in Göç Kanunları’na göre değerlendirildiğinde ise göç ve mesafenin göçmenlerin tercihini etkileyeceğine bir örnek olarak söylenebilir. Gerçekten de Halep İdlib ve Rakka’nın Türkiye’nin güneydoğu sınırına en yakın kentler olduğu görülecektir. Bu nedenle göçmenler, iç savaş nedeniyle oluşan can güvenliği endişesiyle en yakın ülke olarak Türkiye’yi seçmişlerdir.

IV. BÖLÜM

4. SURİYE'DEN YAŞANAN ZORUNLU GÖÇ DALGASINDAN TÜRKİYE'DEKİ MÜLTECİ SORUNUNA

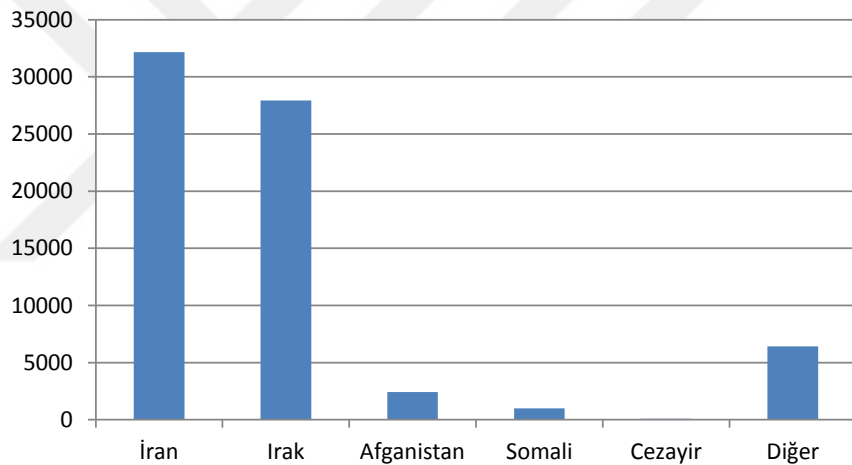

Grafik 4.1: 2005-2013 Yılları Arasında Türkiye'ye Giriş Yapan Yabancıların Sayısı (Milyon) (Göç Politika ve Projeleri Dairesi Başkanlığı 2015:36)

Türkiye 1990 yılındaki I. Körfez Savaşı'ndan sonra ise Halepçe' den kaçan Kürtlere başta sınırlarını açmayarak ciddi bir direniş göstermiştir (Kılıç 2013: 89). Bu durumda Iraklı Kürtlerin PKK ile işbirliği yaparak iç güvenliğe zarar verme endişesinin payı bulunmaktadır. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK)

bürolarında sığınmacı sayısını sınırlamak için Iraklı sığınmacılara ait dosyaları geçici olarak dondurmuşken, bu sınırlamaya karşın BMMYK' nın resmi internet sitesine göre 2006 yılı başında Türkiye'de yaklaşık 2.200 Iraklı mülteci ve sığınmacı bulunduğu açıklanmıştır (Danış 2010: 198). Sonrasında ise 65 bin peşmergenin sınırlardan girerek Hakkari iline yerleşmesi neticesinde devlet ve halk Iraklılara yardım etmek için uğraşmıştır (Sevindi 2013: 97).

Grafik 4.2 incelendiğinde 2006 yılından sonra Türkiye'ye giriş yapan yabancıların sayısında artış görülecektir. Körfez Savaşı'nın etkisiyle Iraklı mülteci ve sığınmacıların yanında, 2012 yılında yapılan 20 binden fazla sığınma başvurusunun çoğunluğunu ise İran'dan gelen Afganların oluşturduğu bilinmektedir (Altuğ 2013: 16).

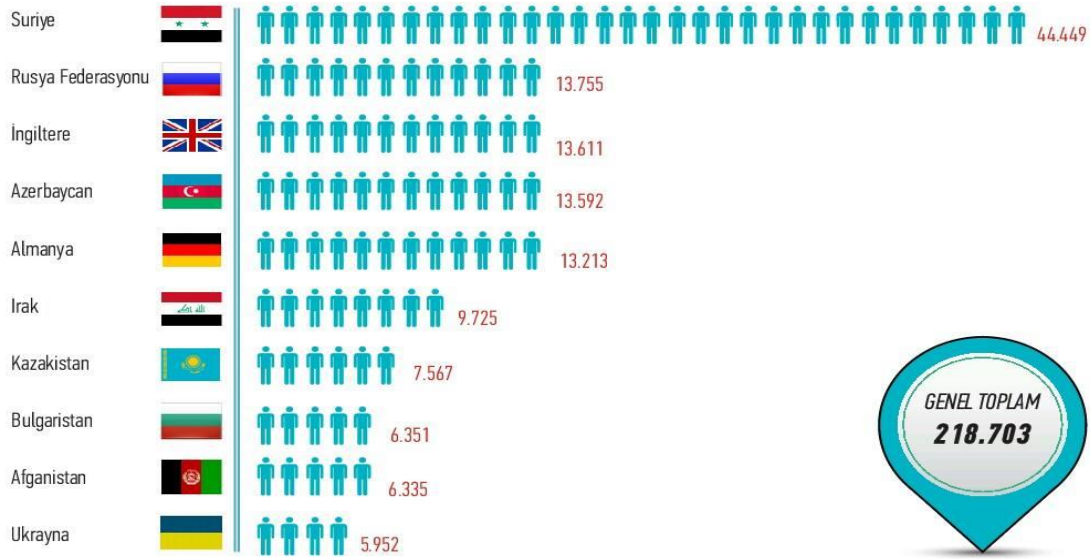
Grafik 4.2: 1995-2007 Yılları Arasında Türkiye'ye Sığınma Başvurusunda Bulunanların Dağılımı (Ülke) ve Sayısı (Milyon) (Deniz 2009: 192)

Gerçekten de Grafik 4.2 yorumlandığında 1995-2007 yılları arasında en çok sığınma başvurusunda bulunan ülke vatandaşlarının İran'dan olduğu görülmektedir. İran'da yaşanan Sünni-Şii çatışmasının, aşiret baskılarının bu göçlerde etkili olduğu belirtilebilir. Arap Baharı'nın etkisiyle 2011 yılında Suriye'de baş gösteren iç savaş nedeniyle 2013 yılından itibaren ise Suriye'den gelen göçlerde artış yakalanmıştır. Seydi (2014:269)'nin aktardığına göre 2013 yılı Kasım ayı itibariyle ilk etapta kamplarda kalan Suriyelilerin sayıları yaklaşık 200 bin, kamp dışındakilerin sayıları ise yaklaşık 400 bin olarak ifade edilmeye başlanmıştır.

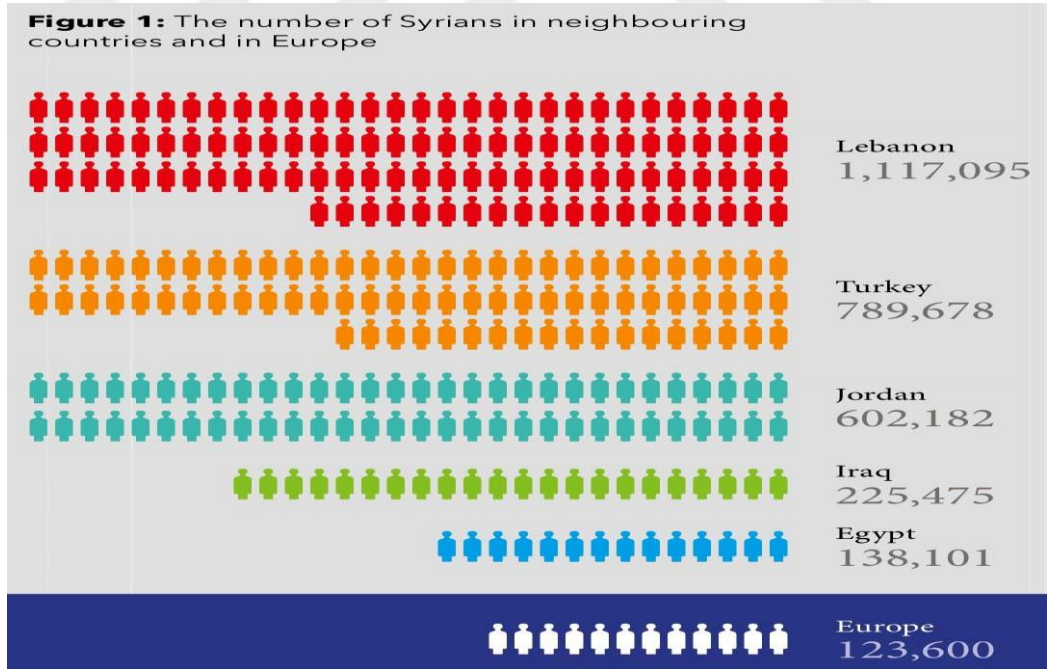
Tablo 4.1. ve Grafik 4.3. birlikte yorumlandığında 2013 yılında en çok ikamet ve muhtelif (çeşitli) amaçlı ikamet izinlerinin Suriye vatandaşları için olduğu görülecektir. İkamet iznine sahip olmak; aynı zamanda herhangi bir yabancı gibi 4817 sayılı Kanun kapsamında çalışma izni başvurusu yapma, istihdam edilebilme ve uluslararası koruma talebinde bulunma imkanlarına sahip olmak anlamına gelmektedir. Göç Politika ve Projeleri Dairesi Başkanlığı'nın açıkladığı verilerine göre 2013 yılında yaklaşık 600.000 Suriyeliden 46.252'sinin ikamet iznine ve Türkiye'de dolayısıyla bazı hakları edindiği söylenebilir.

Tablo 4.1: 2013 Yılında Türkiye'de İkamet İzni Verilen İlk 10 Ülke ve Sayısı
(Bin) (Göç Politika ve Projeleri Dairesi Başkanlığı 2015: 44)

UYRUK	TOPLAM
Suriye	46.252
Azerbaycan	21.785
Rusya federasyonu	16.722
Almanya	15.816
İngiltere	14.977
Gürcistan	13.335
Türkmenistan	12.652
Irak	11.758
İran	10.848
Kazakistan	9.691
Diğer Ülkeler	139.856

Grafik 4.3: 2013 Yılında Muhtelif Amaçlı Verilen İkamet İzinlerinde İlk 10 Ülke ve Sayısı (Bin) (Göç Politika ve Projeleri Dairesi Başkanlığı 2015:53)

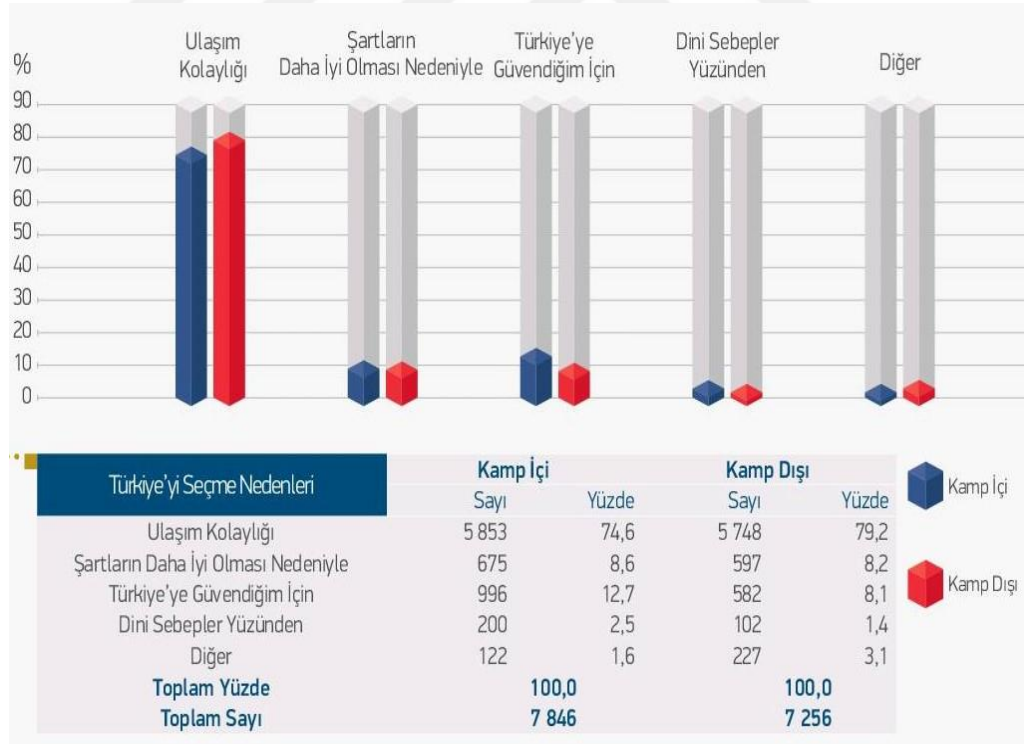

Kaynak: <https://data.unhcr.org/syrianrefugees/download.php?=-680>, 30 Kasım 2015'te erişildi.

Şekil 4.1: Avrupa'da ve Komşu Ülkelerde Suriyelilerin Sayısı

Şekil 4.1.'e bakıldığında 2014 yılı için Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin açıkladığı rakamların söz konusu zorunlu göç nedeniyle Türkiye'ye etkisini açıkça görebilmek mümkündür. Nisan 2014 itibariyle ülkesindeki iç savaşın verdiği sebebiyetle 3.000.000 Suriyeli ülkesini terk etmiş; yaklaşık 1 milyonu Lübnan'a, 800 bini Türkiye'ye, 600 bini Ürdün'e ve 220 bini Irak'a göç etmiştir.

Zamanında Filistinlilere ev sahipliği yapan Lübnan, Arap-İsrail Savaşı sonrası edindiği tecrübelerle birlikte değişen mülteci kavramı nedeniyle Suriyeli göçmenlere resmi bir kamp yapmayı reddettirmiştir. Bu nedenle Lübnan'da yaşayan Suriyelilerin yaşam şartları Türkiye'deki gibi olmayıp temel fizyolojik ihtiyaçlardan yoksun oldukları bilinmektedir. Buna rağmen artık Lübnan'da yaşayan her dört kişiden birinin Suriyeli göçmenler olduğu söylenmektedir. Suriyelilerin ikinci ülke olarak seçtikleri Türkiye'de ise, göçmenlerin öncelikle barınma ihtiyacını karşılamak için kamplar kurulmuştur.

Şekil 4.2: Suriyeli Göçmenlerin Türkiye'yi Seçme Nedenleri (Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı 2013: 23)

Şekil 4.2’te AFAD’ın verdiği bilgiye göre Suriyelilerin Türkiye’yi neden seçtiği sorunsalı açıklanmaya çalışılmıştır. Buna göre % 74.6 oranla Türkiye’yi ülkesine coğrafi yakınlığı ile seçtiğini söyleyen kitlenin daha fazla olduğu görülmüştür. Buradan Suriyelilerin büyük kesiminin Türkiye’de kalıcı olarak kalmak istemediğini okumak mümkündür.

Tablo 4.2: 2014 Yılı AFAD’ın Suriye Raporlarına Göre Türkiye’deki Barınma Merkezleri ve Burada Bulunan Suriyeli Sayı ve Oranları
(Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı 2014: 20)

İl	Barınma Merkezi Sayısı	Mevcut Suriyeli Sayısı	Toplam İçerisindeki Oranı (%)
Şanlıurfa	4 Barınma Merkezi	73.739	33,3
Kilis	2 Barınma Merkezi	37.678	17
Gaziantep	4 Barınma Merkezi	33.950	15,3
Kahramanmaraş	1 Barınma Merkezi	15.668	7,1
Hatay	5 Barınma Merkezi	14.599	6,6
Adana	1 Barınma Merkezi	11.451	5,2
Adıyaman	1 Barınma Merkezi	9.901	4,5
Osmaniye	1 Barınma Merkezi	9.230	4,2
Mardin	2 Barınma Merkezi	8.151	3,7
Malatya	1 Barınma Merkezi	7.075	3,2
Toplam	22 Barınma Merkezi	221.442	100

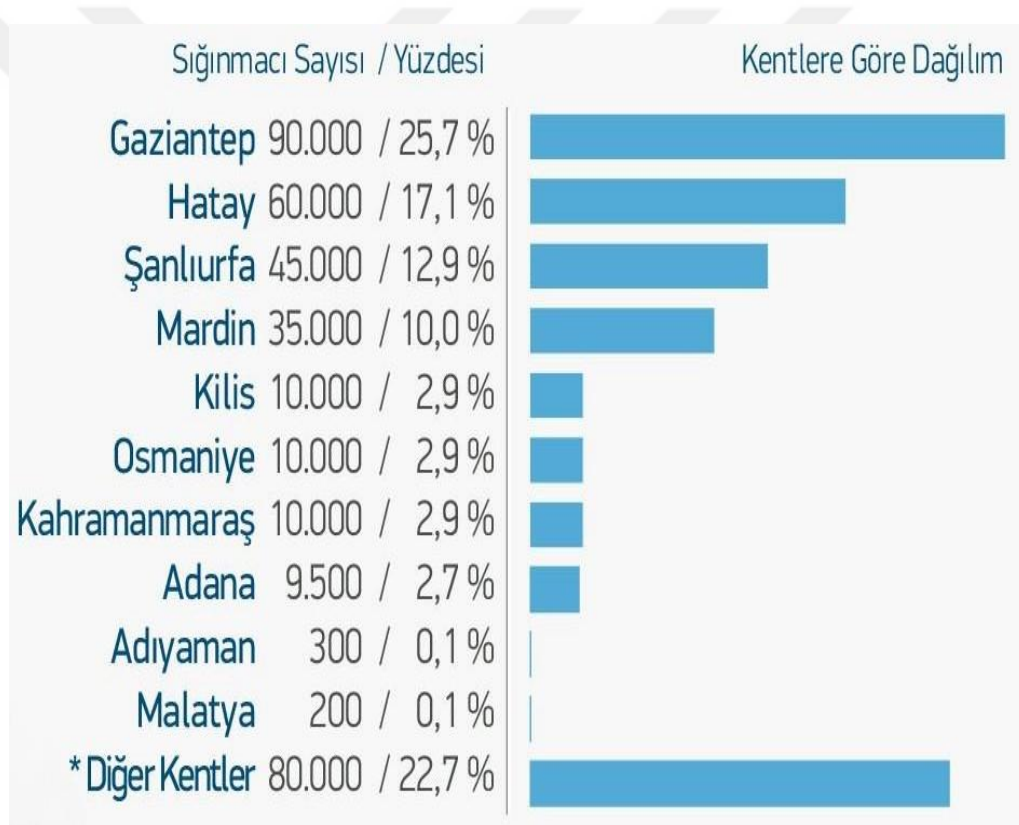
Tablo 4.2’de görüldüğü üzere AFAD tarafından açıklanan verilere göre Türkiye’de Suriyelilerin kaldığı 22 barınma merkezi (kamp) olduğu bilinmektedir. AFAD’ın düzenlediği toplantıya katılan Başbakan Yardımcısı Beşir Atalay 2014 yılı itibariyle bu kamplarda ve kamp dışındaki şehirlerde yaşayan Türkiye’de toplam

1.050.000 Suriyeli olduğu belirtilmiştir (Memiş 2015: 101). Bu barınma merkezleri, Suriye sınırına yakın illerde kurulmuştur. 4 barınma merkezi bulunmasına rağmen, Türkiye’de barınma merkezleri içinde Şanlıurfa’da kalan Suriyelilerin oranı % 33.3’tür.

İL	GEÇİCİ BARINMA MERKEZİ	ÇADIR SAYISI	MEVCUT SURİYELİ	İL MEVCUDU
HATAY	Altınözü 1	259 Bölme	1.563	15.005
	Altınözü 2	620 Çadır	2.736	
	Yayladağı 1	250 Çadır, 313 Bölme	2.769	
	Yayladağı 2	510 Çadır	3.913	
	Apaydın	1.181 Konteyner	5.024	
GAZİANTEP	İslahiye	1.799 Çadır	9.779	33.818
	Karkamış	1.682 Çadır	7.787	
	Nizip 1 Çadırkenti	1.858 Çadır	11.128	
	Nizip 2 Konteynerkenti	1.000 Konteyner	5.124	
KİLİS	Öncüpınar Konteynerkenti	2.053 Konteyner	14.067	37.385
	Elbeyli Beşiriye Konteynerkenti	3.592 Konteyner	23.318	
ŞANLIURFA	Ceylanpınar	4.771 Çadır	20.524	67.753
	Akçakale	4.998 Çadır	25.140	
	Harran	2.000 Konteyner	14.278	
	Viranşehir	3.938 Çadır	7.811	
KAHRAMANMARAŞ	Merkez Çadırkenti	3.119 Çadır	15.060	15.060
OSMANIYE	Cevdetiye Çadırkenti	2.012 Çadır	9.098	9.098
ADİYAMAN	Merkez Çadırkenti	2.292 Çadır	9.851	9.851
ADANA	Sarıçam Çadırkenti	2.162 Çadır	11.847	11.847
MARDİN	Midyat	1.300 Çadır	3.169	3.169
MALATYA	Beydağı Konteynerkenti	2.083 Konteyner	7.205	7.205

Şekil 4.3: Suriye’den Gelenler için AFAD’ın kurduğu Geçici Barınma Merkezlerinin Potansiyeli (Göç Politika ve Projeleri Dairesi Başkanlığı 2015: 78)

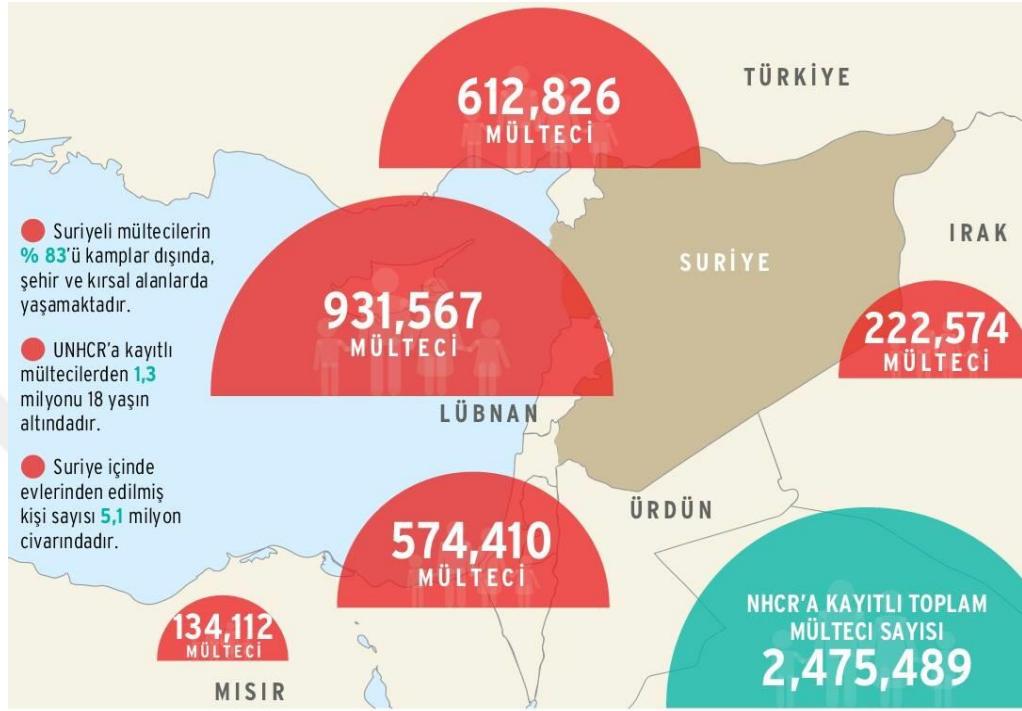
Şekil 4.3.'te Türkiye'de kurulan barınma merkezlerinin niteliği verilmiştir. Sivil toplum çalışmalarına izole olan, ulusal ve uluslar arası hak örgütlerinin erişimlerine izin verilmediği (Kılıç 2013: 89) kamplarda Suriyeliler için çadırkent ve konteynerkent inşa eden Türkiye; barınma, sağlık, beslenme, eğitim ve psikolojik destek de vererek dünyanın dikkatinin bölgeye çevrilmesini sağlamıştır (Erkoç 2013: 40-41). Bu bağlamda AB insani yardımlarının % 60'ının Suriye için yapıldığı ve önemli finansmanın da Ürdün ve Libya'ya yönlendirildiği kabul edilmekle birlikte Türkiye'ye 325 milyon Avro tahsis edilmiştir. Bölgesel Destek Programı'nın öngörülen genel bütçesi kapsamında 8.2 milyon Avro verileceği belirtilmiştir (Naucodie 2013: 46).

Grafik 4.4: Barınma Merkezleri Dışında Yaşayan Suriye Vatandaşları
(Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı 2013:19)

Grafik 4.4'te ise belirtilen barınma merkezleri dışında Türkiye'nin belli başlı illerinde yaşayan Suriyeli vatandaşların yüzdesi görülmektedir. Buna göre AFAD 'ın 2013 Suriye Raporu'nda % 25,7 ile Suriyelilerin en çok Gaziantep şehrinde yerleşimde

olduğu belirtilmiştir. Neden olarak Gaziantep'in gerek coğrafi yakınlığı gerek iş bulmak için çekici faktörleri bünyesinde barındırmasının etkili olduğu söylenebilir.

Şekil 4.4: 2014 Yılı İtibariyle UNHCR (United Nations High Commissioner for Refugees-BMMYK) tarafından kayıt altına alınan Suriyeli Mültecilere İlişkin Temel Veriler (Orhan 2014: 37)

Şekil 4.4' te 2014 yılında UNHRCR' ye kayıtlı mülteci sayısının tüm ülkeler bazında 2 milyonu geçtiği belirtilmiştir. Bununla birlikte Muhalifler ile Irak Şam İslam Devleti arasında yaşanan çatışmalar yeni kitlesel göç dalgalarına sebep olacağı öngörülmektedir. Bu nedenle 2014 yılı içinde bu rakamın Türkiye için 1.500.000 olacağı öngörülmürken (Orhan 2014: 38) bütün sektörlerin önünü kesen göç olgusunun iş gücü, ticaret, çevre, sınır yönetimi, iklim değişikliği, doğal afetler gibi olağanüstü tüm halleri etkileyebilecek bir güçte olduğunu söylemekte de yarar vardır (Sethi 2013: 24).

Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi tarafından hazırlanan rapora göre Suriye'de iç savaşın başladığı 2011 yılından beri Türkiye'ye sığınan Suriyeli mülteci sayısı 2.400.000'e ulaştığı söylenmiştir (<http://www.sozcu.com.tr/2015/ekonomi/3-milyon-issizimiz-varken-suriyeliye-calisma-izni-1019128/>, 20

Aralık 2015'te erişildi). Fakat bu rakam daha kesin bilgiyle AB Bakanı Volkan BOZKIR tarafından Aralık 2015 yılı itibariyle resmi olarak 2.421.523 olarak açıklanmıştır (BBC 2015, http://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/12/151224_suriyeliler_calisma_izni, 25 Aralık 2015'te erişildi).

4.1. Zorunlu Göçün Sosyal Dışlanmayı Getirmesi

Terörizmin sadece otoriter devlet ve diktatörlükler tarafından değil de El Kaide örgütü gibi devlet dışı faktörler tarafından kullanılabileceğini hatırlatan 11 Eylül saldırısından sonra (Faist 2007: 19), AB ülkelerinin mülteci ve sığınmacılara karşı bakış açılarının güvenlik ekseninde ve milliyetçilik çizgisinde yayılması göçe yönelik çözümsüzlüğü getirmiştir (Kolukırık 2014: 51). 1980'li yıllar sosyal bilimler alanında göçmenlerin yerleşik hayata geçmesinden sonra misafir işçi veya göçmenin kültürel kimliklerine önem verildiği bir dönem olmuştur. Sürekliliğe bağlı olarak göçmenin kimliği öne çıkarak, göçmen cinsiyet, etnik, dinsel köken temelinde ele alınmaktadır. Daha ulus ötesi topluluklarda görülen etnisite ve kültür gibi kavramların kullanılabilmesi için bireyin ülke sınırlarını aşarak toplumsal, siyasal, ekonomik ve dinsel kurumlar geliştirmesi gerekir. Ayrıca ulus ötesi kimlikler sadece zorlu sürgün sonucu oluşan kimlikler olarak değil, modern iletişim araçlarının sunduğu imkanlar dahilinde yeniden üretilen kimlikler olarak tanımlanabilir (Bayraktar 2013: 122).

İkinci Dünya Savaşı sürecinde ve öncesinde göç olgusu ile yakından tanışan Türkler, göç ettikleri devletlerin tanıdığı haklar çerçevesinde kendi çıkarlarını ve kültürel kimliklerini koruyabilmişlerdir. Zamanla da yurttaşlık haklarına sahip olduklarında etnik kimliklerini kamusal ve siyasal alana taşımışlardır. Toplumlar için hangi nedenle olursa olsun güçlükler içeren göç olgusu, hem göç eden hem de göç kabul eden toplulukların kültürleşme kapsamında değişime uğramasına neden olmaktadır. Akıllarındaki aidiyet simgesi ile benimsedikleri kimlikle yaşamaya devam etmeye çalışan ve özellikle zorunlu göçe tabi tutularak gittikleri bölgelerde asimile edilmeye çalışan yurttaşların durumu dikkate değerdir (Bayraktar 2013: 116).

Göçmen ağlarıyla birlikte geliştirilen bazı değerler göçmenleri ve göçmen aileleri etkilemektedir. Göçmen ailelerin var olan ataerkil aile yapılarında belli kırılmaların gözlemlenmesi ve kadınların, çocukların iş hayatının içine itilmesi

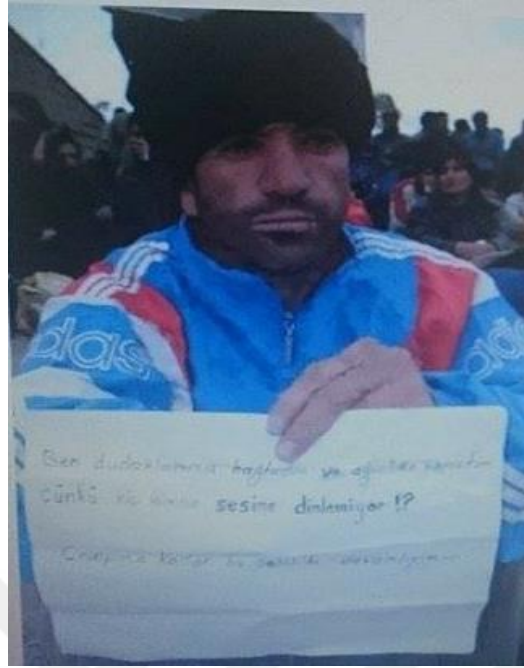
toplumsal rollerin yeniden üretimini sağlamıştır (Çağlayan 2006: 87). Göçmen azınlıklar ile onları barındıran toplumlar arasındaki ilişkiler gerilmiş ve çok kültürlü toplumlar modelinin işletilmesi yönünde siyasal adımlar atılmasını gerekli kılmıştır (Yalçın 2004: 72-73). Bununla birlikte mültecilerin büyük çoğunluğu kendi ülkelerinde orta gelir grubunda yer alırken göçle birlikte sarsılan durumlarıyla yoksulluk ve sefalet içinde hayatlarını sürdürmeye devam etmişlerdir. Üstüne bir de üçüncü bir ülkeye yerleştirilmelerinin uzun sürmesi mültecilerin durumunu kolaylaştırmamaktadır. Bu ekonomik zorlukların dışında göçmenlerin en çok sıkıntı yaşadığı durumların başında ilgisizlik, dışlanma ve yabancı düşmanlığı gelmiştir (Deniz 2009: 200). Çünkü dış göç tarihinin gösterdiği gibi göçmenler, çoğunlukla kültürel kimliği tehdit eden kişiler olarak algılanmışlardır (Faist 2007: 27). Örneğin Türk Devleti'nin Kürtlere karşı şüpheli tavrı nedeniyle sığınmacı Iraklı Kürtler' in toplumun bir kesimi ile kurabilecekleri ağı sığ kalmış, etnik aidiyetleri acı bir sermayeye dönmüştür (Danış 2010: 210-211). Bununla birlikte; kontrolsüz gelen kitlenin büyüklüğü, genel olarak kırsal kökenli oluşlarıyla eğitimsizlikleri ve “terör destekçisi Suriye” imajı gibi nedenlerle komşuluk söyleminden çok, birçok açıdan farklılığın dikkati çektiği gözlenmektedir (Erdoğan ve Ünver 2015: 65-66).

Genel asayiş sorunu olmayan Orta Anadolu şehirleri olarak tanımlanan uydu kentlerde, dışarıdan gelen yabancılar; çoğu zaman mesafeli olunması gereken kişiler olarak algılanmış, onları o şehre gönderenlerin zaten onlarla ilgilendiği ve onlara çok yüksek paralar verildiği düşünülmüştür. Sığınmacıların dil bilmemeleri, travmatik koşullardan kaçmalarından dolayı dertlerini anlatacak psikolojiye sahip oldukları söylenebilir (Kılıç 2013: 83). Göçmen aileler bu sebeplere ek olarak birçok imkandan yoksun olan mahallelerde veya gettolarda yaşamaları, talepte bulunma çekinceleri nedenleriyle de görünmez oluştan dolayı birçok insan ve kurum tarafından fark edilememişlerdir (Boos Nünning 2007: 217-218).

Göçün kökleri kopartarak yeni gelenlerle yerli topluma arasında uyumsuzluğa, örgütsüzlüğe, geleneksel sınırları ortadan kaldırmaya yol açacağı varsayılır (Çobanoğlu 1996: 667). Günümüzde yaşanan siyasal ve toplumsal gelişmeler nedeniyle gelişmiş ülkelere yönelen sığınmacı hareketlerindeki artış, göç ve etnik farklılıklara bağlı sosyal şiddetin yaygınlaşması dikkat çekmektedir (Kolukırık 2014: 38).

1919-1920 yılları arasında Bolşeviklerden kaçarak Türk topraklarına sığınan yaklaşık 150 bin Beyaz Rus, 1925 yılında çeşitli uluslararası yardım kuruluşlarının desteğiyle dünyanın değişik yerlerine dağıtılmaya kadar İstanbul, Çatalca ve Gelibolu'da küçük birer Rusya kurarak gettolaşmışlardır. Kültürleri, yaşam tarzları, inançlarının farklı olması nedeniyle özellikle İstanbul'un sosyal hayatında önemli sorunlara neden olmalarına rağmen Türkler tarafından misafirperverlik gördükleri söylenebilir (Seydi 2014: 269). Fakat nasıl ki Türkiye'den Batı Avrupa'ya yapılan göçler neticesinde yabancı düşmanlığı ve ırkçılık vakaları arttığı gibi Arap Baharı neticesinde yapılan göçlerde de benzer bir durumla karşılaşmıştır (Yalçın 2004: 173-176).

Valilik dahil o şehirdeki hiçbir kamu kuruluşuna haber verilmeden gönderilen veya iskan edilmek istenen kamplar dışında yaşamını sürdürmeyi amaçlayarak yayılma eğilimi gösteren, sayıları her bir şehir için yüzler ve binlerle ifade edilen sığınmacılar; buldukları şehirlerde yerli halk tarafından ciddi bir telaşa neden olmuşlardır (Kılıç 2013: 86). Göçmenlerin sosyal kabul göremememe ve buna karşılık o topluma uyum sağlayamama probleminin yaşamlarının her alanına sıçradığını söylemek mümkündür. Amerika'da yapılan tanımlayıcı bir araştırmada, Bosna ve Kübalı göçmenlerin karşılaştıkları güçlükler ve buna bağlı düşük benlik saygısı ile baş etmede yöntemi olarak sigara içmenin kullanıldığı ve sigara içme oranlarının yüksekliği gözlemlenmiştir (Tuzcu ve Bademli 2014: 62).

Çevirisi: “Ben dudaklarımı bağladım ve ağzımı kapattım çünkü sesimi dinlemiyor. Cevabıma kadar bu şekilde devamlıyım.”

Resim 4.1: Ağzını Diken Bir Mülteci (Deniz 2009: 201)

3 Eylül 2012 tarihinde YÖK tarafından yayınlanan “özel öğrenci” konulu genelge için CHP İzmir Milletvekili Erdal AKSÜNGER tarafından 2 Ekim 2012 tarihli verilen soru önergesinde:

“...nasıl ve hangi yöntemle yapılmıştır? ...ülkemizde her yıl milyonlarca öğrenci üniversitelere girebilmek için büyük bir mücadele vermekteyken, kendi vatandaşımıza tanımadığınız bu hakkı Suriyeli vatandaşlara sağlama gerekçeniz nedir? ...Türk öğrencilerin yurt ve burs sorunları çözülmemişken, ...Suriyeli öğrencilere yurt ve burs imkânı sağlanacak mıdır? ...üniversitelere alınacak öğrencilerden El Kaide ve Özgür Suriye Ordusu militanları ve mevcut Esat yönetiminin destekleyenler var mıdır? Bu kişilerin Türk öğrencilerle yaşayacağı uyum sorunları ile ilgili olarak bir çalışma yapılmış mıdır?”

sorularına yanıt istenmiştir. Bu mevcut durum başta Türkiye’deki ana muhalefet partisi olmak üzere Türk halkı ile göç eden kesim arasındaki sosyal kabul problemlerini belirgin şekilde yansıtmaktadır. Yazılı medyada Suriyelilere ilişkin uygulamalara

olumsuz yaklaşan haber ve köşe yazılarıyla bunlara yapılan okuyucu yorumları, atılan twittler ve benzeri incelendiğinde Türk toplumunun ikna edilmesi konusunda önemli çalışmalar yapılması gerektiği ortaya çıkmıştır (Seydi 2014: 287).

Bu noktada 2014 yılında yürürlüğe giren Yabancılar Uluslararası Koruma Kanunu ile Türk toplumu ve yabancılar arasında iletişimi mümkün kılan ve ilk kez mevzuata girecek olan “uyum” konusundaki düzenlemeler dikkat çekicidir. Yabancıların ve uluslararası koruma başvurusu kişilerin toplumla uyumu ve toplumun da yabancılarla uyum içerisinde bulunabilmesi için yapılacak çalışmaları şekilde birlikte yaşamalarını mümkün kılacak yapıda düzenlenmiştir. Yapılan mülakatlarda Türkiye’deki Suriyeli nüfusun eğitim seviyesinin yüksekliği göze çarpmaktadır. Dış hekimi, avukat, mühendis gibi mesleklere sahip nüfusun şehirle uyumunun daha hızlı olduğu bulgulanmıştır (Kolukırık 2014: 45). Bu sonuç; göç sonucu içine girilen çevre bireylerin kendi kültürüne benziyorsa daha az, benzemiyorsa daha fazla uyum sorunu yaşanmasına neden olacağı varsayımını da desteklemektedir. İntihar riskini arttıran psiko-sosyal etmenlerin tanımlandığı başka bir araştırmada ise son beş yıl içinde meydana gelmiş göç olaylarının intihar grubunda % 19.1, kontrol grubunda ise bu oranın % 2.2 olduğu saptanmıştır (Tuzcu ve Bademli 2014: 63).

Hukuki olarak nasıl tanımlanırsa tanımlansın sosyolojik olarak tanımlanabilecek bir göç olgusunun söz konusu olmaması nedeniyle, kamplarda yaşamayan Suriyelilerin Türk toplumuna entegrasyonun sorunsuz olduğu söylemek mümkün değildir (Orhan 2014: 36). Çünkü yasal kabul görse bile yeni kültürün bireylerince sosyal kabul görmek için yıllarca bekleyen göçmenler, farklı olanı benimsememekten yana olan göç ettikleri ülkelerin kültüründe ve ilişkilerinde hep ikincil konumda olma duygusunu yaşamaktadırlar (Kümbetoğlu 1996: 277).

4.2. İş Gücü Piyasasındaki Artış ve Ücret Piyasasındaki Düşüş

Göçmen işgücü genelde ağır çalışma koşullarının olduğu vasıfsız işlerde istihdam edilmektedir (Toksöz 2007: 135). Küreselleşme sürecinin iş gücü üzerindeki etkilerinden biri olan ucuz işgücüne olan aşırı talep sonucu (Çağlayan 2006: 79), iş piyasasında emek arzı ile talebi arasında oluşan aşırı dengesizlikler ve nihayetinde emek seyyalyeti istenmeyen ölçüde artabilmektedir. Daha açık bir ifadeyle emek talebinin

fazla olduğu yerlerde işgücü hareketliliği fazla, az olduğu yerlerde ise işgücü hareketliliği azdır. Kentlerde nüfus artışına neden olan göç olgusu iktisadi yapı açısından da sağlıklı değildir. Emek talebinin az olduğu yerlerden fazla olduğu yerlere doğru yapılan hareketlilik bu bölgelerde göçle birlikte bölgesel dinamikleri şekillendirip nüfus artışını da beraberinde getirmektedir (Ören ve Yüksel 2013: 12).

Tablo 4.3: Suriyelilere Kiralanan Evlerin Yüksek Fiyattan Kiralandığına İnanıyor Musunuz? (Memiş 2015: 108)

	Frekans	%
Evet	342	85,5
Hayır	40	10,0
Kararsızım	18	4,5
Toplam	400	100,0

Bu nüfus artışıyla birlikte gelen hayat pahalılığı Arap Baharı çerçevesinde gerçekleşen zorunlu göç ile hızlı bir ivme kat etmiştir. Kilis'te yaşayan Suriyelilerin Kilis'in sosyo-ekonomik yapısına etkilerini belirlemek amacıyla, basit tesadüfi örneklem yöntemi ile seçilen 400 yerli halk ile Kilis il merkezinde yapılan ankete dayalı araştırmada Memiş (2015), Tablo 4.3' te çalışmasına katılanların % 85.5' inin Suriyelilerin yarattığı hayat pahalılığında yerli halkın etkilendiğini söylemiştir. Gerçekten de başta Suriye sınırına yakın iller olmak üzere, zorunlu göçle birlikte artan nüfus nedeniyle ev kiralalarının ve fiyatlarının arttığı kaydedilmiştir. Bu da çok yönlü bir etki sağlayarak bir yandan ülkede enflasyonun da artmasına bir yandan da alım gücünün düşmesine sebep olmuştur.

4.3. Kronik Bir Sorun: İşsizlik

Esas olarak vasıfsız işgücünün sorunu olarak ortaya çıkan işsizliği (Toksöz 2007: 135), kentsel alanlarda yaratılan iş arzına karşılık hızlı ve yüksek oranlarda alınan göçler de arttırmaktadır. Gelirlerin kaybı sonucu yaşam standartlarının düşmesi, sosyal ilişkilerin de bozulmasında etken neden olarak çıkabilmektedir. Araştırma sonuçlarına

göre işsizlik; sosyal yalnızlık, ruh ve beden hastalıklarını beraberinde de getirmektedir. Sosyologlar ve ekonomistlerin yaptığı çalışmalara göre ekonomik koşullar ile suç oranları arasında bir ilişkinin var olduğu, hatta işsizlik ve suça yönelik davranışlar arasında tutuklanma açısından pozitif ilişki ortaya konmuştur (Tatlıdil 1996: 601). Toplumun istihdam, alt yapı, sağlık ve eğitim alanlarında kendi sorunlarını çözmek için yeterli kaynakları sağlayamamışken büyük göç dalgaları yaşaması, sosyal sınıf çelişkilerini derinleştirip gelir dağılımını dengesizleştirerek işsizliği arttırmıştır (Çobanoğlu 1996: 668). Ayrıca işsiz olarak göç edenlerin sayısını çokluğu, o toplumun şehirlerinde zaten sınırlı olan iş sahalarında yerli halkın istihdamını da güçleştirebilmektedir (Güler 1996: 702).

Tablo 4.4: Suriyelilerin İşsizlik Sorununu Arttırdığını Düşünüyor Musunuz?
(Memiş 2015: 110)

	Frekans	%
Evet	344	86,0
Hayır	26	6,5
Kararsızım	30	7,5
Toplam	400	100,0

Tablo 4.4' te Memiş (2015: 110)'in yaptığı sosyal algı araştırmasında görüldüğü gibi 400 kişiden 344'ü, Türkiye'deki Suriyelilerin var olan işsizlik problemini daha da çok arttırdığını söylemektedir. Böyle bir algının toplumsal dışlanmayı da beslemesi kaçınılmazdır. Çünkü zaten işsiz olan yerli halk, iş bulma imkanlarının da elinden alındığını düşünecektir. Suriye'den zorunlu göç ile gelenlerin Türkiye'deki bu ekonomik etkinlikleri bölgeler arasında farklılık göstermiştir. Bu etkinliklerin etkileri sektörel anlamda farklı dağılmaktadır. II. Bölüm'de belirtildiği üzere Suriyelilerin turizm işlerinde çalışmalarının yasak olması; iş gücünün inşaat, hayvancılık, tekstil gibi çeşitli iş alanlarına kaymasına neden olmuştur. Suriye'den yaşanan zorunlu göç sonrası işgücü piyasasındaki artışın bazı bölgelerde yaşanan ekonomik canlanma sağlamasıyla birlikte tepkileri de beraberinde getirmiştir. Mevcut durum olumlu yönlerinden çok, çoğunlukla kayıt dışı ve güvencesiz çalışma nedeniyle hem Suriyeliler tarafından hem

de Türk halkı tarafından sancılı anılmaktadır. Çünkü çok düşük ücretle çalıştırılan işgücü piyasasındaki oluşan artış, niteliksiz işgücünü (içlerinde nitelikli işgücü olmakla birlikte) de arttırarak Türkiye'nin işsizlik oranını geniş vadede olumsuz etkilediği öngörülebilir.

Ekim 2014 işsizlik verilerine göre istihdam edilenlerle işsizlerin oluşturduğu işgücü sayısı son bir yıllık dönemde yaklaşık 2 milyon artarak 29 milyon 153 bine ulaşmıştır. Toplam işsizlik oranı ise % 10.6' dır (Duran 2015 <http://www.dw.com/tr/suriyelilere-çalışma-izni-geliyor/a-18250816>, 20 Aralık 2015'te erişildi). 22 Ekim 2015'te yürürlüğe giren geçici koruma kapsamındaki Suriyelilere de çalışma izni verilmesini öngören yönetmelik ile Türkiye'deki çalışma şartlarının ve ortamının daha da ağırlaşacağını, işsizliğin artacağı öngörülmüştür (BBC 2015, http://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/12/151224_suriyeliler_calisma_izni, 25 Aralık 2015'te erişildi).

Gaziantep Ortak Akıl Platformu'nun Mart 2014'de yayınladığı "Suriyeli Misafirlerle İlgili Yaşanan Sorunlar ve Çözüm Önerileri" başlıklı rapora göre özellikle Gaziantep'te ciddi işgücü girdisi bulunan Suriyelilerin % 10'u işgücüne katıldığı bilinmektedir (Erdoğan ve Ünver 2015: 55). Tıpkı 1990'lı yıllarda köylerin boşaltılması ile kentlere yönelen göçlerin sayısının fazla olması sonucu tarım ve inşaatta ücretlerin düşmesinin, çalışma saatlerinin artmasının iş gücü piyasasını sarsması gibi bir durum; Türkiye'de Suriyeli göçmenler ile tekrar yaşanmaktadır (Duran 2015, <http://www.dw.com/tr/suriyelilere-çalışma-izni-geliyor/a-18250816>, 20 Aralık 2015'te erişildi).

Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu (TİSK) ile Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (HÜGO) işbirliğinde 12 akademisyen ile Temmuz 2015-Kasım 2015 tarihleri arasında İstanbul, İzmit, Bursa, Ankara, Konya, Kayseri, Malatya, Gaziantep, Şanlıurfa, Hatay, Adana, Kahramanmaraş, Mersin, İzmir, Antalya, Muğla, Denizli ve Van olmak üzere 18 ilde Türkiye'deki Suriyeliler konusunda genel çerçeve, sürecin işleyişi ve mevcut demografi hakkında saha çalışması yapmıştır. Araştırmanın yöntemi olarak iş dünyasından 134 kişi ile yarı yapılandırılmış mülakat formu üzerinden yüz yüze yapılan derinlemesine görüşme tekniği seçilmiştir.

Bu araştırmanın veri analizlerinden biri Tablo 4.5’ te verilmiştir. Bu tabloya göre Türk halkının Suriyelilerin çalışma hakları konusunda yaklaşımının olumsuz olduğu yargısı çıkarılabilir. Çünkü “*Suriyeli sığınmacıların çalışmaları hususundaki görüşünüzü aşağıdaki şıklardan en fazla hangisi karşılamaktadır?*” sorusuna verilen cevaplarda % 47,4’ü Suriyelilerin Türkiye’deki çalışma haklarına destek vermemişlerdir.

Tablo 4.5: Suriyelilerin Türkiye’de Çalışmasına Bakış
(Erdoğan ve Ünver 2015: 57)

“Suriyelilerin çalışmaları hususundaki görüşünüzü aşağıdaki şıklardan en çok hangisi karşılar?”	Bölge İçi (Adana, Gaziantep, Hatay, Mardin, Şanlıurfa)	Bölge Dışı (Diğer İller)
Kesinlikle Çalışma İzni Verilmemelidir	44,0	48,0
Belli İşlerde Kısmi/Geçici Çalışma İzni Verilmelidir	35,7	28,3
Her Türlü İşte Çalışmaları İçin Geçici Çalışma İzni Verilmelidir	14,1	13,1
Her Türlü İşte Çalışmaları İçin Kalıcı Çalışma İzni Verilmelidir	2,1	6,1
Belli İşlerde Kalıcı Çalışma İzni Verilmelidir	4,1	4,5
Toplam	100,0	100,0

Tablo 4.6: Çalışma Bakanlığı Verilerine Göre 2014 Yılıının Sonu İtibariyle Türkiye’de Çalışma İzni Verilen Ülkeler ve Sayısı (Bin)

Ülkeler	Sayı
Gürcistan	7.680
Ukrayna	4.334
Türkmen	2.635
Çin	2.621
Rusya	2.562
Suriye	2.541

Kaynak: <http://www.sozcu.com.tr/2015/ekonomi/3-milyon-issizimiz-varken-suriyeliye-calisma-izni-1019128/>, 20 Aralık 2015’te erişildi.

Türkiye’ye vize ve pasaport ile giriş yaparak ikametgah izni olan Suriyelilere çalışma izni verilmesi ve bunda kolaylık sağlanması nedeniyle yukarıdaki Tablo 4.6’ da 2014 yılında Türkiye’de en çok çalışma izni verilen ülkeler incelenmiştir. 1. sıranın Gürcistan’da olmasının sebebi olarak Doğu Karadeniz’deki çay işçiliği tahmin edilebilir. Bunun yanında II. Bölüm’de belirtildiği gibi Ekim 2014’te yayınlanan Geçici Koruma Yönetmeliği ile geçici koruma altındaki yabancılara da şartlar dahilinde çalışma izni verilmesi sebebiyle, 2014 yılının son aylarında 2 bin 541 Suriyeli de çalışma izni olarak tabloda yerini almıştır.

4.4. Güvenlik, Suç ve Göçmen İlişkisi

Göç hareketinin göç, göçmen ve yabancı korkusunun yaygınlaştığı bir siyasal bir iklimde gerçekleştiği, tüm ülkelerin iç ve dış politikalarını etkilediği, neredeyse ulusal bir güvenlik problemi haline geldiği bilinmektedir (Erder 2010: 41). Göçmenin tehdit olarak görülmesi olgusu, göçmenlerin sayıca daha büyük rakamlara ulaşarak görünür hale geldikleri durumlarda vahim bir tabloyla gün yüzüne çıkmaktadır (Aksoy 2007: 422).

Tablo 4.7: Suriyelilerin Hiçbir Önlem Alınmadan Ülkeye Kabulü Doğru Mudur? (Memiş 2015: 106)

	Frekans	%
Evet	22	5,5
Hayır	352	88.0
Kararsız	26	6,5
Toplam	400	100,0

Göçmen olmanın suçlu olmakla eş anlama geldiği dünyada Memiş'in (2015: 106) Kils'teki yerli halka yaptığı sosyo-ekonomik algı araştırmasında Suriyeli sığınmacıların Türkiye'ye kabulünün doğru olmadığını söyleyerek göçmenleri suçlu profili olarak gören % 88'lik kesim, Tablo 4.7' de bu yargıyı destekler niteliktedir.

Türkiye'deki Suriyelere yönelik güvenlik konusundaki algı ve buna bağlı olarak artan kaygılar şu konularda ifade edilmektedir: (Erdoğan ve Ünver 2015: 67-68)

- Yoksulluk ve yabancılıktan kaynaklı hırsızlık, yan kesicilik, çeteleşme, gasp vb. adli sorunlar yaratmasından kaynaklanan kaygılar.
- Kontrolsüz gelen Suriyelilerin içinde yer alabilecek olan Rejim (El Muharebat) ajanları, IŞİD militanları ya da diğer radikal örgütlere ait yapılanmaların yakın gelecekte terör eylemlerine neden olacaklarından kaynaklanan kaygılar.
- Suriyeliler içindeki genç nüfusun radikalleşme eğilimlerini dile getiren kaygılar.
- Türk toplumunda artması öngörülen yabancı düşmanlığı, ırkçılıktan kaynaklanabilecek yeni sorun alanlarına yönelik kaygılar.
- İşsizlik ve açlıktan kaynaklı istismar alanları içinde fuhuş sektörünün artması, mafyalaşmaya neden olacağı kaygısı.
- Türk toplumu ile Suriyeliler arasında kültürel farklılık ve çatışmaların daha da güçleneceğine dair kaygılar.

- Suriyelilerin Türkiye'deki bazı siyasi ya da dini cemaatler ve yeraltı örgütlenmeleri tarafından kandırılarak kullanılabilmelerine yönelik kaygılar.

Tablo 4.8: Suriyelilerin Suç Oranını Arttırdığı Doğru Mudur? (Memiş 2015: 109)

	Frekans	%
Evet	310	77,5
Hayır	32	8,0
Kararsız	58	14,5
Toplam	400	100,0

11 Eylül saldırısı sonrası AB vatandaşlarına özgürlük, güvenlik ve adalet alanı oluşturmayı hedefleyen AB, uyuşturucu kaçakçılığı, organize suçlar, insan kaçakçılığı üzerine güvenlik tedbirlerini yoğunlaştırmıştır. Avrupa güvenliği için en önemli tehdit olarak göç kaynaklı suçlar görülmüş ve bunlarla mücadeleye odaklanılmıştır (Kolukırcı 2014: 42). İç çatışmadan dolayı Türkiye'ye gelerek sığınmacı başvurusunda bulunan Suriyelilerin bir kısmı Suriye'de kuvvet kullanan ya da şiddet olaylarına karışan kişilerdir. Zorunlu olarak göç eden Suriyelilerin Türk toplumu üzerinde bıraktığı etkinin araştırıldığı algı araştırmasının bulgularına göre, Tablo 4.8' deki araştırma sonuçlarında da görüleceği üzere araştırmaya katılanlardan % 77,5'i Türkiye'deki suç oranlarının artmasında Suriyeli göçmenlerin payı olduğunu söylemiştir. Gerçekten de bu göçmenlerin aralarında insan haklarını ihlal eden ve sivillere karşı güç kullananları olduğu gibi, pasaport yahut herhangi bir tanıtma belgesi olmadan Türkiye'ye giriş yapanları da bulunmaktadır. Demokratik hakları ve self determinasyon için savaşan Suriyelileri suç unsuru teşkil eden kişilerden ayırmak mümkün gözükmemekle birlikte, yaptırım olarak geçici koruma statüsü vermemenin yanlış olmadığı söylenebilir (Ekşi 2013: 62).

Göç edilen ülkede yerli gruplara hedef olmaları, kıt kaynakların paylaşılacak zorunda kalınması, farklı bir kültürü benimseme, farklı olan etnik grup kimliğini yok

ederek türdeş bir ulus olma çabaları; göçmen ve mülteci grupların tehlikeli, suça eğilimli ve toplum dışı algılanmalarını da beraberinde getirebilmektedir. Ayrıca bazı göçmen gruplarının terör olayları ile ilişkisi bu grupların tümüne karşı tutum ve duygular gelişmesine sebep olmaktadır (Kümbetoğlu 1996: 273). Gerçekten de zorunlu göçün getirdiği topluma uyum sorunları ekonomik güçlükler ile suça ve yasa dışı yollara yönelmeyi kolaylaştırabilmektedir (Açıkalin 1996: 620). Bu konuda Osmanlı'ya bakıldığında, 18.yy' da İstanbul'a işsiz olarak göç eden insanların 1730 Patrona Halil İsyanı ve diğerlerine iştirak ettiği bilinmektedir (Güler 1996: 702).

Türkiye'ye doğu sınırlarından yapılan göçlerin İstanbul, Ankara, İzmir, Mersin ve doğu illerinde örgütlenen göçmen kaçakçılığı organizatörleri tarafından İzmir, Aydın, Mersin, Hatay ve Edirne gibi sınır kentlerinden yasa dışı çıkış yaptırıldığı bilinmektedir. Liman kentlerinden yapılan çıkışlar çoğunlukla Yunanistan'ı transit ülke olarak kullanıp Avrupa'ya geçişi amaçlamaktadır (Kolukırık 2014: 46).

Göçmen kaçakçılığının trajedi ile sonuçlanan kısmından bahsedilirse Iraklı bir gencin kaçak olarak İngiltere'ye getirilip gemiden bırakılırken olayı yetkililere anlatmaması için dudaklarının birbirine yapıştırılması bu yargının çarpıcı bir örneğidir (Yalçın 2004: 143). Aralık 2001'de şişme botla kaçak olarak Yunanistan'a geçmeye çalışan genç bir Faslı'nın Çeşme kıyılarında yaşamını yitirdiği, aynı koşullarda Haziran 2005'te iki Tunuslu'nun hayatını kaybettiği, Eylül 2006'da bir Cezayirli, bir Filistinli, bir Iraklı ve üç Tunuslu'nun Sakız Adası'nda boğularak can verdiği kayıtlara geçmiştir (Perouse 2010: 321).

Resim 4.2: Muğla'nın Bodrum ilçesinden yasa dışı yollarla Yunanistan'a geçmek isterken lastik botun batması sonucu boğularak ölen Suriyeli mülteci Aylan Kürdi'nin Ali Hoca Burnu Plajı'na vuran cansız bedeni (Demir 2015)

Bir başka araştırmada ise insan kaçakçılarının Kuzey Afrika kıyılarından gemi veya botlarla yola çıkardıkları kişilere İtalya veya Yunanistan'a götürme vaadinde bulunmasına rağmen Türkiye kıyılarında bırakıldıkları bulgusu edinilmiştir (Ykseker ve Brewer 2010: 304).

Tablo 4.9: 2007-2011 Yıllarında Tespit Edilen İnsan Ticareti Mağdurlarının Yaş Dağılımı (IOM Uluslararası G rgt 2012: 56)

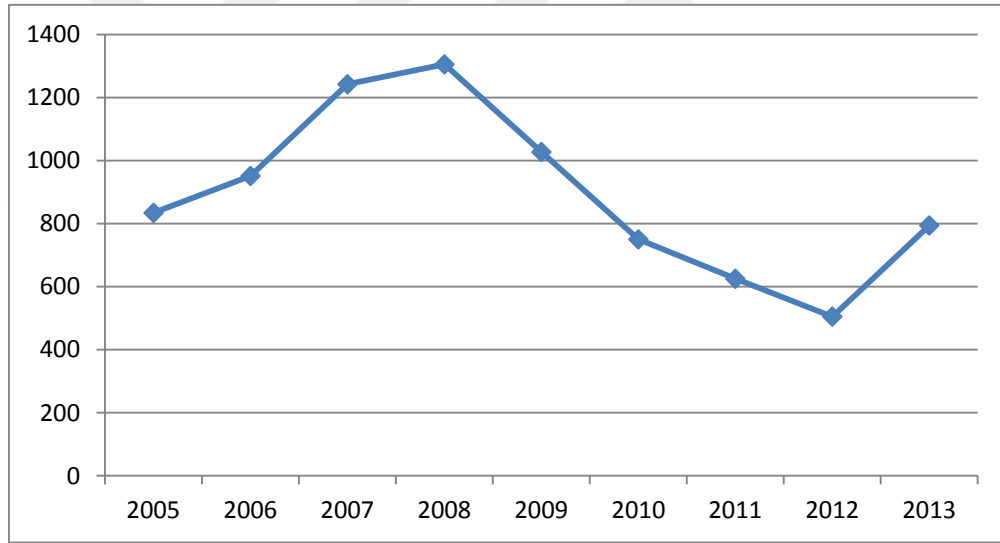
	2007	2008	2009	2010	2011	Toplam
18 Yaş Altı	8	12	1	3	5	29
18-25 Yaş	95	49	47	19	27	237
26-35 Yaş	35	46	46	28	34	189
36 Yaş zeri	10	13	8	8	16	55
Toplam	148	120	102	58	82	510

Tablo 4.9'da görüleceği üzere insan ticareti yapan kişiler tarafından mağdur edilen yaş kesiminin 18-25 yaş aralığındadır. Kendilerine iyi bir gelecek kurmak için insan ticareti yapan kişilerle temas kuranların sayısı 2007 yılında 2011 yılına nazaran daha fazladır. Bunun sebepleri arasında ABD'nin Irak'ta başlattığı savaşın etkileri olduğu tahmin edilebilir. Bununla birlikte 2010 yılına göre bu sayının 2011 yılında artması ise Arap Baharı'nın etkilerinin gözlemlenerek ge meyilli kitlenin kendini göstermesi olarak yorumlanabilir.

Arap Baharı erevesinde Suriye'den Türkiye'ye yaşanan glerin sonucu yerli halk ile Suriyeli halk arasında gerginliklerin yaşandığı, bununla birlikte provokatörlerin de devreye girme ihtimali söz konusu olmuştur. Mevcut durumla birlikte Suriyeli dilencilerin her yerde bulunması, dilenci ya da organ mafyası tarafından insan ticareti suçu ile kullanılabilecekleri fikrini de gündeme taşımaktadır (Memiş 2009). Uluslararası G rgt'nün Tablo 4.9' daki verilerine dayanarak, 2007 ve 2011 yılları arasında

yakalanan insan ticareti mağdurlarının yaş grafiğine çıkarıldığında en çok mağdurun 18 ila 25 yaş arasında olduğu görülecektir.

Özellikle İran sınırından Türkiye'ye girişte mülteciler genellikle uluslararası insan kaçakçılığı yapan örgütlerden para karşılığı yardım almaktadır. Türkiye'ye girdikten sonra ise mülteciler BMMYK ofisine ulaşmadan güvenlik kuvvetleri tarafından yakalanarak sınır dışı edilmekten korkmaktadırlar (Deniz 2009: 196). 2005-2010 yılları arasında 930 insan taciri mağduru, insan tacirlerinin elinden kurtarılıp güvenli bir şekilde ülkelerine gönderilirken, Emniyet Müdürlüğü Yabancılar Şubesi rakamlarında geçmiş yılların ortalamasına göre 60.000 kadar yasa dışı göçmen ve illegal hareket yakalandığı belirtilmiştir (Kolukırık 2014: 44).

Şekil 4.5: Türkiye’de Yıllara Göre Yakalanan Göçmen Kaçakçılarının Sayısı (Göç Politika ve Projeleri Dairesi Başkanlığı 2015: 58)

Şekil 4.5' te 2012 yılından sonra göçmen kaçakçılığının hızlı bir ivme katıldığı görülecektir. Göçmen kaçakçılığı suçunun bu denli yükselmesinde Suriye'deki iç savaşın derinleşerek Türkiye'ye göçlerin artması ve buna bağlı olarak göçmenlerin yaşadığı olumsuz deneyimler, Türkiye'yi transit ülke olarak görerek hayat şartlarının daha iyi olacağına inandığı veya yakınlarının olduğu ülkelere gitme isteği, göçmen kaçakçıları tarafından kandırılma gibi birçok sebep söylenebilir.

4.5. Zorunlu Göçün Toplumsal Sağlığa Etkisi

Yoksulluk ve hastalık bir madalyonun iki yüzü gibiyken, sağlık üzerinde göçün pozitif ya da negatif etkileri olabilmektedir. Göçün sağlığa pozitif etkisi göç edilen yerde gelirin artmasına bağlı olarak sağlık bakım hizmetlerinin artmasıdır. Yani göçmenler, ekonomik açıdan daha az gelişmiş bir bölgeden geliyorlarsa ekonomik açıdan daha iyi gelişmiş bir bölgeye gitmiş olmak sağlık durumlarını olumlu etkileyebilmektedir. Öte yandan göçün negatif etkisine bakıldığında dezavantajlı konumda hayatlarına başlayan, zor şartlarda çalışmak durumunda kalan göçmenler de daha fazla sağlık tehdidi belirmektedir. Savaş, politik, açlık gibi nedenlerden dolayı zorunlu göçe maruz bırakılan göçmenler şiddet, stres, besin azlığı, sağlık hizmetlerinden yararlanamama gibi nedenlerle olumsuz tecrübeler ve epidemik salgınlar yaşayabilmektedir. Ayrıca göç nedeniyle aile bağlarının parçalanması cinsel yolla geçen İnsan Bağışıklığı Yetmezliği Virüsü (HIV, Human Immunodeficiency Virus) gibi birçok hastalığı ve bölgede daha önce olmayan sağlık sorunlarının taşınmasını da beraberinde getirmektedir. Bununla birlikte yeni yaşam biçimine uyum süreci bireyin yalnızlık, sosyal izolasyon, yabancılık, pişmanlık ve kendini değersiz görme gibi duyguların yaşanarak stresin artmasına neden olabilmektedir (Tuzcu ve Bademli 2014: 59). Göçmenlerin yeni yaşamlarında karşılaştıkları kültürleşme stresi; endişe, depresyon, marjinalite, yabancılık hissetme, psikosomatik hastalıklarda artışla kendini göstermektedir (Kümbetoğlu 1996: 279).

Göçmen bireylerin sağlık durumlarını ortaya koyan araştırmalarda göçmen olan ve olmayanların sağlık durumlarında önemli farklılıklar bulunduğu ve göçmenlerin sağlıklarının daha kötü olduğu tespit edilmiştir. Amerika'da göçmenlerin sağlık durumlarını karşılaştıran bir çalışmada dış göçle gelenlerin sağlık hizmetlerinden en az, iç göçle gelenlerin en fazla yararlandıkları belirlenmiştir. Hacettepe Nüfus Etütleri

Enstitüsü'nün 2006 yılında yaptığı bir başka araştırmaya göre göç edenlerin % 58'i sağlık hizmetlerine ulaşamadığını aktarmıştır (Tuzcu ve Bademli 2014: 60).

Tablo 4.9: Suriyelilerin Hastalık Oranlarını Arttırdığı Doğru Mudur? (Memiş 2015: 110)

	Frekans	%
Evet	302	77,5
Hayır	34	8,5
Kararsızım	64	16.0
Toplam	400	100,0

Tablo 4.9 incelenirse Memiş (2015: 110)'in araştırmasına katılan 400 kişiden 302'sinin Suriyelilerin hastalık oranlarını arttırdığını düşündüğü görülecektir. Bu konuda Ürdün örneğine bakıldığında 2014 yılı itibariyle UNHCR'e kayıtlı ve kamplarda yaşayan 574.410 Suriyeli mülteci bulunan ülkede yerli halk azınlık konuma düşmüş ve Ürdün bir mülteciler ülkesine dönüşmüştür. Buna bağlı olarak sosyal problemlerin yanı sıra, ekonomisi zayıf ve su kaynakları sınırlı olan ülkede salgın hastalıklar baş göstermiştir (Orhan 2014: 39). Federal Almanya'da 2008'de mülteciler ile ilgili hazırlanan rapora göre mülteci kökenli insanlarla mülteci olmayan insanlar arasında sağlık konusunda uçurum olduğu ortaya çıkmıştır (Sevindi 2013: 99).

Dünya Sağlık Örgütü, Dünya Bankası ve IOM göçmenlerin sağlığının korunması ve geliştirilmesi öncelikli konular arasındadır. Yeni göç eden ailenin tespitinin gecikmesi, bilinçsizlik, yabancılık kişilerin temel sağlık hizmetlerinden yararlanamamalarına sebebiyet vermektedir. Tüm bireyler için geçerli olan destekleyici bir çevre yaratılması yaklaşımının göçmenler içinde uygulanması yerinde olacaktır. Bunun için sağlık hizmeti ağları kurulmalı tüm ülkelerin işbirliği ve yardımı gereklidir (Tuzcu ve Bademli 2014: 59).

Dünyada mülteci alanında kamu kuruluşları ile BMMYK dışında üniversiteler, yerel idareler, meslek odaları, sendikalar, sosyal yardım ve dayanışma vakıfları (SYDV) ve en önemli aktör olarak STK'lar ön plana çıkmaktadır. Türkiye'de bu alanda olması gerekenin çok gerisinde olan sivil toplum kuruluşlarının son yıllarda geliştiği söylenebilmektedir (Kılıç, 2013: 81). Hem Bakanlar Kurulu kararı ile kamu yararına çalışan dernek statüsü ile tüzel bir kişilik kazanan hem de BM Ekonomik ve Sosyal Konseyi'ne (ECOSOC) özel danışmanlık statüsü ile üye olan Kimse Yok Mu Derneği, çatışma ve kaos ortamına sürüklenen ülkelere yardım götüren sivil toplum kuruluşlarından biri olarak Suriyeli mülteciler için ilk yardımlarına Lübnan ve Ürdün'de başladığını söylemiştir. Yaptığı kampanyalarla Kilis'te mültecilerin kullanımı için 24 seyyar tuvalet, 30 seyyar banyo, 10 tane çöp konteynırı kamplara yerleştirilmiştir. Mülteci çocuklar için oyun parkı yapılırken günlük 1000 kişiye sıcak yemek çıkarıldığı, mülteciler için açılan tıp merkezinde Suriye kökenli 2 doktor, 2 hemşire, 2 eczacıdan oluşan 10 personel günlük ortalama 150 mültecinin tedavisini gerçekleştirildiği belirtilmiştir (Türkoğlu 2013: 76).

4.6. Anomik Kentleşme: Gettolaşma İzlenimleri

Şehirler, tarihsel süreç içinde kırılma noktası nitelendirilebilecek Sanayi Devrimi ile gelişmeler yaşamış, II. Dünya Savaşı'ndan sonra yeni bir şehirselleşme zorunlu kılınmıştır. Konut bireyin hayatında barınmadan öte sosyalleşme, korunma, aidiyet geliştirme gibi farklı kavramları da barındırmaktadır. Kültürün imgeleri ve dünya görüşüyle doğrudan ilgilidir. Konuta olan talep demografik iken konut talebi ekonomik temeldir. İstihdamın azalmasına paralel olarak işsizlik artınca bireylerin alım güçlerinde yaşadıkları düşüş sebebiyle konut alımlarında düşme eğilimine girilmiştir. Bu da niteliksiz konutlar da yaşamaya mecbur bırakmıştır. Göç, doğal afet gibi tüm yaşamsal olaylar insanı etkilerken insanı etkileyen her olay da konutu etkilemektedir. Sosyo-kültürel bir birikim olan konut, göç ve artan nüfusa bağlı olarak yetersiz ve kalitesiz konut haline dönüşmüştür. (Ören ve Yüksel 2013: 7). Bu nedenle Türkiye açısından göçün en önemli etkilerinden biri kentleşme ve gecekondu/varoş ilişkisi olmuştur. Birleşmiş Milletler tarafından yasal olmayan yer işgali ve az gelirli kimselerin yaptığı barınak olarak tanımlanan ve geçmişten bu yana Türkiye'de var olan gecekonduvaroşlar göçmenler tarafından değerlendirilmeye çalışılmıştır (Çakır 2011: 215). Böylece

göçmenler yerleştikleri toplumla tam bütünleşememiş marjinal bir kesimi oluşturmuşlardır (Çobanoğlu 1996: 668). Göç, kentsel mekanda yeni sorunlarında kaynağını teşkil ederek göçle gelenler için barınma ihtiyacının karşılanmasını gerekli kılmıştır. Bu da çarpık yapılaşmanın temellerinin atılmasına neden olmuştur. Sadece Türkiye'ye özgü olmayan Latin Amerika, Asya ve Avrupa ülkelerinde de yaygın kullanılan gecekondular yani enformal konutlar zamanla fakir yaşamın hüküm sürdüğü konutlardan orta gelir düzeyine sahip bireylerin oturduğu apartmanlara dönüşmüştür. Arzın talebi karşılamadığı veya talebin arzdan daha fazla olduğu durumlarda baş gösteren konut gereksinimi (Ören ve Yüksel 2013: 32), nüfusun hızla artması ve konut sorununa bütüncül yaklaşımla sonuç getirilememesi ile gecekondular sorunu geliştirilmektedir (Çakır 2011: 214).

Grafik 4.5'te toplumlarda konut sorununu açığa çıkaran etmenlerin pasta grafiği verilmiştir. Konut sorununa işsizlik, afetler, gecekondular, konut yenilemesi, nüfus artışları, kentleşme gibi etki eden değişkenlerin yanında göç olgusunun da etkisinin izlenebileceği yadsınamayacaktır.

Gerçekten de kentlerde konut sorununu çözemeyen göçmenlerin gecekondular bölgelerine yerleşerek sosyal sapma davranışları ve ardından gettolaşma izlenimi sergilediği, bunun sonucunda yoksulluk kültürü oluşturdukları gözlemlenmektedir (Çakır 2011: 222).

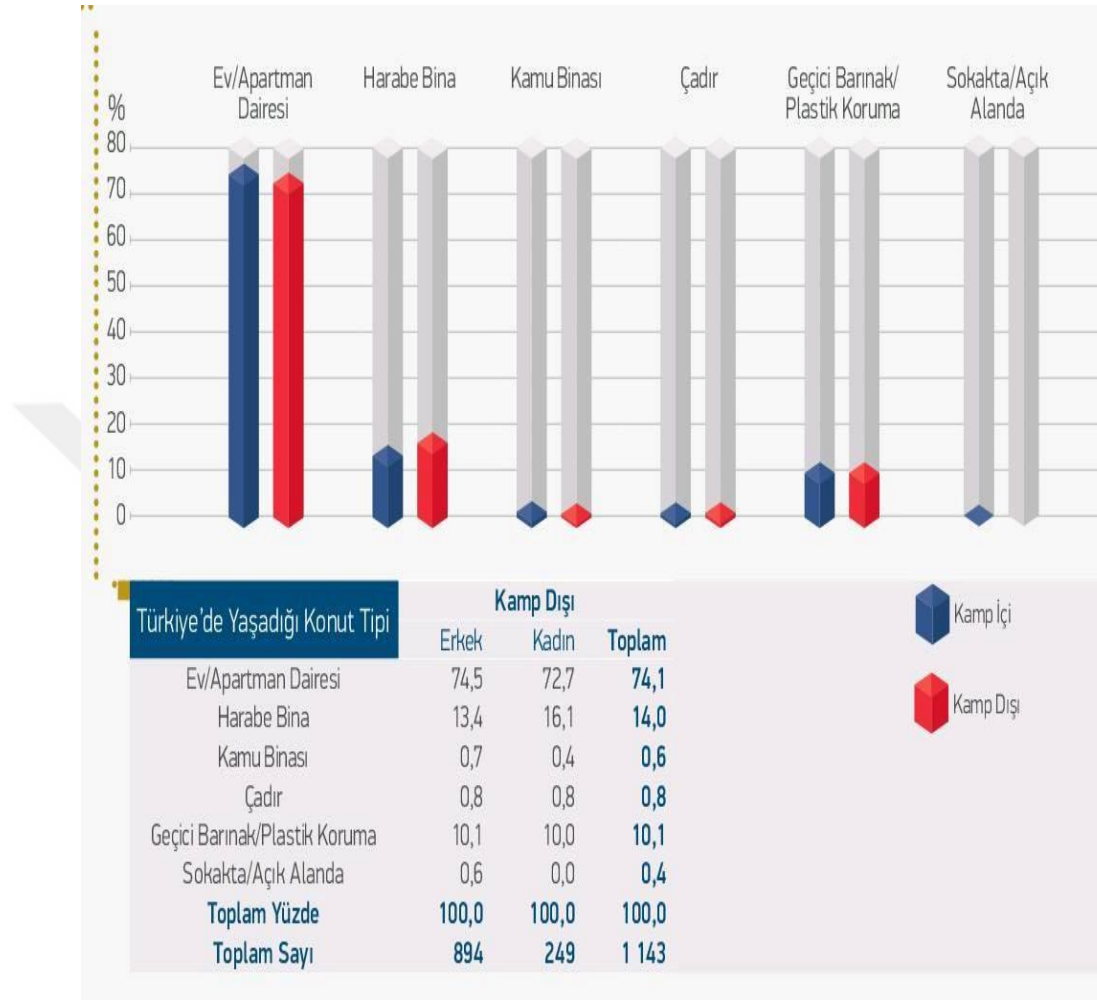
Grafik 4.5: Konut Sorununa Neden Olan Etmenler (Ören ve Yüksel 2013: 9)

Örneğin Fransa’da Magrip ülkelerinden gelenlerin gettolarda halinde yaşamasına ek olarak yüksek işsizlik oranı, düşük ücretli işler, vatanlarından kopmanın yaşanması kültürel içe kapanma eğilimine girmelerine ve entegrasyonun güçleşmesine neden olmuştur (Durugönül 1996: 97). Almanya’da ise göçmenlerin Almanlardan ayrı yaşamaları konut piyasasındaki dışlanmalar, büyüyen yabancı düşmanlığı, güvenlik ve ait olma ihtiyaçları ile açıklanabilir (Tılıç Rittersberger 1996: 566).

Mesken kıtlığının bir ürünü olarak değerlendirilen gecekondu yapıları sanayi bakımından gelişmiş ülkelerdeki ve ABD’deki slumlar veya benzerleri ile karıştırılmamalıdır. Slumlar Amerikan toplumunda bölücü güçlerin nihai bir ürünüdür. Her ne kadar gecekondu ile özellikleri ayrışsa da düşük gelir, kasvetli evler, toplumsal ve psikolojik çözülme, ahlaki sapma, suç açılarından birbirilerine benzedikleri söylenebilir (Karpas 2003).

Türkiye’de ise Suriyeli ailelerin ev kiralamaları, hatta geliri iyi olanların ev satın almaları sebebiyle ev kiralalarının iki katına çıkmasına neden olmuştur. (Yavuz ve

Erdurmaz 2012:265). Türkiye’de konut inşa edip göçmenlere satarak gecekondulara satışı işinde zengin olan uzman satıcılar olduğu bilinmektedir (Karpuz 2003: 59).

Şekil 4.6: Suriye Vatandaşlarının Türkiye’deki Konut Koşulları (Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı 2013: 35)

Şekil 4.6’da görüleceği üzere kamp dışındaki Suriyeli göçmenlerin %74.1 çoğunlukla ev/apartman dairesinde yaşadığı, %14’ünün harabe, yıkık dökük denilebilecek binalarda, %10.1’inin geçici barınaklarda yaşamlarını devam ettirmeye çalıştıkları belirtilmiştir. AFAD’ın verilerine göre %74.1 oranla ev/apartman dairesi denilebilecek yerlerde yaşayan göçmenlerin içinde bulunduğu şartlar tartışmalıdır. Çünkü niteliksiz fakat göçmenlere yüksek fiyattan kiralanan evlerin çoğunluğunun tadilata ihtiyacı olan, gettolaşmaya uygun gecekondulara muhitleri olduğu bilinmektedir.

Kendini içinde bulunduğu toplumdan yalıtıp ve kendi grubunun içine kapanarak tüm ihtiyaçlarını kendi grubu içindeki bu muhitten karşılayan göçmen kişiler göç ettiği ülkedeki halkla temastan kaçınmaktadır (Çağlayan 2006: 87). Oluşturdukları getto modeli ile kültürlerini ve kimliklerini koruyarak orijinal kültürün dilini konuşma ve örf-adetlerini yerine getirme fırsatı sağlamaktadırlar (Abadan Unat 2007: 14). Bu yaşam alanlarında insanlar, etnik aidiyetin belirlediği özelliklere göre homojenlikle diğer insanlardan büyük ölçüde tecrit edilmiş ve kendi alt kültürünü oluşturmuş olarak yaşamaktadır. Gettonun diğer yaşam alanlarından yalıtılmışlığıyla kapalı bir alan olması ve grup içinde güven telkin ederek verilen sosyal denetim başka yaşam alanlarında bulanamayacak özgürlükler sunabilmektedir. Bu kapalı toplum özelliği gettoda yaşayanların ülke toplumunun norm, değer ve hayat tarzları ile ilişki kurmayı zorlaştırarak ilişki ağını dışında bırakmaktadır. Getto dışında devam eden hayatın üstesinden gelmek için gerekli becerileri edinemeyenlerin de getto dışında yaşama şansı azalmaktadır (Boos Nünning 2007: 206-207). Suriye’de hâlihazırda yaşanan iç ve dış göç nedeniyle ülkesini terk eden Suriyelilerin önemli bir kısmı kamplardan ziyade son derece zor koşullarda kendi imkanları ile buldukları evlerde veya sokaklarda yaşamaktadır. Kamplar dışında yaşayan sığınmacıların sayısı net bilinmemekle birlikte Kilis’te bu kapsamda yerli nüfustan daha çok Suriyeli sığınmacıların yaşadığı, buraya gelen sığınmacıların küçük bir vilayet oluşturduğu ve zamanla kendi içine kapanarak gettolaşma davranışları sergilediği söylenebilir (Memiş 2015: 103).

V. BÖLÜM

5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Suriye’yi etkilemeye devam eden bahar, ilk olarak Tunus’ta başlayarak “polisine şiddet göstermesine karşılık yasemin verelim” sloganıyla Yasemin Devrimi ismini almıştır. Orta Doğu’da Tunus, Libya, Mısır, Suriye gibi birçok Arap ülkesini çembere alan halk ayaklanmasına Batı ülkeleri tarafından; sosyal, siyasal ve ekonomik yenilikleri içerdiği için artık genel bir isim olarak Arap Baharı denilmiştir. 11 Eylül 2001 terör saldırılarıyla Orta Doğu’daki demokrasi eksikliğinin Batı için tehlike oluşturmasının gözler önüne serildiğinin düşünülmüştür. Buna bağlı olarak ABD temelli Batı Avrupa destekli, Batı’nın Doğu’ya karşı bakış açısı yani oryantalist düşünce sisteminin baskın olduğu BOP ile Orta Doğu ve Kuzey Afrika’nın dışa açılması planlandığı söylenebilir. BOP ile serbest ticaret alanı oluşturarak ekonomik ve sosyal kalkınmayı sağlamak, söz konusu bölgenin etnosantrizmcilik çerçevesinde Batı’nın değerlerini benimseyerek Avrupa’ya eklemlenmesinin amaçlandığı düşünülebilir. Bu noktada Arap Baharı, Weber’deki bürokratik akılcılığın bir paradigması olarak görülebilir.

Orta Doğu’daki Arap Baharı, akılcılığın bütün sistemlerini içinde barındırıyor gibi de gözükmektedir. Söz konusu bahar, hem ABD ve Batı Avrupa tarafından gerçekleştirilmeden doğal toplum ortamında kısa sürede ve oldukça basit bir şekilde gerçekleşme imkanı bulduğu için hem de özellikle Suriye’deki iç savaşın Türkiye tarafından desteklenmesiyle İsrail’in İran tehlikesini olumlu etkilediği için *verimlidir*. Arap Yarımadası’nın neredeyse büyük çoğunluğuna ulaşmış ve dışında da yankı

uyandırdığı için *hesaplanabilirlik* vardır. *Öngörülebilirlik* ise alt hedef olarak gözüken; evrensel ilkeler etrafında oluşmuş barış ortamı, farklı kültürler arası hoşgörüyü dayalı anlayış, fakirliğin ve toplumsal eşitsizliklerin ortadan kaldırılmasıdır. Bölge çıkarlarının ortasından alınıp kendi iç dinamikleri ile değerlendirildiğinde ise Orta Doğu'yu küresel dünyanın içine sokan gücün enerji kaynakları olduğu söylenebilecektir. Çünkü gelişmiş ülkelerin sürekli artan enerji ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri için bölgeye hakim olmaları gerekmektedir. Yaşamsal madde olan sudan ise zaten mahrum olan bölge, gelecekte küresel ısınma ile kendi kaderinin belirleyicisi olarak suyu baz alacaktır. Bunun yakın örneğini Türkiye'de GAP'ta Fırat ve Dicle'yi ve bu uğurda PKK'yı kullanan Suriye ile yaşanan gerilimden görmek mümkündür. Bu nedenle insan teknolojisinin yerine *insansız teknolojiyle denetlenen bir sistem* olarak da bölgede enerji kaynakları ve bunun yanında sosyal medya ele alınabilir. Sosyal medya ile yayılma imkanı bulan, sembolleri ile bir dili bulunan yeni toplumsal hareketleri Arap Baharı paralelinde de görmek mümkündür. Tunus'ta yolunda gidiyormuş gibi gözüken bahar, diğer Arap ülkelerine negatif domino etkisi ile yayılırken Tunus ve Libya'da etkisi yoğun hissedilmeyen kitle iletişim araçları, Mısır'da kendini olabildiğinden daha fazla göstermiştir. Siber saldırılarda yoğun olarak kullanılmaya başlanan internet ise küresel anlamda yeni bir savaş nedeni olabilecek etkidir. Türkiye'de ise Gezi Parkı Olayları'nda etkisi hissedilen kitle iletişim araçları, yeni nesil tarafından önceki nesile göre farklı tecrübeler ile kullanılmaya başlanmıştır.

Günümüzde görüşlerini özgürce dünya ile ifade edebilme yeri olarak görülen medya araçları için Türkiye'de liselerde seçmeli olarak verilen Medya Okuryazarlığı dersinin, zorunlu ders kapsamına alınması ve teknik anlamda uzman öğretmenler tarafından verilmesi uzun vadede yerinde olacaktır. Mısır'daki toplumsal hareketlerin örgütlenmesinde büyük rol oynayan küreselleşme ile enformasyon teknolojilerindeki radikal değişimler ve en önemlisi sosyal medya, aynı zamanda Orta Doğu halkına kendi hayat standartları ile başka ülkelerinkini karşılaştırma fırsatı vermiş ve yönetim şekillerinin demokratik olmadığını göstermiştir yorumu yapılabilir. Çünkü gelenek ve otoritenin oluşturduğu toplum, insanın özgürlük ve mutluluk arayışında hep bir engel olmuştur. Zaman göstermiştir ki yönetimler, gücünü halktan bile olsa halkın talepleri karşılanmıyorsa uzun vadede ayakta kalmaları mümkün değildir. Weber Bürokrasi ve

Otorite’de meşru olan ve meşru olmayan iktidar ayrımı yaparken meşruiyetin iktidarın sürdürülmesinde önemli olduğunu belirtmiştir. Yani çoğunluk liderlerini benimsemiyorsa o yönetim meşru değildir ve sadece fiili olarak emirlere uymak yetmez, norma da uyma isteği olmalıdır. Bunun örneğini sosyal ve ekonomik eşitlik için ayaklandıktan sonra demokratik yöntemlerle başa geçen iktidar sahibini istemeyen Mısır’da görmek mümkündür. Arap Baharı’nda yaşanan olaylarda iktidar sahiplerinin otoritesini korumak adına gösterdiği şiddet tepkileri ve kısıtlayıcı önlemler, iktidardaki meşruiyet sorununu ve toplumda baskıcı yöntemleri ardından getirdiğini ispatlamaktadır. Ayrıca bürokrasiye dayalı bu *akılcı sistemler* akıl dışılığı ve dışlamayı da beraberinde getirmiştir. Bunun örneğini ise Libya’da ve halen Suriye’de görülmektedir. Ölen sivillere karşı toplumların takındığı veya takınmadığı tavır da akılcılığın akıl dışılığında insanlıktan çıkarmanın son noktası denilebilir.

İnsanların toplumsal kimliklerin bir ifadesi haline gelen mezheplerin dinin ötesine geçerek aidiyet duygusu kazandırması, Orta Doğu’da istikrarsızlığı hazırlayan ve devamında etkin olan önemli bir faktör olmuştur denilebilir. Şimdi ise kaçış yolu olmayan, bir akılcı sistemden diğerine hareket edebilen insanlardan oluşmuş bir toplum Weber’in Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhı’ndaki ünlü ifadeyle insanı *demir kafese* hapseder ki bu demir kafesin içindeki insanlar da kafesin parmaklıklarıyla kimiksiz bir varlık haline dönüşür. Türk dizilerinin Arap halkı arasında revaçta olması değer ve kimlikleri ile ilgili özgüven problemi olan ve bir vizyonu olmayan bölge halkının kimlik bunalımı yaşayarak kültürel yozlaşmaya doğru yol aldığını kanıtlar niteliktedir. Orta Doğu halkının değerleri ve mekanizmaları kendileri keşfetmeleri için serbest bırakılması ve seçeneklerin çokluğu döngüyü sağlayamamış gözükmektedir. Orta Doğu bölgesi demokrasiyle tanışmazsa, ayaklanmaları bitiremezse bölge halkının uzun süre dünyayla ilişki kuramayacağı ve bundan sonraki süreçte öğrenilmiş çaresizlik duygusu ile büyüyen nesiller yetişeceği öngörülebilir. Bu da beraberinde sağlıklı bir nesil yerine ötekileştirici etkiye sahip, eylemlerini İslamiyet altında yaptığını söyleyerek İslamiyet’deki değerleri sorgulamaya iten IŞİD gibi illegal suç örgütlerini getirecektir ki Orta Doğu bölgesindeki demokratikleşmesinin ne denli önemli olduğu böylece göze çarpabilir.

I. Dünya Savaşı'nda Arapların İngilizlerle birlik olarak Osmanlı'ya karşı savaşıyla önce Türkler açısından, Gezi Parkı olayları ile de Arap halkı tarafından Orta Doğu'da Türk Modeli bu yana bulanıklaşmıştır. Bu sebeplerle hem Türkler açısından hem Araplar açısından psikolojik, sosyal ayrılıklar ve karşılıklı güvensizlikler halen etkisini korumaktadır. Buna karşılık Türkiye'nin Kurtuluş Savaşı'ndan sonra demokratikleşme yolunda attığı adımlar gösteriş etkisi (demonstrative effect) kavramı ile tüm uluslar gibi Orta Doğu halkına da örnek niteliği barındırmıştır şeklinde düşünülebilir. Weber'in karizmatik lider özelliklerini gösteren dönemin başbakanı Erdoğan döneminde Türkiye'nin din ekseriyetli yönünün komşularla sıfır sorun dış politikasından hareketle Orta Doğu'ya çevirdiği fakat git gide sekülerleşen toplumda, din faktörünün temele alındığı bir Türk Modeli'nin etkili olmayacağı söylenebilir.

ABD'nin 2003 yılında Irak'ı işgalinden sonra da Kuzey Irak'ta ortaya çıkan güç boşluğunu PKK kullanmıştır. Siyasi otoriter boşluklarından iyi bir şekilde yararlanmayı bilen ve tarihte diğer devletlerce (özellikle Suriye) Türkiye'ye karşı kullanılan söz konusu terör örgütü Türkiye'nin kanayan yarası olmuştur. Günümüzde hükümetin silah bırakma çağırısı ile durgunlaşan fakat son zamanlarda tekrar gün yüzüne çıkan PKK'nın olası yeni bir Orta Doğu buhranında veya Türkiye sınırında yaşanacak hareketlenmelerle gün yüzüne çıkmayacağı inandırıcı değildir. Suriye'de savaş devam ederken Türkiye'de söz sahibi olmak için siyasi bir kimliğe sahip olunmak gerektiğini bilen ve Kürt kimliğini Türkiye'de mağdur edilen kitleye dönüştüren kimselerin Suruç Katliamı'ndan sonra oryantalist düşünce paralelinde sakal uzatanlara IŞİDÇİ muamelesi yapıp Müslüman kimliğine infazları gerçekleştirmesi, illegal yol kapatmalara başvurması, Türk askerlerini öldürmesi ve tüm bunlarla birlikte silah bırakma çağrılarının rafa kalkması bölgede PKK terörünün gerçek yüzünü bir daha göstermiştir. Gezi Parkı olaylarında ve Orta Doğu'da yaşananların Türkiye'deki Kürt meselesini ne denli yoğun etkilediğini gösteren Kobane Kuşatması'nda ise savaşın parçası olmaktan kaçınabilen Türkiye, önümüzdeki dönemde bozulan ittifaklara karşılık silah bırakma değil, silahsızlandırma çalışmaları devreye sokmadan daha iyi olamayacağını göstermektedir.

Gerek Reyhanlı Saldırısı gerek Suruç Katliamı, Orta Doğu'daki terör hareketlerinin Türkiye'yi hedef alacağını bir yansımasıdır. Özellikle AKP

dönemindeki çözüm sürecinden itibaren Kürt halkına karşı siyasi hak tanıyan, terörü destekledikten sonra bundan vazgeçenleri topluma kazandırmaya çalışan Türkiye, çözüm anlamında Kürt halkına yönelik kaba kuvvete dayalı önlemlerden kaçınan, ırkçı olmayan, maddi ve manevi yardıma dayalı bir politika sürdürmeye devam etmelidir. Kürt halkının bilinçlendirilmesi için eğitime ayrılacak pay çok büyük olmak zorundadır. Bu bağlamda bölücü terör örgütü PKK kimliği ile Kürt alt kimliğini birbirinden ayırmak son derece önemlidir. 12 Eylül 1980 darbesinden itibaren Türkiye’de etnik köken açısından sosyal dışlanmaya maruz kalan Kürtler, belli bir gruba aidiyetlik duygusu kazanmak istemişlerdir. Fakat Cemil Meriç’in dediği gibi “izmler idraka giydirilen deli gömlekleridir.” Bu da içinde bulunulan grubun dogmalarından dışarı çıkmayan insanları oluşturur. Bu şekilde vuku bulan PKK’nın yok edilmesi için; ülkesinde devlet aleyhine işlenen suçları Kraliyet Yüksek Mahkemesi’nin yargıladığı İngiltere, ETA’ya karşı kurulan mahkemelerin ulusal çapta görev yapmasını sağlayan İspanya ve her eyaletinde terör suçlarına bakan özel yetkili mahkemesi olan Almanya gibi Türkiye de öncelikle terörle mücadele kapsamında hukuk sistemini güncellemelidir. Almanya’da iki çocuğu ile Suriye’deki kamplardaki eğitime katılan annenin, hapis cezasına çarptırılarak çocuklarının velayetinin alınması gibi Batı’nın terör konusundaki yaptırımları nettir. Türkiye’nin de hümanist ve barışçıl çizgiyi bırakmadan ve ırkçı yaklaşımlardan kaçınarak PKK örgütünün bünyesinde kalmak da ısrar edenleri Türk vatandaşlığından çıkarma, terör faaliyetlerini destekleyenleri ve övenleri harekete geçmemiş olsa bile ağırlaştırılmış hapis ve para cezasına çarptırma, önemli siyasi kademelerde bulunanlardan terör örgütleriyle ilişkisi olanları siyasetten ömür boyu ihraç etme gibi ülke içinde ciddi yaptırımlar alması gerekmektedir. Türkiye içinde silahlı bir örgütlenme olan PKK’yı desteklediği bilinen ülkelere ultimatolara verilmelidir. Önemli ticari yollara ve enerji kaynaklarına sahip Türkiye, gerekirse bu devletlerle ticari sözleşmeleri iptal etmeli, bu ülkelerin vatandaşlarından terör örgütleriyle geçmişinde bağlantısı olanların uzun bir süre Türkiye’ye giriş ve çıkışları yasaklanmalıdır. Türkiye’nin gelecekte de küresel güçlerin etkisinde şekil alacak olan Orta Doğu ile ilişkilerinde terör konusundaki yaptırımlarına ters düşmediği müddetçe NATO ve BM gibi uluslar arası kuruluşlar ile hareket etmesi yararına olacaktır. Oluşan yapıların geçici fakat gerilimin kalıcı olduğu bölgede dünya, sürecin hem öznesi hem nesnesi konumundayken; Türkiye, pragmatik bir bakış açısından çok kurumsallaşma içerisinde

kendi kültürel değerlerini ön plana alarak bölgeye yaklaşmalıdır. Türkiye'nin Orta Doğu'da etkin olmasını istemeyenler; Mavi Marmara Saldırısı, Gezi Parkı Olayları, Şah Fırat Operasyonu'nda olduğu gibi içinde farklı etnik köken barındıran Türkiye'yi iç kargaşa ve savaşın içine çekebilecektir. Var olan ve var olmayanla yüzleşerek şimdiki zaman anlamlandırılmalıdır. Bu bağlamda toplum yaşananların gerçek koşulları ve diğer birbirleriyle ilişkilerinde yüzleşmeye zorlanmalıdır. Orta Doğu'da demokratik sistemleri yerleştirmek için mezhepçilik yerine üst kimlikler vurgulanmalıdır. Arap Baharı'nı başlatan ekonomik eşitsizlikler ve gelişememezlik göz ardı edilmemelidir.

Son yıllarda Türkiye, çok sayıda yabancıya hayatını kazandığı bir ülke haline gelmiştir. Günümüzde uluslararası göçün niteliği ve yönleri farklılaşmaya başlamıştır. Türkiye önceden sadece işçi göçü veren bir ülkeyken son yıllarda göç alan ülke konumuna hatta transit göçe, kaçak işçi göçüne, sığınmacı akınlarına sahne olmaktadır. Çalışmanın II. Bölümünde bahsedilen Ravenstein'in göç kanunlarından ilki olan göç ve mesafe arasındaki ilişkiyi Türkiye'ye yönelen göçlerde de görebilmek mümkündür. Çünkü sığınmacılar göç etmek için ülkesine en kısa mesafeli ülke olarak Türkiye'yi seçmişlerdir. Lee'nin ortaya koyduğu itme çekme teorisine göre ise sığınmacılar için göç etmelerine neden olan itici etkenler iç savaş, açlık, siyasi baskı ve can güvenliğidir. Sığınmacıların Türkiye'yi göç ülkesi olarak kabul etmelerindeki çekici faktörlerin ilki ise belirtildiği gibi kısa mesafe yani ulaşım kolaylığıdır. Bunun yanında Türkiye'nin Avrupa'ya geçmek için transit ülke olarak görülmesi, sığınmacıların Türkiye'de yaşayan yakınlarının yanına gitmek istemesi diğer çekici faktörlerdir. Önce İran'dan gelen Afganların, sonrasında Suriye'de oluşan iç savaş nedeniyle Türkiye'ye ulaşan sığınmacıların oluşturduğu göç hareketi ilk etapta zorunlu göç olsa da sonrasında kurulan göçmen ilişkileri ağları ile kitlesel göçe dönüşmüştür.

Tarihinde yoğun göç hareketlerine ev sahipliği yapan ve Arap Baharı sürecinde yaşanan gelişmelerden en çok etkilenen ülkelerden biri olan Türkiye, bu süreçte zorunlu göç gerçeği ile bir kez daha karşılaşmıştır. Demokrasi ve reform istekleriyle Mart 2011'de Suriye'de başlayan karışıklıklar Türkiye'yi belki de tarihinin en büyük göç hareketlerinden biriyle baş başa bırakmıştır. Suriye'deki durum normale dönünceye kadar Türkiye'deki Suriyeliler "misafir" olarak görülerek kalıcı çözüm aranmaması, Türkiye'nin bu konuda öncelikle kitlesel göç olarak değil durumun geçici olduğu

yönünde bir tespitle politikasını geliştirmekle alakalı bulunmuştur. Bu durumun sebebinin Suriyelilerin Türkiye'ye tamamen yerleşmelerinin istenmemesi görünmektedir.

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ve ilgili yönetmeliklerle sığınmacılara bazı haklar tanınması, göçlerin kalıcı olduğu ve Türkiye'nin konumu itibarıyla transit ülke olmaktan çıkıp göç ülkesi olduğu gerçeği su yüzüne çıkmasına bir delil olarak gösterilebilir. Normalleşme sürecinin uzaması, dış politikadaki gelişmeler ve göçlerin devam etmesi gibi nedenlerle Türkiye, açık kapı politikasıyla kabul ettiği Suriye vatandaşlarına Uluslararası Mülteci Hukuku ve Uluslararası Hukuk teamüllerinin gerektirdiği gibi mülteci veya sığınmacı değil, "geçici koruma statüsü" vermiştir. Kabul edilmek zorunda kalınan bu sistemsiz göçmenler için geçici koruma statüsü verilmesi Türkiye'nin ulusal hukukta göç konusunda yetersiz bir göç politikasına sahip olduğunu göstermektedir.

Türkiye'nin göç veren kadar göç alan bir ülkeye dönüşmesi sürecinde mevcut kural ve kurumların yetersizliği, özellikle Avrupa dışından gelen yabancıların sorunlar yaşamalarına neden olmaktadır. Hem kapsamlı bir göç ve sığınma politikasının olmayışı hem de Türkiye'nin 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesine koyduğu çekince gereği, Türkiye'ye Avrupa dışından gelen sığınmacılar, mültecilikten doğan bazı hakları edinememişlerdir. Bu sebeplerle Türkiye'nin Suriyeliler lehine özel yönetmelik çıkarması, bölgedeki göçmen gerçeğinin boyutunu gözler önüne serdiği için dikkate değerdir. Başta geçici olduğu düşünülerek Suriyelilerin Türkiye'de kalmasını pekiştirici etki yapacak bir hak vermeyen Türkiye, göçlerin ülke içinde kargaşaya yol açması nedeniyle bu politikasını değiştirerek geçici koruma statüsü adı altında Suriye vatandaşlarına birçok hak tanıma yoluna gitmiştir. Oluşan belirsizlik nedeniyle sürdürülebilir çözümler arayan Türkiye, başlangıçta kamp dışındaki Suriyeliler için olası sebeplerle çalışmalar yapmazken 2013 yılından itibaren kamp dışındakiler için de önemli faaliyetlerin başladığı görülmüştür.

Bu göçlerin Türkiye ekonomisine yarattığı külfetin yanında, sığınmacılara bir de sosyal statüyü değiştirici eğitim ve sosyo-ekonomik yönde hakların tanınması eşitlik ilkesine aykırı olduğu gerekçesi ile Türkiye'de büyük yankı uyandırmıştır. İlgisi

bulunsun veya bulunmasın ırkçı kimliklerinin PKK terör örgütü ile anılması nedeniyle zaten Türk halkı ile entegre edilmekte zorluk yaşanan Suriyeli Kürt vatandaşlarının; bir de verilen burs, sınavsız üniversiteye yerleşme ve sosyal güvenlik hakkı gibi Türk halkına tanınmayan ayrıcalıklara kavuşmasıyla Türk toplumunun iyice dışına itilmesi bir olmuştur.

Gerçekten de Balkanlar yahut Özbekistan, Azerbaycan gibi soydaş olarak ortak dil, kültür ve tarihe sahip Türk bölgelerinden gelen göçler gibi değil; farklı ve köklü bir kültüre sahip Arap kültürünün Türk kültürüne entegre edilme çalışmalarının uygun olacağını söylemek doğru olmayacaktır. Bu yöntem Türk toplumunu karşı kültür, Arap toplumunu alt kültür konumuna getirecektir. Bu durum da zamanla iki kültürün değişimine sebep olacak kültürleşmeyi ortaya çıkaracaktır. Suriye için her zaman özel konumda olan ve sığınmacılar ile sürekli artan Suriye nüfusu ile Türkiye'nin Hatay ilçesinde ise tam tersi olacaktır.

Suriyelilerden maddi durumu yerinde olanlar mülk satın alıp Türkiye'ye yerleşmiştir. Bu mevcut durum Türkiye'de ev kiralarını ve satış fiyatlarını etkilemiştir. Türkiye'de gecekondulaşmayı arttırmıştır. Çünkü Göçmen halkın fakir olan kısmı ise açlık gibi fizyolojik ihtiyaçlarını karşılayabilmek için hırsızlık, şiddet, gasp gibi olaylara yönelmiştir. Bunlarla birlikte göçmenlerin çalışma hayatına girmesi, artan nüfus nedeniyle işgücünü arttırdığı için Türkiye'de zaten var olan işsizlik sorununu yükseltmiştir. Düşük ücretlerle niteliksiz işlerde çalışan Suriyeli göçmenler, Türk halkı tarafından tepki görmeye başlayarak sosyal dışlanma bağlamına itilmiştir. Bu sosyal dışlanma ile konut sorununun birleşmesi ise sığınmacıları gettolaştırmıştır. Bu gettolarda suç oranlarının yükseldiği algısı gelişmiştir. I. Körfez Savaşı ile Halepçe' den kaçan Kürtlere başta sınırlarını açmayan, sonrasında kabul ederek Hakkari iline yerleştiği Kürt vatandaşların arasında bulunan yasadışı kimlikli kişiler ile karşılaşan Türkiye hatırlandığında, sığınmacılarla birlikte geldiği söylenen ve kimlikleri tespit edilemeyen yasadışı grupların sınır ve iç güvenliğine oluşturduğu tehdit bir de etnik kimliklerle birleşince uzun vadede tamiri olunmaz yaralar açmaya gebe gözükmektedir.

Suriyeli göçmenler ile gettolaşan yerlerde suç oranlarının arttığı ve toplumsal sağlığı olumsuz etkiledikleri algıları ile oluşan sosyal dışlanma göçmenleri başka

ülkelere kabule ve gitmeye hazırlanmış, insan ticareti yapan kişilerle karşılaşmalarına neden olmuştur. Günümüzde 1948 Arap-İsrail savaşı sonrası gelen Filistinli mültecilerin Lübnan'daki kamplardan ülkesine halen dönememiş olması ve beraberindeki endişelerle sığınmacıların durumuna hala bir ses çıkarmayan Arap Yarımadası ile siyasi çıkar ve ekonomik kaygılarla çekimsiz kalıp sığınmacı ölümlerinin artmasıyla taleplere karşılık veren bir Avrupa duruşu mevcuttur. Buna karşılık insani yükümlülükler uygun olarak Türkiye'ye kabul edilen sığınmacıların zaman içinde sayısı arttıkça Türkiye ekonomisinin toparlanamayacağını söylemek yanlış değildir. Ayrıca sağlık, sosyal, eğitim ve turizm gibi nedenler dolayısıyla ülkede toplumsal huzursuzluğun ortaya çıkması ve bir de ülkesindeki iç savaştan dolayı kendini Avrupa'ya atmaya çalışan Arap halkını yasal olmayan yöntemlerle para karşılığı Avrupa'ya kaçırabileceğini söyleyen ve bu insan tacirliğini meslek edinen kesim olarak belirenlerin sayısının artması olasıdır.

Türkiye bu bağlamda Arap Baharı sürecinde yaşadığı en büyük sorunlardan birini, zorunlu göç çerçevesinde üstesinden gelmeye çalıştığı sığınmacılardan kaynaklı oluşan sorunlar ile ilgili her konuda elinden gelen her şeyi çözümlenmeye çalışmaktadır. Herkes tarafından dile getirilen son on yıla kadar Suriye'de savaş ortamının yok olmayacağına dair öngörüler göz önüne alınırsa; bu insanlık krizinden en fazla zarar gören ülke olan Türkiye, bu sorumluluğunu paylaşmak ve artan yükünü taşıma konusunda AB'nin gündeminde yer almalıdır. Buna paralel olarak göçmen kaçakçılığı ve insan tacirliği ile karşı karşıya kalan Avrupa da bu güvenlik tehdidini tek başına halledemeyip Avrupa'ya köprü vazifesi gören Türkiye'ye ihtiyaç duymaktadır. Bu noktada sorunun çözümü nezdinde araştırmacı ve akademisyenlerin düşüncelerini içerecek değerlendirmeler, güvenlik ve kişisel verilerin gizliliği gibi sebeplerle Suriyeliler ile ilgili alınan araştırma yasaklarına takılmaktadır.

Her ne kadar misafir tanımlamasına sokularak toplumsal statü verilmemeye, kalıcı oldukları kabul edilmeyerek Türkiye'de kalmaya teşvik edilmemeye çalışılsa da IV. Bölüm'de sayıları belirtilen bu göçmenlerden ciddi bir bölümü, yerleşik olacağına benzemektedir. Bu nedenle Suriyeli göçmenler ile ilgili stratejik kararlar almanın kaçınılmazlığı ortadadır. Uydu kentlere kurduğu kamplar ile önce kamp içindeki Suriyelilere, sonrasında kamp dışında yaşayanlara sosyal ve fizyolojik imkanlar tanıyarak ciddi manada çaba gösteren Türkiye'nin yine de herhangi stabil bir göç

politikası bulunmamaktadır. Gerek doğal nüfus yoluyla durmadan artan gerek devam etmekte olan zorunlu göçler nedeniyle Türkiye'nin mevcut durumu kabul ederek hukuki alt yapıya sahip, özellikle sosyal uyuma yönelik, devletin tüm kurumları ile işbirliği içerisinde kapsamlı ve vizyoner bir göç politikasını hayata geçirmesi yerinde olacaktır.

KAYNAKLAR

- Abadan Unat, Nermin (2007).“Türk Dış Göçünün Aşamaları: 1950’li Yıllardan 200’li Yıllara”. *Kökler ve Yollar: Türkiye’de Göç Süreçleri*. Ed.Ayhan Kaya ve Bahar Şahin. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. 1-18.
- Acar, Mustafa (2014). “Bu IŞİD Belası Nereden Çıktı?” (<http://akademikperspektif.com/2014/10/09/isid-belasi-nereden-cikti/>, 30 Mayıs 2015’te erişildi).
- Açıkalın, Neriman (1996).“Göç ve Çalışan Çocukların Sorunları”. *Güncel II. Ulusal Sosyoloji Kongresi: Toplum ve Göç*. Ankara: Sosyoloji Derneği Yayınları 5: 615-620.
- Ahmetoğlu, Muharrem (2012). “Türkiye’nin Suriye Mücadelesi Asıl Kime Karşı?”, (<http://akademikperspektif.com/2012/10/08/turkiyenin-suriye-mucadelesi-asil-kime-karsi/>, 09 Ağustos 2013’te erişildi).
- Aksoy, Asu (2007).“Göçmenlik Deneyimine Kozmopolit Perspektiften Bakış”. *Kökler ve Yollar: Türkiye’de Göç Süreçleri*. Ed.Ayhan Kaya ve Bahar Şahin. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. 421-446.
- Akşam (2014), “10 Soruda Türkiye’yi Karıştıran Kobani” (<http://www.aksam.com.tr/guncel/10-soruda-turkiyeyi-karistir-an-kobani-eylemleri/haber-344194>, 30 Mayıs 2015’te erişildi).
- Alptekin, İbrahim K. (2012). “Arap Baharı ile Türkiye’nin Önü Kesilmeye Çalışılıyor”, (<http://akademikperspektif.com/2012/11/11/arap-bahari-ile-turkiyenin-onu-kesilmeye-calisiliyor/>, 09 Ağustos 2013’te erişildi).
- Altıntaş, Kerim ve Akpınar, Nur Banu (2015). “Suriyeli Vatandaşların Çalışma İzni” (<http://www.altintas.av.tr/suriyeli-vatandaslarin-calisma-izni>, 20 Aralık 2015’te erişildi).

- Altuğ, Esen (2013).“Türkiye’nin Mülteci Sorunu Politikası: Mevcut Uygulamalar”. *Güncel Gelişmeler Işığında Türkiye’nin Mülteci- Sığınmacı Politikası (Tebliğler)* Ed. Engin Akçay ve Farkhad Alimukhamedov. Gazeteciler ve Yazarlar Vakfı Yayınları 36: 11-16.
- Altun, Fethi (2012). “Suriye’den Ağır Tahrik” (http://www.zaman.com.tr/_suriyeden-agir-tahrik_1353946.html, 13 Ağustos 2013’te erişildi).
- Arık, Erkun (2010). *Avrupa Birliği’nin Orta Doğu Politikası ve Orta Doğu Politikasında Türkiye’nin Önemi*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aron, Raymond (2004). *Sosyolojik Düşüncenin Evreleri*. Çev. Korkmaz Alemdar. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Arslan, Asiye Gül (2012). “Suriye Denklemi” (<http://akademikperspektif.com/2012/02/15/suriye-denklemi/>, 09 Ağustos 2013’te erişildi).
- Ataman, Muhittin (2012). ”Suriye’de İktidar Mücadelesi: Baas Rejimi, Toplumsal Talepler ve Uluslararası Toplum”. *Suriye’de İktidar Mücadelesi*. Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA) Raporları 6: 6-58.
- Ayata Güneş, Ayşe (1996).“Türkiye’de Etnik Kimlik ve Etnik Gruplar”. *Güncel II. Ulusal Sosyoloji Kongresi: Toplum ve Göç*. Ankara: Sosyoloji Derneği Yayınları 5: 221-230.
- Bal, Hüseyin (1996).“Kentsel Toplumda Anomi Yabancılaşma Olgusu, Kemte Göç Edenlerin Alternatif Çözümü: Hemşehri Birlikleri”. *II. Ulusal Sosyoloji Kongresi: Toplum ve Göç*. Ankara: Sosyoloji Derneği Yayınları 5: 431-440.
- Bal, Pınar (2014). “Avrupa Birliği’nin Arap Baharı’na Bakışı ve Dış Politikası Üzerine Bir Değerlendirme”. *Arap Baharı Üzerine Değerlendirmeler*. Ed. Armağan Gözkaman ve Perihan, Paksoy. Ankara: Detay Yayıncılık. 64-83.

Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı. “2013 Yılı Suriye Raporları: Suriyeli Sığınmacılar” (https://www.afad.gov.tr/Dokuman/TR/60-2013123015491-syrian-refugees-in-turkey-2013_baski_30.12.2013_tr.pdf, 04 Aralık 2015’te erişildi).

Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı. “2014 Suriye Raporları: Suriyeli Kadınlar” (<https://www.afad.gov.tr/Dokuman/TR/80-20140529154110-turkiye'deki-suriyeli-kadınlar,-2014.pdf>, 04 Aralık 2015’te erişildi).

Batchelor, Carol (2013).“BM Mülteciler Yüksek Komiserliği’nin Türkiye Odaklı Çalışmaları ve Son Dönem”. *Güncel Gelişmeler Işığında Türkiye’nin Mülteci-Sığınmacı Politikası (Tebliğler)* Ed. Engin Akçay ve Farkhad Alimukhamedov. Gazeteciler ve Yazarlar Vakfı Yayınları 36: 11-16.

Bayraktar, Merve (2012). *Atatürk Dönemi Türkiye’nin Orta Doğu Politikası ve Sadabat Paketi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Bayraktar, Rasim (2013).“Zorunlu Göçten Ulus Ötesi Yurttaşlığa” *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 24 (12): 109-126*.

BBC (2015). “Türkiye Suriye Helikopterini Düşürdü” (http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2015/05/150516_turkiye_suriye_hava_araci, 29 Mayıs 2015’te erişildi).

BBC, (2015) “Türkiye'deki Yüz Binlerce Suriyeliye Çalışma İzni Yolda” (http://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/12/151224_suriyeliler_calisma_izni, 25 Aralık 2015’te erişildi).

Bilgili, Ahmet ve Aydoğan, Feramuz ve Güngör, Celil. (1996).“Doğu Anadolu Bölgesi’nde Zorunlu Göç Olgusunun Sosyolojik Çözümlemesi”. *II. Ulusal Sosyoloji Kongresi: Toplum ve Göç*. Ankara: Sosyoloji Derneği Yayınları 5: 327-338.

Boss Nünning, Ursula (2007). “Almanya’ da Türk Kökenli Genç Göçmenlerin Topluma Entegrasyonu: Kültürlerarası Eğitim”. *Kökler ve Yollar: Türkiye’de Göç*

Süreçleri. Ed.Ayhan Kaya ve Bahar Şahin. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. 205-220.

Coser, Lewis A. (2011). *Sosyolojik Düşüncenin Ustaları: Tarihsel ve Toplumsal Bağlamlarında Fikirler*. Çev. Himmet Hülür vd. Ankara: De Ki Yayınları.

Coşkun Balamir, Bezen (2013).“Arap Baharı ve Sonrası: Orta Doğu’daki Toplumsal Hareketler Bize Ne Anlatıyor? ” *Orta Doğu Analiz Dergisi* 58 (5): 65-71.

Coşkun, Balamir (2012). “Arap Baharının Gölgesinde İsrail – Filistin Sorunu ve Türkiye - İsrail İlişkileri”. *Orta Doğu Analiz Dergisi* 42 (4): 28-34.

Çağlayan, Savaş (2006).“Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi”.*Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 17: 97-90.

Çakı, Fahri (2011). “Arap Baharı: İslam Üzerine Söylemsel Dönüşümün Habercisi Mi?”. *Akademik İncelemeler Dergisi* 6(2) :123-138.

Çakır, Sabri (2011).“Türkiye’de Göç ve Kentleşme/Gecekondu Sorunu ve Üretilen Politikalar”. *SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* 23: 209-222.

Çakmak, Cenap (2007).“Müslüman Kardeşler Bir Sivil Toplum Örgütü Mü? ”. *Akademik Orta Doğu Araştırmaları Dergisi* 1(2): 69-98.

Çelebi, Nilgün (1996).“Göç ve Hareket”. *Güncel Gelişmeler Işığında II. Ulusal Sosyoloji Kongresi: Toplum ve Göç*. Ankara: Sosyoloji Derneği Yayınları 5: 292-293.

Çobanoğlu, Nesrin (1996).“Tıp Etiği Açısından Göç ve Sağlık”. *Güncel Gelişmeler Işığında Türkiye’nin Mülteci- Sığınmacı Politikası (Tebliğler)* Ed. Engin Akçay ve Farkhad Alimukhamedov. Gazeteciler ve Yazarlar Vakfı Yayınları 5: 667-671.

Çomak, Hasret ve Ultan, Mehlika Özlem (2014).“Avrupa Birliği’nin Orta Doğu Politikası ”. *Orta Doğu Analizi: İki Kutuplu Sistem Sonrası Orta Doğu ve Arap Baharı*. Ed. Hasret Çomak ve Caner Sancaktar. İstanbul: Beta Yayınları 419-425.

- Dalgıç, Levent (2014). “PKK-Suriye İlişkileri”. *Orta Doğu Analizi: İki Kutuplu Sistem Sonrası Orta Doğu ve Arap Baharı*. Ed. Hasret Çomak ve Caner Sancaktar. İstanbul: Beta Yayınları. 367-380.
- Danış, Didem A. (2010)“İstanbul’daki Iraklı Göçmenlerin Parçalı Eklemlenme Sürecinde Toplumsal Ağlar”. *Türkiye’ye Uluslararası Göç: Toplumsal Koşullar; Bireysel Yaşamlar*. Ed. Barbara Pusch ve Tomas Wilkoszewski. Çev. Mutlu Çomak Özbatır. İstanbul: Kitap Yayınevi. 191-223.
- Daver, Bülent (1993). *Siyaset Bilimine Giriş*. Ankara: Siyasal Kitapevi.
- Daver, Bülent (1999). *Siyaset Bilimine Giriş*. Ankara: Doğan Yayınevi.
- Davud Akpolat, Yıldız (1996).“Başka Bir Göç veya Türkiye’de Yabancı Olmak”. *II. Ulusal Sosyoloji Kongresi: Toplum ve Göç*. Ankara: Sosyoloji Derneği Yayınları 5: 210-218.
- Demir, Nilüfer (2015). “Aylan Kürdi’nin Cansız Bedeni”. DHA. 30 Kasım 2015’te erişildi.
- Deniz, Orhan (2009).“Mülteci Hareketleri Açısından Van Kentinin Durumu ve Kentteki Mültecilerin Sosyo Demografik Profili” *Doğu Coğrafya Dergisi 22 (14)*: 187-204.
- Deniz, Taşkın (2013). “Arap Baharı ve Türkiye: Siyasi Coğrafya Açısından Bir Değerlendirme”, *Doğu Coğrafya Dergisi 29 (18)*: 65-78.
- Dinçer, Bahadır ve Coşkun, Gamze (2011). “Tunus ve Mısır’da Demokrasi Güneşi Doğmadan Batacak Mı?”, *USAK Analiz 6*: 1-15.
- Doğu Analizi: İki Kutuplu Sistem Sonrası Orta Doğu ve Arap Baharı*. Ed. Hasret Çomak ve Caner Sancaktar. İstanbul: Beta Yayınları. 99-113.
- Doster, Barış (2013). “Arap Baharı’ndan Demokrasi Beklemek”. *Orta Doğu Analiz Dergisi 50 (5)*: 55-60.

- Duran, Aram Ekin (2015). “Suriyelilere Çalışma izni Geliyor” (<http://www.dw.com/tr/suriyelilere-çalışma-izni-geliyor/a-18250816>, 20 Aralık 2015’te erişildi).
- Durugönül, Esmâ (1996).“Sosyal Değişme, Göç ve Sosyal Hareketler”. *II.Ulusal Sosyoloji Kongresi: Toplum ve Göç*. Ankara: Sosyoloji Derneği Yayınları 5: 95-100.
- Ekşi, Nuray (2013).“Uluslararası Koruma Yöntemleri ve Türkiye’de Bulunan Suriyelilerin Hukuki Statüsü”. *Güncel Gelişmeler Işığında Türkiye’nin Mülteci-Sığınmacı Politikası (Tebliğler)* Ed. Engin Akçay ve Farkhad Alimukhamedov. Gazeteciler ve Yazarlar Vakfı Yayınları 36: 51-70.
- Erder, Sema (2010).“Düzensiz Göç, Göçmen Korkusu ve Çelişen Tepkiler”. *Türkiye’ye Uluslararası Göç: Toplumsal Koşullar, Bireysel Yaşamlar*. Ed. Barbara Pusch ve Tomas Wilkoszewski. Çev. Mutlu Çomak Özbatır. İstanbul: Kitap Yayınevi. 41-55.
- Erdoğan, Murat ve Ünver, Can (2015). *Türk İş Dünyasının Türkiye’deki Suriyeliler Konusundaki Görüş, Beklenti ve Önerileri*. Ankara: Matsa Basımevi- Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu 353.
- Erhan, Selahaddin (1996).“Göç ve Kimlik”. *II. Ulusal Sosyoloji Kongresi: Toplum ve Göç*. Ankara: Sosyoloji Derneği Yayınları 5: 231-242.
- Ermumcu, Senem (2013).“Sığınmacıların ve Mültecilerin Sosyal Güvenlik Hakkı” *Çalışma İlişkileri Dergisi 4 (2): 58-76*.
- Faist, Thomas (2007).“Göç- Güvenlik Bağı: 11 Eylül Öncesi ve Sonrası Uluslararası Göç ve Güvenlik”. *Kökler ve Yollar: Türkiye’de Göç Süreçleri*. Ed.Ayhan Kaya ve Bahar Şahin. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. 19-39.
- Geray, İsmail Cevat (1962). *Türkiye’den ve Türkiye’ye Göçler, Göçmenlerin İskanı (1923-1691)* Ankara: Siyasal Bilimler Fakültesi Maliye Enstitüsü Yayınları.

- Glazova, Anna (2013). “Moskova’dan Bakış: Kürt Faktörünün Ortadoğu’daki Güç Dengesine Etkisi” (<http://www.orsam.org.tr/tr/yazigoster.aspx?ID=4443>, 09 Ağustos 2013’te erişildi).
- Göç Politika ve Projeleri Dairesi Başkanlığı (2015). *2013 Göç Raporu*. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Yayınları 32: 1-87.
- Göçer, İsmet ve Çınar, Sertan (2014). “Arap Baharı’nın Nedenleri, Uluslararası İlişkiler Boyutu, Türkiye’nin Dış Ticaret ve Turizm Gelirlerine Etkileri”. *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 10(6): 51-68.
- Göksel, Oğuzhan (2012). “Ortadoğu’da Oluşmakta Olan Demokrasiler Açısından Türk Modeli’nin Bir Kılavuz Olarak Değerlendirilmesi” (<http://www.orsam.org.tr/tr/yazigoster.aspx?ID=3889>, 09 Ağustos 2013’te erişildi).
- Göksu, Yusuf (2012). “Demokrasi ve Orta Doğu” (<http://akademikperspektif.com/2012/06/07/demokrasi-ve-ortadogu/>, 09 Ağustos 2013’te erişildi).
- Güler, İbrahim (1996).“18.yy’ da Osmanlı Cemiyeti’nde Göçlerin Köy ve Şehir Hayatına Etkisi”. *II. Ulusal Sosyoloji Kongresi: Toplum ve Göç*. Ankara: Sosyoloji Derneği Yayınları 5: 694-705.
- Hakan, Mehmet (1995). “Kimlik Nedir?”. *Kimlik Çatışmaları ve Etnik Mesele: Birlik, Barış ve Çözüm Nerede? Türkiye Günlüğü İki Aylık Fikir ve Kültür Dergisi*. Cedit Yayınları 33: 146-149
- Hatipoğlu, Esra (2014). “Arap Baharı ve Türkiye”. *Arap Baharı Üzerine Değerlendirmeler* ”. Ed. Armağan Gözkaman ve Perihan, Paksoy. Ankara: Detay Yayıncılık. 49-59.
- Haviland, William A. (2002). *Kültürel Antropoloji*. Çev. Hüsemettin İnaç ve Seda Çiftçi. İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- <http://bianet.org/bianet/egitim/167959-suriyeli-multeci-cocuklarin-egitime-erisimi-icin-oneriler>, 20 Aralık 2015’te erişildi.

<http://www.aa.com.tr>, 04 Nisan 2015'te erişildi.

<http://www.agos.com.tr/tr/yazi/11641/akademik-ozgurluge-bir-darbe-de-icisleri-bakanligindan>, 07 Aralık 2015'te erişildi.

<http://www.aljazeera.com.tr>, 30 Mayıs 2015'te erişildi.

<http://www.drmeahmetseker.com/haberdetay.asp?haber=85>, 20 Aralık 2015'te erişildi.

http://www.huffingtonpost.com/2011/02/04/egypt-protesters-thank-you-facebook_n_818745.html, 07 Mart 2015'te erişildi.

<http://www.hurriyet.com.tr/bes-yilda-6-bin-suriyeliye-calisma-izni-verildi-30165957>, 20 Aralık 2015'te erişildi.

http://www.lib.utexas.edu/maps/middle_east_and_asia/n_africa_mid_east_pol_95.jpg, 09 Eylül 2013'te erişildi.

<http://www.ntv.com.tr/arsiv/id/25505904/>, 29 Mayıs 2015'te erişildi.

http://www.radikal.com.tr/turkiye/reghanlidan_bakinca_hicbir_sey_ayni_gorunmuyor-1135467, 29 Mayıs 2015'te erişildi.

<http://www.sabah.com.tr/egitim/2013/10/24/suriyeli-siginmaci-genclere-universiteye-sinavsiz-girme-hakki>, 20 Aralık 2015'te erişildi.

<http://www.sozcu.com.tr/2014/dunya/ft-turkiye-isis-konusunda-kacak-oynamaya-son-vermeli-617334/>, 30 Mayıs 2015'te erişildi.

<http://www.sozcu.com.tr/2015/ekonomi/3-milyon-issizimiz-varken-suriyeliye-calisma-izni-1019128/>, 20 Aralık 2015'te erişildi.

http://www.unhcr.org.tr/uploads/root/sik_sorulan_sorular.pdf, 20 Aralık 2015'te erişildi.

http://www.unicef.org/turkey/crc/_cr23c.html, 20 Aralık 2015'te erişildi.

<https://data.unhcr.org/syrianrefugees/download.php?id=6810>, 30 Kasım 2015'te erişildi.

- IOM Uluslararası Göç Örgütü (2009). *Uluslararası Göç Hukuku: Göç Terimleri Sözlüğü*. Ed. Bülent Çiçekli. İsviçre: IOM Yayınları.
- IOM Uluslararası Göç Örgütü. “2012 Yılı Türkiye’de Göçmen Çocukların Profili, Sosyal Politika ve Sosyal Hizmet Önerileri Hızlı Değerlendirme Araştırması”. (http://www.turkey.iom.int/documents/Child/IOM_GocmenCocukRaporu_tr_03062013.pdf 04 Aralık 2015’te erişildi).
- Ismayılov, Elnur (2015). “Rusyanın IŞİD’ le Mücadele Politikası”, *BİLGESAM Analiz Dergisi* 1193: 2-5.
- Kafli, Kadircan (1966). *Türkiye’de Göçler*. İstanbul: Çeltüt Yayınları.
- Karpat, Kemal (2003). *Türkiye’de Toplumsal Dönüşüm Kırsal Göç, Gecekondu ve Kentleşme*. Çev. Abdulkerim Sönmez. Ankara: İmge Kitabevi.
- Kılıç, Taner (2013).“Türkiye’de İltica Konusunda Sivil Toplumun Rolü, Uydu Kentlerdeki Durum ve Suriyeli Sığınmacılar”. *Güncel Gelişmeler Işığında Türkiye’nin Mülteci- Sığınmacı Politikası (Tebliğler)* Ed. Engin Akçay ve Farkhad Alimukhamedov. Gazeteciler ve Yazarlar Vakfı Yayınları 36: 81-96.
- Kirişçi, Kemal (1999). „Türkiye’ye Yönelik Göç Hareketlerinin Değerlendirilmesi“ *Bilanço: 1923–1998, Türkiye Cumhuriyeti’nin 75 Yılına Toplu Bakış*. İstanbul: Tarih Vakıfları Yayını. 111–121.
- Kolukırmık, Suat (2014).“Uluslararası Göç ve Türkiye: Yerel Uygulamalar ve Görünümler”. *Zeitschrift für die weltder Türken (zfw)* 6 (2): 3753.
- Kök, Seval (2012). “Orta Doğu Güncesi 21 Eylül 2012-20 Ekim 2012”, *Orta Doğu Analiz Dergisi* 47 (4): 129-136.
- Kurt, Resul (2014). “Suriyeli Sığınmacılara İş İmkani Sağlanacak“ (<http://haber.star.com.tr/yazar/suriyeli--siginmacilara-is-imkani-saglanacak/yazi-956570>, 20 Aralık 2015’te erişildi).
- Kurtulgan, Kürşat (2012).“Konya’ya İskan Edilen Arap Mülteciler (1920-1928)” *Gazi Akademik Bakış Dergisi* 10 (5): 129-134.

- Kümbetoğlu, Belkıs (1996).“Göçmenlik, Mültecilik, Yeni Bir Yaşam ve Sonrası”. *II. Ulusal Sosyoloji Kongresi: Toplum ve Göç*. Ankara: Sosyoloji Derneği Yayınları 5: 271-280.
- Lordoğlu, Kuvvet (2010). “Türkiye’deki Çalışma Hayatının Bir Parçası Olarak Yabancı Çalışanlar”. *Türkiye’ye Uluslararası Göç: Toplumsal Koşullar, Bireysel Yaşamlar*. Ed. Barbara Pusch ve Tomas Wilkoszewski. Çev. Mutlu Çomak Özbatır. İstanbul: Kitap Yayınevi. 89-107.
- Memiş, Hasan (2015).“İç Savaş Nedeniyle Kilis’te Yaşayan Suriyelilerin Oluşturduğu Sosyo-Ekonomik Algılar Üzerine Bir Araştırma” *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi* 52 (14): 100-114.
- Milliyet (2014). “Sınırdaki Savaş Uçağı Düştü” (<http://www.milliyet.com.tr/sinirda-savas-ucagi-dustu/gundem/detay/1855930/default.htm>, 29 Mayıs 2015’te erişildi).
- Naucodie, François (2013).“Avrupa Birliği Perspektifi: Suriye Krizi”. *Güncel Gelişmeler Işığında Türkiye’nin Mülteci- Sığınmacı Politikası (Tebliğler)* Ed. Engin Akçay ve Farkhad Alimukhamedov. Gazeteciler ve Yazarlar Vakfı Yayınları 36: 45-49.
- Okçay, Hale (1996).“Türkiye’den İsrail’e Göç Eden Yahudiler: Toplumsal Nedenleri ve Sonuçları”. *II. Ulusal Sosyoloji Kongresi: Toplum ve Göç*. Ankara: Sosyoloji Derneği Yayınları 5: 424-430.
- Oktav, Özden Zeynep (2013). “Arap Baharı ve Türkiye-Körfez Devletleri İlişkileri”, *Orta Doğu Analiz Dergisi* 51 (5): 69-78.
- Orhan, Oytun (2013). “Reyhanlı Saldırısı ve Türkiye’nin Suriye İkilemi”, *Orta Doğu Analiz Dergisi* 54 (5): 10-16.
- Orhan, Oytun (2014).“Suriye İç Savaşı’nın İnsani Maliyeti: Mülteci Krizi”. *Orta Doğu Analiz Dergisi* 61 (6): 36-39.
- Orhan, Oytun (2015). “Şah Fırat Operasyonu’nun Anlamı ve Olası Sonuçları“ (<http://www.orsam.org.tr/tr/yazigoster.aspx?ID=5320>, 30 Mayıs 2015’te erişildi).

- Önen, Engin (1996).“Kent, Dayanışma, Hemşehri Dernekleri”. *II. Ulusal Sosyoloji Kongresi: Toplum ve Göç*. Ankara: Sosyoloji Derneği Yayınları 5: 450-458.
- Öner İhlamur, Suna Gülfer (2014).“Kobani’den Kitlesele Zorunlu Göç ve Türkiye’nin Güvenli Bölge Talebi” *Orta Doğu Analiz Dergisi* 65 (6): 28-31.
- Ören, Kenan ve Yüksel, Hasan (2013).“Türkiye’de Konut Sorunu ve Temel Dinamikleri” *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyoloji Bilimler Enstitüsü Dergisi* 18 (2): 1-38.
- Paksoy, Saadettin vd. (2013).“Küreselleşmenin Sosyo-Politik Etkileri: Arap Baharı” *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi* 46 (12): 169-182.
- Paksoy, Saadettin ve Alancıoğlu, Erdal (2013).“Küreselleşmenin Sosyo-Politik Etkileri: Arap Baharı”. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi* 46 (12): 169-182.
- Perouse, Jean François (2010).“İstanbul’daki Kuzey Afrika Topluluğu: Profiller, İç Farklılaşmalar ve Stratejiler”. *Türkiye’ye Uluslararası Göç: Toplumsal Koşullar, Bireysel Yaşamlar*. Ed. Barbara Pusch ve Tomas Wilkoszewski. Çev. Mutlu Çomak Özbatır. İstanbul: Kitap Yayınevi. 321-330.
- Ritzer, George (2014). *Toplumun McDonaldlaştırılması: Çağdaş Toplum Yaşamının Değişen Karakteri Üzerine Bir İnceleme*. Çev. Şen Süer Kaya. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Sancaktar, Caner (2014). “Orta Doğu’da Değişimin Dışsal Faktörleri”. *Orta Doğu Analizi: İki Kutuplu Sistem Sonrası Orta Doğu ve Arap Baharı*. Ed. Hasret Çomak ve Caner Sancaktar. İstanbul: Beta Yayınları. 529-553.
- Sandıklı, Atilla ve Semin, Ali (2014). “Arap Uyanışı: Riskler ve Fırsatlar”. *Orta*
- Sayın, Abdullah (2012). “Arap Baharı ve Suriye Masasında Bilek Güreşi: Blok 1 (Rusya-Çin-İran), Blok 2’ye (ABD-Arap Birliği-Türkiye) Karşı” (http://www.orsam.org.tr/tr/trUploads/Yazilar/Dosyalar/2012430_Arap%20Bahar%C4%B1%20ve%20Suriye%20Masas%C4%B1nda%20Bilek%20G%C3%BCre%C5%9Fi.pdf, 30 Mayıs 2015’te erişildi).

- Sayın, Öcal (1996).“Küreselleşmenin Sermaye ve İşgücü Üzerindeki Etkileri”. *II. Ulusal Sosyoloji Kongresi: Toplum ve Göç*. Ankara: Sosyoloji Derneği Yayınları 5: 477-485.
- Semin, Ali (2014).“Kobani Her İki Taraf İçin de Jeostratejik Öneme Sahip” (<http://www.sondevir.com/gundem/211418/kobani-her-iki-taraf-icin-de-jeostratejik-oneme-sahip.html>, 30 Mayıs 2015’te erişildi).
- Sethi, Meera (2013).“Göç Yönetimindeki Eğilimler: Türkiye Örneği”. *Güncel Gelişmeler Işığında Türkiye’nin Mülteci- Sığınmacı Politikası (Tebliğler)* Ed. Engin Akçay ve Farkhad Alimukhamedov. Gazeteciler ve Yazarlar Vakfı Yayınları 36: 23-27.
- Sevindi, Nevval (2013).“Mültecilere En Çok Kucak Açan Ülke: Türkiye”. *Güncel Gelişmeler Işığında Türkiye’nin Mülteci- Sığınmacı Politikası (Tebliğler)* Ed. Engin Akçay ve Farkhad Alimukhamedov. Gazeteciler ve Yazarlar Vakfı Yayınları 36: 95-101.
- Seyidi, Ali Rıza (2014).“Türkiye’nin Suriyeli Sığınmacıların Eğitim Sorununun Çözümüne Yönelik İzlediği Politikalar”.*SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi 31: 267-305*.
- Şen, Asım (2014). “Kuzey Afrika ve Orta Doğu Ülkeleri İçin Atatürk’ün Dönüşümcü Liderlik Stratejileri” *Arap Baharı Üzerine Değerlendirmeler*. Ed. Armağan Gözkaman ve Perihan, Paksoy. Ankara: Detay Yayıncılık. 3-19.
- Tan, Ahmet (2015). “Haç-Asala-Pkk-Savaş” (<http://www.kanalahaber.com/haber/analiz/hac-asala-pkk-savas-254363/>, 08 Eylül 2015’te erişildi).
- Tandoğan, Ali (2013). *Arap Baharı Sürecinde Mısır*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tatlidil, Ercan (1996).“Hızlı Kentleşmenin Eğitim Politikaları Üzerindeki Etkisi”. *II. Ulusal Sosyoloji Kongresi: Toplum ve Göç*. Ankara: Sosyoloji Derneği Yayınları 5: 598-614.

- Telli, Azime (2014). “Mısır Devrimi’nin Gelişiminde Sosyal Medya Faktörü”. *Orta Doğu Analizi: İki Kutuplu Sistem Sonrası Orta Doğu ve Arap Baharı*. Ed. Hasret Çomak ve Caner Sancaktar. İstanbul: Beta Yayınları. 129-157.
- Tezcan, Mahmut (1996).“Ulusal ve Uluslararası Göçün Eğitimsel Sonuçları”. *II. Ulusal Sosyoloji Kongresi: Toplum ve Göç*. Ankara: Sosyoloji Derneği Yayınları 5: 591-597.
- Tılıç Rittersberger, Helga (1996).“Almanya’dan Geriye Göç ve Kadın”. *II. Ulusal Sosyoloji Kongresi: Toplum ve Göç*. Ankara: Sosyoloji Derneği Yayınları 5: 564-572.
- Tilly, Charles (1996). *Toplumsal Hareketler*. Çev. Orhan Düz. İstanbul: Babil Yayınları.
- Toksöz, Gülay (2007).“Göç Alan Ülkelerin İşgücü Piyasalarındaki Gelişmeler ve Göçmen İşgücüne Talep: Almanya Örneği”. *Kökler ve Yollar: Türkiye’de Göç Süreçleri*. Ed.Ayhan Kaya ve Bahar Şahin. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. 135-157.
- Turan, Erkoç (2013).“Komşuya Uzanan Dost Eli: Suriye”. *Güncel Gelişmeler Işığında Türkiye’nin Mülteci- Sığınmacı Politikası (Tebliğler)* Ed. Engin Akçay ve Farkhad Alimukhamedov. Gazeteciler ve Yazarlar Vakfı Yayınları 36: 39-44.
- Tuzcu, Ayla ve Bademli, Kerime (2014).“Göçün Psikososyal Boyutu”. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar 6 (1)*: 56-66.
- Türkmen, Seçil (2012). *Sosyal Medyanın Politik Yaşama Etkisi: Arap Baharı Çerçevesinde Mısır ve Libya Örneği*. Yüksek Lisans Tezi. Antalya: Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Türkmen, Volkan (2011). “Arap Baharı ve Türk Dış Politikası” (<http://www.tuicakademi.org/index.php/turk-dis-politikasi-ve-turkiye-siyaseti/2108-arap-bahari-ve-turk-dis-politikasi>, 30 Mayıs 2015’te erişildi).
- Türkoğlu, Celal (2013).“Kimse Yok Mu Derneği’nin Suriyeli Mültecilere Yönelik Yardım Çalışmaları”. *Güncel Gelişmeler Işığında Türkiye’nin Mülteci-*

Sığınmacı Politikası (Tebliğler) Ed. Engin Akçay ve Farkhad Alimukhamedov. Gazeteciler ve Yazarlar Vakfı Yayınları 36: 71-78.

Usul, Ali Resul (2014). "Demokrasi, Otoriterlik, Uluslararası Politika: Entegre Bir Yaklaşım Arayışı". *Stratejik Araştırmalar Merkezi (SAM) 10*: 4-26.

Ünver Noi, Aylin (2012). "Arap Baharı ve Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri". *Orta Doğu Analiz Dergisi 48 (4)*: 10-19.

Varlık, A. Bilgin (2014). "Son Küreselleşme Evresi ve Orta Doğu". *Orta Doğu Analizi: İki Kutuplu Sistem Sonrası Orta Doğu ve Arap Baharı*. Ed. Hasret Çomak ve Caner Sancaktar. İstanbul: Beta Yayınları. 485-529.

Weber, Max (2014). *Bürokrasi ve Otorite*. Çev. Bahadır Akın. Ankara: Adres Yayınları.

Weber, Max (2015). *Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu*. Çev. Emir Aktan. Ankara: Alter Yayıncılık.

Wikipedia (2014). "Kobani Kuşatması" (http://tr.wikipedia.org/wiki/Koban%C3%AA_Ku%C5%9Fatmas%C4%B1, 30 Mayıs 2015'te erişildi).

Wikipedia (2015). "2015 Suruç Saldırısı" (https://tr.wikipedia.org/wiki/2015_Suru%C3%A7_sald%C4%B1r%C4%B1s%C4%B1, 12.08.2015'te erişildi).

Yalçın, Cemal (2004). *Göç Sosyolojisi*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Yavaşgel, Emine ve Polat, Veli (2014). "Orta Doğu'da Leviathan'a Karşı Sivil Devrimler". *Orta Doğu Analizi: İki Kutuplu Sistem Sonrası Orta Doğu ve Arap Baharı*. Ed. Hasret Çomak ve Caner Sancaktar. İstanbul: Beta Yayınları. 59-99.

Yavuz, Celalettin ve Erdurmaz, Serdar (2012). *Arap Baharı ve Türkiye Orta Doğu'da Kırılan Fay Hatları*. Ankara: Berikan Yayınevi.

Yükseker, Deniz ve Brewer, Kellyt (2010). "İstanbul'daki Afrikalı Göçmen ve Sığınmacıların Yaşam Koşulları". *Türkiye'ye Uluslararası Göç: Toplumsal Koşullar, Bireysel Yaşamlar*. Ed. Barbara Pusch ve Tomas Wilkoszewski. Çev. Mutlu Çomak Özbattır. İstanbul: Kitap Yayınevi. 297-319.